

T.C.
TARIM VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI
Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği
Koordinasyon Dairesi Başkanlığı

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE HAYVAN HASTALIKLARI KONTROLÜNDE
İZLENEBİLİRLİĞİN VETERİNER HALK SAĞLIĞI AÇISINDAN ÖNEMİ
VE TÜRKİYE'DEKİ DURUM

AB Uzmanlık Tezi

Dr.Başak TOLGA
AB Uzman Yardımcısı

2008-ANKARA**ÖZET****Avrupa Birliği'nde Hayvan Hastalıkları Kontrolünde İzlenebilirliğin Veteriner Halk Sağlığı Açısından Önemi ve Türkiye'deki Durum*****Dr.Başak TOLGA**

Bu çalışmada, hayvan hastalıkları kontrolünde AB'de halihazırda uygulanan etkin izlenebilirlik sistemleri veteriner halk sağlığı açısından incelendi. Aynı zamanda, hem insan hem de hayvan sağlığı açısından büyük önem taşıyan hayvan ve hayvansal kaynaklı ürün ticareti global anlamda ele alındı. Diğer taraftan, ülkemizdeki durum ortaya konularak, ülkemizin içerisinde bulunduğu AB adaylık sürecinde konuya ilişkin yürütmesi gereken Mevzuat uyum konuları irdelendi.

Avrupa Birliği'nde insan tüketimine sunulan tüm gıdalar "Çiftlikten Sofraya" yaklaşımı ile güvence altına alınmaktadır. Böylece, gerek gıda güvenliği gerekse bitki ve hayvan sağlığı ile hayvan refahını sağlamaya yönelik AB Mevzuatı oldukça kapsamlıdır. Veteriner halk sağlığı açısından da hayvansal bir ürün ya da bir canlının gerek global anlamda gerekse Topluluk içi ticaretinde "izlenebilirlik" konusu çok büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, ticareti yapılan sözkonusu ürün veya canlının, bulunduğu işletmeden son varmış olduğu noktaya kadar olan geçirmiş olduğu tüm süreçler takip edilmektedir. Üretim, taşıma, satış gibi aşamaların tamamını kapsayan bu süreçte, hem hayvan hem de ürün kayıt altına alınmaktadır. Aynı zamanda, buldukları, hareket ettikleri veya vardıkları tüm işletmeler de kayıtlıdır. Tüm bu aşamalar sürvelans, teknik standartlar, mevzuat, denetim, iletişim ve veteriner halk sağlığını direkt olarak ilgilendiren tüm faaliyetleri içermektedir. Hayvan ya da insan sağlığını tehdit edici herhangi bir unsur sözkonusu olduğunda ise, mevcut geriye dönük takip sistemi sayesinde sorunun kaynağına ulaşılabilmekte, hastalık kontrol altına alınabilmektedir. Sistemin işleyişı, ülkeler arasından farklılık göstermekle birlikte, tüm Üye Devletler ilgili AB Mevzuatını uygulamak durumundadırlar. Böylece, sistemde bir örneklik, ticaretin ve hastalıkların kontrolünde süreklilik sağlanabilmektedir.

Sonuç olarak, ülkemizde hayvan sağlığının takibini sağlayan mevcut bir bilgi-veri toplama sistemi mevcuttur. Ancak, sistem henüz AB ile tam olarak uyumlu olmayıp, işleyište yetersizlikler sözkonusudur. Ülkemiz, adaylık sürecinde bu alanda yapılacak çalışmalar hem insan hem de hayvan sağlığını korumak açısından önemini korumaktadır. Bu çalışma ile, ülkemizin hayvan hastalıkları kontrolünde uyumlaştırması öngörülen izlenebilirlik konuları ele alınarak, önemi ortaya konmuştur.

Anahtar Sözcükler: Veteriner Halk Sağlığı, İzlenebilirlik, Hayvan Hastalıkları, Kontrol

SUMMARY

The Importance Of Traceability In Terms Of Veterinary Public Health In Animal Disease Control In The EU And The Situation In Turkey

*Dr.Başak TOLGA

In this study, in order to control animal diseases, the efficient traceability systems currently used in the EU are examined in terms of veterinary public health. At the same time, the trade of animal and animal origin products that have an important role for both human and animal health are analysed in global terms. Other side, current situation of our country is introduced and on the road of full EU membership, related legislative proceedings to be harmonised are examined.

In the EU, all food products intended for human consumption are guaranteed under “Farm to Folk” approach. Thus, the EU legislation regarding providing whether food safety or plant and animal health and animal welfare is quite comprehensive. Animal products or a animals trade whether in global or intra Community terms, traceability has an important role from the point of veterinary public health. By this way, during the unloading or leaving the holding premise process and reaching its final destination, all movements of a product or an animal traded are kept in records. In this process that includes production, transportation and sale, both animals and the product are recorded. At the same time, holdings on which farm animals are kept or moved away or reached to are kept in records aswell. All these processes include surveillance, technical standards, legislation, control, communication activities related to veterinary public health directly. In case of a threat against human or animal health, reaching up the source of problem by existing trace back systems is possible, so that the disease can be taken under control. The operation of the system differs in countries, but all Member States has to put into action the implementation of the agreed EU legislations. Thus, the uniformity in the system and the continuity in trade remains and disease controls can be obtained.

In conclusion, a data collection system that monitors animal health is present in our Country. However, the system is not fully harmonised with the EU and there are lacks in its processing. On the road to EU Membership of our country, it keeps the importance of works to be carried out in the area of both human and animal health. By this study, related traceability subjects regarding the control of animal diseases to be harmonized are viewed and examined as also their importance is also reflected and introduced.

Key Words: Veterinary Public Health, Traceability, Animal Disease, Control

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
SUMMARY	ii
İçindekiler	iii
Önsöz	vi
Simgeler ve Kısaltmalar	viii
Şekiller	ix
Çizelgeler	x
1. GİRİŞ	1
Tanım	1
Tarihçe.....	4
1.3. Avrupa Birliği Hayvan Sağlığı Stratejisi.....	6
1.3.1. Avrupa Birliği'nde Hayvan Hastalıklarının Kontrolü İle İlgili Birimler...7	
1.4. Avrupa Birliği'nde Hayvan Sağlığı, Gıda Güvenliğinin Korunmasında	13
Resmi Veteriner Hekim Ve Resmi Veteriner Hizmetlerinin Rolü	
1.4.1. Resmi Veteriner Hizmetlerinin Halk Sağlığı Açısından Önemi.....	13
1.5. Hayvan Ve Hayvansal Ürün Ticaretinde Globalizasyon	16
1.6. Avrupa Birliği'nde Veteriner Halk Sağlığının Rolü.....	18
1.6.1. Veteriner Halk Sağlığı Alanının Başlıca Görev ve Sorumlulukları.....	18
1.6.2. Veteriner Halk Sağlığı Açısından Ülkelere Düşen Görev ve	19
Sorumlulukları	
1.7. Avrupa Birliği'nde Ulusal Sınırlar Arası Hayvan İzlenebilirliği.....	21
2. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE HAYVAN SAĞLIĞI	22
AÇISINDAN HAYVAN HASTALIKLARI KONTROLÜNDE	
İZLENEN STRATEJİ	

2.1. Kontrol Tedbirleri	25
2.2. Eradikasyon ve İzleme Programları	27
2.3. Hastalık Teşhisi ve Korunma	28
2.4. Hastalık Bildirimi ile İzlenebilirlikte Epidemiyolojik Araçlar.....	29
2.5. Kimliklendirme ve Hayvanların Kayıt Altına Alınması	35
2.5.1. İzlenebilirlik Sistemlerinin AB'ye Sağladığı Kolaylıklar.....	40
2.5.2. İzlenebilirlik ve Ticarete Kontrol	43
2.5.3. Hayvan Hastalıklarının İzlenmesinde Ulusal Düzeyde Kriz Yönetimi	45
2.5.4. Coğrafi Bilgi Sistemi-GIS	46
2.5.5. AB'de Hayvanların İzlenebilirliği	47
2.5.6. İzlenebilirlikte Hayvanların Kimliklendirilmesi ve Kayıt Altına Alınması..	48
2.5.7. Hayvansal Ürünlerin İzlenebilirliği.....	50
2.5.8. TRACES ve Sınır Kontrol Noktaları	57
3.GENİŞLEME VE İZLENEBİLİRLİK	59
4. TÜRKİYE'DE HAYVAN SAĞLIĞI VE HAYVAN	63
HASTALIKLARI KONTROLÜNDE İZLENEN STRATEJİ	
4.1. Hayvan Sağlığı ilgili Türk Mevzuatı	63
4.2. İç Piyasada Kontrol Sistemi	66
4.2.1. Sevkler	66
4.2.2. Hayvan Hastalıkları ve Hayvansal Ürünlerle ile Hayvansal.....	67
Yan Ürünlerle Dair Menşesinde Kontrol	
4.2.3. Sertifikasyon ve Mevcut İzlenebilirlik.....	69
4.2.4. Hayvanların Kayıt Altına Alınması	71
4.2.5. Ülkemizde Veteriner Sınır Kontrol Noktası ve İzlenebilirlik.....	74
5.AB'NE UYUM.....	75
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	81

KAYNAKLAR.....	83
EKLER.....	88
I. Hayvan Sağlığı Sertifikası	89
II. Tek Tırnaklılar için Sağlık Sertifikası	92
III. Ortak Veteriner Giriş Belgesi (CVED).....	94
IV. AB'den Türkiye'ye Sığır Cinsi Hayvan Semen İthalatı İçin Veteriner... Sağlık Sertifikası	96
ÖZGEÇMİŞ.....	99

ÖNSÖZ

Avrupa Birliği'nde "çiftlikten sofraya" yaklaşımı ile gıda zincirinde son tüketiciye ulaşana kadar ürünün tüm aşamaları yakından takip edilebilmektedir. Ayrıca, bu durum veteriner halk sağlığı açısından da oldukça geniş kapsamda ele alınmaktadır. Buna göre; bir ürün ya da canlının bir hayvancılık işletmesinden kesimhaneye kadar olan süreci boyunca üretim, taşıma, satış gibi aşamaları takip sistemi sayesinde gözetim altında tutulabilmektedir. Buna ilaveten, tüm uygulamalar belirli AB mevzuatı ile tüm Üye Devletlerde uygulanmaktadır.

Özellikle insan tüketimine sunulan hayvansal gıdalarda geriye dönük takip, hem insan hem de hayvan sağlığı açısından büyük önem taşımaktadır. Dünyanın pek çok ülkesinde yapılan çalışmalar ve karşılaşılan vakalar, hayvanlardan insanlara 'zoonoz' olarak adlandırılan etkenler vasıtasıyla direkt kontakt ya da beslenme yoluyla bulaşabilecek mikroorganizmaların bir şekilde kontrol altına alınmasını ve gerektiğinde hastalık etkenini saptamak üzere geriye dönük takip yapabilmenin mümkün olacağı bir sistemin varlığını gerektirmiştir. Bu noktada, hayvansal kaynaklı insan sağlığını tehdit edebilecek unsurların takibi veteriner halk sağlığı gündemini oldukça meşgul etmiş, bu doğrultuda geliştirilen sistemlerin tüm Üye Devletlerde uyumlaştırılması hedeflenmiştir.

Günümüzde AB'de hem Topluluk içi, hem de üçüncü ülkelerle ticarete gerek hayvan gerekse hayvansal ürünler çeşitli barkod veya kimliklendirme yolları ile kayıt altına alınmakta, aynı zamanda ilgili tüm işletmeler de yine hayvan veya hayvansal ürün giriş çıkışları açısından tek bir merkezde gözetim altında tutulmaktadır. Diğer taraftan, ulusal idari birimler de bu sisteme yönelik yapılanma göstermektedir. Böylece hayvan veya hayvansal ürünlerden insanlara bulaşabilecek infeksiyonlar ile ekonomik kayıpların önüne geçilerek, geriye dönük takip sistemi sayesinde sistem kontrol altında tutulmaya çalışılmaktadır.

Ülkemizde başlıca sığır kimliklendirilmesinde bilgisayarlı veritabanı oluşturulmasına rağmen, kayıtlar düzenli olarak yapılmamaktadır. Ölen veya kesime giden hayvanların bildirimini düzenli olarak yapılmadığından, hayvan sayıları ve kayıtları sağlıklı bir şekilde yürümektedir. Bu konuda özellikle hayvan sahiplerinin bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Diğer taraftan; küçükbaş hayvanların kimliklendirilmesi ve tanımlanmasına ilişkin AB mevzuatında yapılacak değişiklik sonrasında ise mevzuat uyum çalışmaları devam etmektedir. Sözkonusu yapılanmaların geliştirilmesini takiben, entegre bir veritabanı oluşturulması hedeflenmektedir.

Yapılan bu uzmanlık çalışması ile AB’de ve ülkemizdeki veteriner halk sağlığı açısından hayvan hastalıklarının kontrolünde geriye dönük takip kısaca; izlenebilirlik ve ilgili AB mevzuatları ile ülkemizdeki durum incelendi. Elde edilen sonuçlar ve AB’ye uyum çerçevesinde yapılacak mevzuat uyum çalışmaları değerlendirildi.

Uzmanlık sürecimde, gerek tez çalışmam gerekse edinmiş olduğum iş tecrübem sırasında Bakanlığımız imkanlarını bizden esirgemeyen, Dış İlişkiler ve AB Koordinasyon Daire Başkanım Sayın Dr.Mustafa İMİR ve Şube Müdürü Vekilim Dr.Ayşegül AKIN ile Bakanlığımız AB Uzman ve Uzman Yardımcısı iş arkadaşlarım, Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü Halk Sağlığı ve Hayvan Hareketleri Daireleri Şube Müdürleri ve çalışanları ile tüm Bakanlığımız personeline ve benden manevi yardımını esirgemeyen annem Hayriye HALICI’ya teşekkürü borç bilirim.

Dr.Başak TOLGA

2008-ANKARA

SİMGELER VE KISALTMALAR

ANIMO	Hayvan Hareket Sistemi
BSE	Bovine Spongioform Encephalopathy
CVED	Common Veterinary Entry Document
DEFRA	Department.for Environment, Food and Rural Affairs
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
EAN-UCC	European Article Numbering Association
EFSA	European Food Safety Authority
<u>FDA</u>	Gıda ve İlaç Dairesi
FVO	Food and Veterinary Office
GAP	İyi Gıda Uygulamaları
GIS	Coğrafi Bilgilendirme Sistemi
HACCP	Tehlike Analizi ve Kritik Kontrol Noktaları
KKN	Kritik Kontrol Noktaları
RASFF	Rapid Alarm System for Food and Feed
RFID	Rapid Frequency Identification
THSP	Topluluk Hayvan Sağlığı Politikası
TRACES	Trade Control and Expert System
OIE	Office Internationale Epizootie
VHS	Veteriner Halk Sağlığı
WHO	World Health Organization

ŞEKİLLER

Şekil 2.1.	AB Ticaret Kontrol ve Uzman Sistemi (TRACES)	42
Şekil 2.2.	Litvanya’da Koyun ve Keçilerde Kullanılan Kulak Küpesi.....	49
Şekil 2.3.	Almanya’da Kullanılan Sığır Pasaportu	49
Şekil 2.4.	Belçika’da Kullanılan Dana Eti Üzerindeki Etiket.....	52
Şekil 2.5.	Elektronik okuyucu kullanılarak sığır etinin izlenebilirliği.....	54
Şekil 2.6.	EAN-UCC Barkod Örneği.....	55

ÇİZELGELER

Çizelge 2.1.	ADNS’de yer alan Ülkeler ve Kodları (2005).....	32
Çizelge 2.2.	ADNS Sistemine Bildirimi Yapılan Hastalıklar.....	33
Çizelge 2.3.	2008’de Üye Devletlerden ADNS ile vahşi kuşlarda ..... yüksek patojen kuş gribi vakası bildirim (Haftalık)	34
Çizelge 2.4.	TRACES ilgili formu.....	39
Çizelge 3.1.	İzlenebilirlik Sisteminde Sorumluluklar	62
Çizelge 4.1.	Mevcut İzlenebilirlik Sistemi ile Ülkemizde ..... Kaydedilen Rakamlar	69

1.GİRİŞ

1.1.Tanım

Avrupa Birliği, çiftlikten sofraya yaklaşımı ile gıda güvenliği, bitki ve hayvan sağlığı ile hayvan refahını sağlamaya yönelik oldukça geniş bir mevzuata sahiptir. Bu kapsamda, veteriner halk sağlığı faaliyetleri de başlıca aynı yaklaşım ile gıda zincirinde son tüketiciye ulaşana kadar ürünün tüm aşamaları ile yakından ilişkilidir. Bununla birlikte, bir ürün ya da canlının bir hayvancılık işletmesinden kesimhaneye kadar olan süreci boyunca üretim, taşıma, satış gibi aşamalarını da kapsamaktadır. Tüm bu aşamalar sürvelans, teknik standartlar, mevzuat, denetim, iletişim ve veteriner halk sağlığını direkt olarak ilgilendiren diğer faaliyetleri içerir. Diğer taraftan, gıda zinciri boyunca hayvansal kaynaklı gıdaların tüketimi, insanları olduğu kadar bunları tüketen hayvanları da etkileyebilir. Son 10 yılda insanlarda görülen hastalıkların %75'i ya hayvansal kaynaklı patojenler ya da ürünlerden kaynaklanmaktadır. Zoonoz adı verilen hayvanlardan insanlara bulaşan bu hastalıklar, çoğunlukla hastalıklı evcil veya doğal habitatlarındaki yabani hayvanların, çiftlikten pazara ya da kesimhaneye sevklerindeki aşamalar ile ilişkilendirilmektedir. Örneğin; büyükbaş hayvanlarda şap hastalığı direkt olarak halk sağlığını etkilemese de üretimin veya ihracatın azalması yönünde ekonomiyi olumsuz yönde etkiler. Buna ilaveten; özellikle yetersiz ekonomik şartlar altındaki insan popülasyonlarında görülen pek çok zoonotik hastalık, gerek gıda (Brusella, Tuberküloz) gerekse enfekte memeli (Kuduz) ya da insekt (Rift Vadisi Humması) ısırığı veya çevresel kontaminasyondan (Ekinokok/ Hidatid) kaynaklanmaktadır.

'İzlenebilirlik' başlığı altında 'Takip Sistemleri', veteriner halk sağlığı açısından başlıca kırmızı ve beyaz et, yem ve sütü kapsamaktadır. Hayvansal gıdalarda özellikle geriye dönük takip, hem insan hem de hayvan sağlığı açısından büyük önem taşımaktadır. Diğer taraftan, hayvan refahı ve bitki sağlığı ile çevre korunması da AB'nin dikkate aldığı konular arasındadır. 'Çiftlikten sofraya' olarak da bilinen bu yaklaşım günümüzde AB'nin izlediği gıda güvenliği

politikalarının genel prensibi olmuştur. Bu bakımdan, 'Gıda Yasası' hem ulusal bağlamda hem de AB gündeminde tüketici haklarını korumaya yönelik olarak düzenlenmiş olup, güvenli gıda, doğru bilgi ve şeffaflığı hedeflemektedir. Buna göre; gıda, yem, hayvansal gıda üreten canlılar ile gıda veya yem olarak değerlendirilebilecek herhangi bir maddenin takibi üretim, işleme ve dağıtım aşamalarında yapılabilirdir.

Hayvan hastalıklarının etkili kontrolü, hayvanların bireysel olarak kimliklendirilmesi ve hayvan hareketlerinin izlenebilirliği ile mümkündür. İngiltere'de yaşanan Tüberküloz vakaları sonucunda, 1984'te Hayvan Sağlığı Antlaşması ile hayvan sahiplerinin hayvanlarını işaretlemesi veya ilgili Bakanlık onayı ile tanımlaması şartı getirilmiş, böylece hayvanların bu işaretlerle kesin olarak tanımlanabilmesi sağlanmıştır. Hareket etmeyen veya sadece kesimhaneye gönderilen 14 günden küçük hayvanlar bu uygulamanın dışında bırakılmıştır. 1960 yılı ile hayvan hareketleri resmi olarak kontrol altına alınmaya başlanmış, ancak şu hususlar hariç tutulmuştur:

- 1) Aynı işletmenin farklı bölümlerinde bulunan,
- 2) Yemleme, sulama veya süt amaçlı işletmeden veya işletmeye hareket eden,
- 3) 24 saat içerisinde ilk hareket ettiği işletmeden aynı işletmeye geri dönen,
- 4) Domuzların hareketi (farklı mevzuatla ele alınmıştır),
- 5) İthal edilecek hayvanların varacağı onaylı yere varış ve aynı yerden gerçekleştirilen hareketlerdir.

Bununla birlikte, sözkonusu şartlar, pazar yetkilileri veya pazarlarda açık artırma ya da hayvan satışından sorumlu kimseleri ve başkası adına hava, kara, su yoluyla taşımacılıkta hayvan naklini kapsamamaktadır. Kısmen de olsa BSE'ye karşı koruyucu tedbir olmak üzere sığır kayıtlarının geliştirilmesine yönelik yeni tedbirler 1990'larda getirilmiştir. Böylece, hayvan sahiplerinin işletmede doğan tüm hayvanları, süt hayvanları için doğumu takip eden 36 saat ve diğer sığırlar için 7 gün içerisinde kayıt altına almaları şart koşulmuştur. Ayrıca, Tüberküloz vakaları nedeniyle kimliklendirilmiş tüm hayvanların hareketi yasaklanmış, kayıtların en az 10 sene tutulması gerektiği belirtilmiştir.

İngilizce’de ‘*traceability*’ olarak bilinen ‘*izlenebilirlik*’, hem hayvan sağlığı hem de gıda hijyeni komponentlerine yönelik modern gıda güvenliği kontrol sistemlerine dayanmaktadır. Ancak, terim olarak ‘izlenebilirlik’ veya ‘izlenebilirlik sistemleri’ ifadesi tam olarak netlik kazanmamıştır. Kısacası, ‘izlenebilirlik sistemleri’ ve ‘geriye dönük izlenebilirlik’ ifadeleri arasındaki fark hiçbir zaman derinine analiz edilmemiştir. ‘*Trace*’ yani ‘iz’ kelime olarak; ayakizi, takip, izlemek; derinine adım adım takip; geriye dönük kanıtların derinine takibi, kanıt veya kalıntıların, izlerin keşfi anlamında kullanılmaktadır. Kelime olarak ‘Vulgar Latin’ kökenli olup ‘*tractiare*’; Latince’de ise ‘*tractus*’ tur (Webster, 2001). ‘*Traceability*’ ise Amerika Birleşik Devletleri Çevreyi Koruma Ajansı’nca ‘uygulama, geçmişe dönük izleyebilme veya kayıtlı bilgilerin lokalizasyonu’ anlamında kullanılmaktadır (EPA; 1998).

‘*Geriye dönük izlenebilirlik*’, başlıca sürvelans sisteminin bir parçası olarak hastalıklara karşı alınan kontrol tedbirlerinin yerine getirilmesi açısından hayvan sağlığına dönük bir bilgi sağlama sistemidir. Benzeri sistemler, pazardan kontamine ürünün geri çekilmesi veya gerekli bilgiye ulaşılması amacıyla gıda üretim endüstrisinde de kullanılmıştır. İzlenebilirlik daha geniş çaplı, çığ materyalden son tüketiciye kadar üretim zincirini kapsayan gıda geçmişine dönük belgelendirme sistemidir. Bu sistemlerin hedefi, yüksek riskli hayvan veya gıdaların takibi ve tespiti ile sınırlı olmayıp, hayvan ve ürün için kalitenin de güvence altına alınmasını desteklemektedir (ISO, 1995).

Kısaca ‘izlenebilirlik’, hayvan sağlığı ve gıda güvenliği açısından ilgili tüm unsurların; hareket, işlem, kontroller, ilişkili tüm hayvan/ hayvansal ürün geçmiş bilgilerinin belgelendirilebilmesidir. Böylece, ‘izlenebilirlik’ bir sistem olarak, hem yem üreticileri, hem çiftlik sahipleri hem de son ürün kalitesiyle ilişkili gıda operatörleri ve risklerin etkili değerlendirilip ele alınmasında başlıca rolü üstlenmektedir.

Diğer taraftan; ‘Veteriner Hekimlik’ ,hayvan sağlığı ve üretimi yanında ‘Veteriner Halk Sağlığı’ çalışmaları ile karşılaştırmalı hekimlik yoluyla insan sağlığını koruma ve geliştirmede doğrudan görevli, yetenekli ve başarılıdır. Çünkü bireysel tedaviden çok toplumsal ve koruyucu hekimliğe yönelik olan ‘Halk Sağlığının’ tüm prensipleri aslında veteriner hekimler tarafından uygulanmaktadır.Bu nedenle, ‘Halk Sağlığı’ yöneticileri ,veteriner hekimliğin uygulanabildiği halk sağlığı bölümüne ‘Veteriner Halk Sağlığı’ adını vermişlerdir. Halk sağlığındaki veteriner görevleri hayvanların doğrudan insan sağlığına ilişkileri gibi geleneksel çalışma alanı yanında çevre sağlığı, hastalıklardan korunma, kontrol ve eradikasyon ile halk sağlığı eğitimi ve yönetimini de içeren geniş bir işlev alanını kapsamakta, daha keskin bir ifadeyle ‘Veteriner Halk Sağlığı’ insan sağlığına ‘Halk Sağlığı Ünitelerinin’ yalnız başına veremediği ve kapsamadığı hizmetleri yapmaktadır (Schwabe, 1969).

1.2. Tarihçe

Avrupa Birliği’nde ilk defa Kasım 1986’da İngiltere’de BSE vakası tespit edilmiş, 1992’de ayda 3000’den fazla vakayla hastalık salgın boyutlarına ulaşmıştır. BSE’nin asıl kaynağına ilişkin olarak çeşitli görüşler bulunmakla birlikte, epidemiyolojik çalışmalar sonucunda en çok desteklenen görüş; sığır popülasyonunun hastalığa et ve kemik unu şeklinde geviş getiren hayvan orijinli protein kapsayan yemler aracılığı ile yakalanmış olmasıdır. Söz konusu yemlerin hazırlanmasında özellikle koyunların sakatatları kullanılmıştır. Ayrıca, yemlerin hazırlanmasında başlıca scrapie ajanını tahrip etmeyen sakatat işleme prosedürleri sorumludur. 1981-1982 'de et ve kemik içeren gıdaların üretiminde hidrokarbon çözücülerin kullanımının azaltıldığı, modifiye üretim sistemlerinin kullanılmaya başlandığı bilinmekle birlikte, bu şekilde salgının birdenbire ve İngiltere’de ortaya çıkması açıklanmaktadır.

İngiltere hükümeti 1988 haziran ayında BSE'yi bildirim zorunlu hastalıklar listesine almıştır. Hemen arkasından da geviş getiren hayvanlardan; koyun, keçi ve sığırlardan elde edilen proteinli yemlerin diğer hayvanlar için besleyici gıda maddesi özellikle hayvan yemi olarak kullanılmasını yasaklamıştır. Ayrıca, bu hayvanların sakatatlarının besin zincirinde kullanılmasının da insanlar için olası bir risk olduğu açıklanmıştır. 1988’de İngiltere’de, 1989’da Kuzey İrlanda’da bütün geviş getiren hayvan türlerinin geviş getiren hayvan türevli proteinli

gıdalarla beslenmesi yasaklanmıştır. Hemen arkasından da BSE'nin görüldüğü diğer Avrupa Birliği ülkelerinde aynı yasak yürürlüğe girmiştir. Bu tarihten sonra da BSE insidensi dramatik olarak düşmüştür (Morley, 2003).

AB'de yaşanan BSE krizi Toplulukta hem insan hem de hayvan sağlığının daha gelişmiş yöntemlerle güvence altına alınması gerekliliğini ortaya koymuş, başlıca gıdaların izlenebilirliği ve pazarda her aşamayı takip ederek, ortaya çıkabilecek sorunların kaynağına erişip, ürüne geri ulaşabilmeyi hedefleyen 'izlenebilirlik' konusunu gündeme getirmiş, ayrıca biyogüvenlik konusu ile de gündemin güncel konuları arasına yerleşmiştir.

İzlenebilirliğe ilişkin ilk örnek, 1950'lerde Amerika Birleşik Devletlerinde 'Pazar Sığır Kimliklendirme Sisteminin' uygulanması ile yaşanmıştır. Bu program başlıca, pazara giden hayvanın kimliklendirme ve kayıt altına alınmasına dayanmıştır. Bununla birlikte, bu sistem sayesinde, enfeksiyon durumunda hayvanın orijin çeşitliğine de geri dönmesi mümkündür.

AB'de Temel prensip olarak izlenebilirliğin ele alınışı 3 şekildedir:

1. Gıda Güvenliği

- a) Çiftlik düzeyinde tedbirler
- b) Hastalık kaynağının tespiti
- c) Tüketici güvenini sağlanıp, korunması
- d) Yeni gıda izleme sistemlerinin geliştirilmesi
- e) Biyogüvenlik

2. Gıda Kalitesi

- a) İç faktörler (görünür) :Tad, tip
- b) Dış faktörler (görünür olmayan): Hayvan refahı, çevresel ve sosyal sorumluluk

3. Hayvan Sağlığı

- a) Hastalık eradikasyonu : Etkin izlenebilirlik
- b) Hastalık Kontrolü
- c) Hastalık Mihrakları
- d) Biyogüvenlik

1.3. Avrupa Birliği Hayvan Sağlığı Stratejisi (2007-2013)

Avrupa Birliği'nde 2007-2013 yılları için Avrupa Parlamentosu yeni bir 'Hayvan Sağlığı Stratejisi' Tebliği yayınlamış olup, bu stratejide 'Tedbir Tedaviden Daha İyidir' prensibini dikkate almıştır. 2004'te Komisyon tarafından başlatılan değerlendirmeye dayanan 'Yeni Hayvan Sağlığı Stratejisi' AB'deki tüm hayvanların sağlığını kapsamaktadır.

Bu stratejinin temel amaçları:

- Halk sağlığı ve gıda güvenliğini korumak,
- Çiftçiliği ve kırsal ekonomiyi güçlendirmek,
- Gerekli hayvan hareketlerini güvence altına almak,
- AB'nin güçlenerek gelişmesine katkıda bulunmaktır.

Bu kapsamda, mantıklı seviyelerdeki AB müdahalelerinin temel prensibi, hayvan sağlığını tehdit edici baş unsurlara dayanan değerlendirmelerdir. Bu analizler, AB stratejisindeki amaçlarla uyumlu olmakla birlikte, 'kabul edilir risk değeri' sınırları içerisinde olup, riski azaltacak eylemin önceliği de buna göre belirlenmelidir. Bu doğrultuda, Topluluk eylemi riski

makul bir seviyeye indirebilmeli ve Topluluğun uygulayacağı ‘önleyici tedbirler’ sağlığa potansiyel etkisi olacak tehlikelere karşı geçici tedbirlerin de yerini tutabilmeli, bu tedbirler bilimsel temele dayanmalıdır. Risk yönetim sürecinde karar verme aşamasında, ilgili tüm grup temsilcileri katkılarını Topluluğa bildirmek üzere davet edilmekte, riskler değerlendirilerek, nitelikli amaçlar belirlenmekte ve süreç değerlendirilmektedir.

1.3.1. Avrupa Birliği’nde Hayvan Hastalıklarının Kontrolü İle İlgili Birimler

Avrupa Birliği’nde (AB) Topluluk terminolojisine göre ‘Veteriner Mevzuatını’ tanımlamak, prosedürlerin sık aralıklarla ele alınıp değerlendirilmesi ve sektörün sürekli gelişiyor olmasından dolayı oldukça güçtür. Bunun başlıca sebebi, AB’nin pek çok diğer sektörde olduğu gibi veteriner sektöründe de ele aldığı bu prosedür ve kuralları detaylıca değerlendirip, gerekli tedbirleri alması ve hem Topluluk içi hem de Topluluğun üçüncü ülkelerle olan ilişkilerinde uyumu yakalamaya çalışmasıdır. Diğer taraftan, yasal düzenlemeler ve bunların uygulamalarında karşılaşılan zorluklar konuyu daha karmaşık hale getirmektedir. Bu nedenle, sıkıntıların aşılmasında AB başlıca, var olan politikayı öne çıkararak, asıl hedefleri belirleyici, amaca yönelik yapılması gerekenleri ortaya sunmaya yönelik fikirler üzerinde taslak çalışmalar yapmaktadır. Diğer sektörlerde olduğu gibi, veteriner sektöründe de sosyal ve ekonomik açıdan başlıca ‘Topluluk İç Pazarı’ önem taşımaktadır. Buna göre AB, veteriner sektörünü bu temel prensibe dayanarak ele almaktadır.

Günümüzde Topluluk sınırlarında özellikle canlı hayvan ve hayvansal ürün ticaretinde yapılan kontroller daha detaylı idari prosedürler çerçevesinde yapılmaktadır. Bununla birlikte, sektöre yönelik idari masraflar artmış, fakat diğer taraftan da ulusal düzeyde pazarın sıkıntıları daha net ortaya konabilmiştir. Tüm bu sıkıntıların üstesinden gelebilmek için Avrupa Komisyonun mevzuata yönelik 282 önerisinin 100’ü tarım sektörüne yönelik olmuştur. Ayrıca, uyumlaştırma çalışmaları için bir zaman çizelgesi oluşturulmuştur. Bu liste, Üye Devletler tarafından onaylanmış ve ‘White Bible’ (Beyaz Kitap) olarak tanımlanmıştır. Beyaz Kitap’ta veteriner konularına yönelik olarak hayvan sağlığı, halk sağlığı, hayvan refahı ve zootekni olmak üzere 4 sektör ele alınmıştır.

Bu önerilerdeki temel prensip, Topluluk iç sınırlarında kontrolleri kaldırmak, canlı hayvan ve ürünlerinin ticaretini serbest hale getirmek, gümrük vergilerini sıfırlamak, öngörülen sağlık standartlarını karşılamalarını sağlamaktır. Tüm bu amaçlara ulaşabilmek için Topluluk, Topluluk içi ticarete sağlık koşullarını standart hale getirmek, Üye Devletlerde de bu konuya yönelik uyumlaştırmaya gidilmesi üzerinde çalışmaktadır.

Avrupa Birliği gıda güvenliği, hayvan sağlığı ve hayvan refahı ile bitki sağlığı konularında yeterli denetim ve iç pazarın etkin işlerliğini hedeflemiştir. Buna ilaveten, bu yaklaşıma ulaşmak için bir takım mevzuat çıkarmakta, ilgili aktiviteleri yürütmektedir. Ayrıca, bu sektörlerde AB standartlarında etkili kontrol sistemlerinin geliştirilmesi ve bunların uygulanması (Örneğin ihracatta uyumluluk sağlanması) başlıca amaçlardandır. Diğer taraftan, AB'ye üçüncü ülkelerden ihracatta uluslararası ilişkilerin idaresi, Avrupa Gıda Güvenliği Otoritesi (European Food Safety Authority, EFSA) ile ilişkilere ve bilimsel temele dayalı risk değerlendirmelerine dayanmaktadır.

Bununla birlikte EFSA ise, gıda ve yem güvenliği konularındaki risk değerlendirmelerinden sorumlu, ulusal otorite ve işletme sahipleri ile yakın ilişki içerisinde olan, var olan risklerin giderilmesine yönelik bağımsız olarak bilimsel destek sağlayan bir kilit taşıdır. (<http://www.efsa.europa.eu/en.html>, http://ec.europa.eu/food/intro_en.htm).

20.nci yüzyılla birlikte, özellikle 1. Dünya Savaşı sonrasında Amerika ve Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde ve Japonya'da Veteriner Halk Sağlığı organizasyonları geliştirilmiş, 1947'de Dünya Sağlık Örgütünde (WHO) 'Veteriner Halk Sağlığı Seksiyonu' kurulmuştur. Bu bölüm, FAO'nun 'Hayvansal Üretim ve Sağlık Bölümü' ve Office Internationale Epizootie (OIE) ile sıkı bir işbirliği içerisinde olup, UNICEF ve UNESCO gibi uluslararası kuruluşlara da hizmet vermektedir (Schawabe, 1969). Diğer taraftan; 8-12 Aralık 1977'de Roma'da WHO'nun 'Veteriner Halk Sağlığı Sorunları Üzerine Uzmanlar Konsültasyonu' adlı toplantısında veteriner halk sağlığının dünyanın bütün bölgelerinde giderek önem kazandığı bildirilerek WHO'nun bu konuya özel önem verdiği ve bu nedenle adı geçen toplantıyı düzenlediği belirtilmiştir. Toplantıda

sunulan bildiriler, tartışma ve sonuçlar ile öneriler 1978'de 'İtalya Yüksek Sağlık Kurulu' yayın organı ile dünya kamuoyuna duyurulmuştur. Buna göre; WHO'nun veteriner halk sağlığı sorunlarına yönelik veteriner hekimlerin görev ve yetkileri üzerine belirttiği hususlar aşağıda ifade edilmektedir:

- Karşılıklı işbirliği ile ulusal, bölgesel kıtasal ve kıtalararası düzeyde insan ve hayvan sağlığı için çok önemli olan ve paraziter hastalıkları da kapsayan zoonozların önüne geçilmesinin sağlanması,
- İnsan ve hayvan sağlığı açısından veteriner hekimlerin, diğer uzmanlarla birlikte beslenme ve gıda kontrolünde, kimyasal atıklar ve diğer maddelerle zehirlenmelerin kontrol ve koruma çalışmalarında tam yetki ile görevlendirilmesi,
- Veteriner halk sağlığının sadece hayvan sağlığı ile değil; veteriner hekimlerin koruyucu hekimlik, çevre sağlığı, toksikoloji ve salgın hastalıklar konularında da görevli ve yetkili olarak, buna göre VHS'nin en geniş anlamıyla insan sağlığı açısından ele alınması,
- VHS birimlerinin yalnız zoonoz kontrolü ile bile iyi bir halk sağlığı hizmetini yerine getirmekle kalmayıp, aynı zamanda ekonomik kayıpları önlemek açısından da büyük değer taşıyor olması,
- Gerek gelişmiş, gerekse gelişmekte olan ülkelerde hayvancılık sektöründeki ilerleme nedeniyle hızlanan ekolojik ve sosyo-ekonomik değişimin bir sonucu olarak artan sağlık sorunları karşısında Dünya Sağlık Örgütü ve Ulusal Kuruluşların programlarını yoğunlaştırması ve WHO'nun bu amaçla kontrol merkezleri ağını genişletmesi,
- Veteriner hekimlerin halk sağlığını ilgilendiren konulardaki rollerini arttırmak için halk sağlığı yönetim kurumlarında 'veteriner halk sağlığı öğretiminin' zenginleştirilmesi,

- WHO'nun, zoonozların önlenmesi için ülkeleri hekim, veteriner hekim ve halk sağlığının diğer elemanlarından şekillenen 'Eşgüdüm Büroları' kurmak üzere desteklemesidir. (WHO Chronicle,1978).

Avrupa Birliği'nde veteriner konularında Komisyon adına hizmet veren Gıda ve Veteriner Ofisi (Food and Veterinary Office, FVO); gıda güvenliği, hayvan ve bitki sağlığı ile hayvan refahı alanlarında Topluluk mevzuatının düzgün bir şekilde yerine getirilmesi ve bu konuların yürütülmesinden sorumludur.

FVO idari birimi, Uluslararası Veteriner Hizmetleri Başkanlığı ve Ortak Veteriner Komitesi ile birlikte veteriner güncel konuları, mevzuata yönelik ekler, mevcut sorunların tartışılması ve bu hususta gerekli değişikliklerin yapılması, AB politikasının bu konularda geliştirilmesi, AB ve üçüncü ülkelerarası ihracatta mevzuat uygulamaları üzerinde çalışmalar yapmaktadır (http://ec.europa.eu/food/fvo/what_en.htm).

FVO her sene öncelikli bölgeleri denetlemeye yönelik programlar düzenler. Ziyaret edilen ülke yetkili otoritesi düzenlenen raporlar hakkında taslak safhasında yorum yapma hakkına sahiptir. FVO yetkilileri, gözlemledikleri eksiklikler hakkında yetkili otoriteyi bilgilendirmekle yükümlüdür. Komisyonun diğer hizmet birimleriyle işbirliği içerisinde eylem planı hazırlanır ve uyumlaştırma yönünde ne tür aktiviteler yapılması gerektiği belirlenir. Ayrıca, FVO global düzeyde de raporlar hazırlayarak, diğer Üye Ülkeleri belirli güncel konularda bilgilendirir. Bununla birlikte FVO, OIE (Uluslararası Salgın Hastalıklar Ofisi) ile işbirliği içerisinde çalışmaktadır. AB ve uluslararası örgütler (OIE ve Dünya Bankası gibi) hayvan sağlığının korunmasının önemini kabul etmektedirler. Veteriner hizmetleri ve hayvancılık ile doğrudan ilgili uluslararası kurum ve kuruluşların başında Uluslararası Salgın Hastalıklar Ofisi,OIE gelmektedir. OIE, başta zoonoz hastalıklar ve gıdadan insana geçen hastalıklar olmak üzere, halk sağlığı ve tüketicinin korunması alanında daha aktif bir rol almaya başlamıştır. Bunun sonucu olarak; OIE başta hayvansal üretimde gıda güvenliği olmak üzere çeşitli gruplar oluşturmuş, 'Kodeks Alimentarius Komisyonu' ile daha etkin bir işbirliği ortamına girmiştir (9.Kalkınma Planı; 2007-2013).

OIE, hayvan sağlığını korumaya yönelik olarak en önemli Topluluk aracı olup, mevzuatını düzenli olarak güncellemekte ve bu mevzuatı Topluluk politikası ile uluslararası sınırlamaların gerektirdiği prensiplere göre uyarlamaktadır. Ayrıca, mevzuatını geliştirip, daha etkin kılmakla birlikte, AB kriterleriyle uyumlu ‘Guideline’lar (Kullanma Klavuzu) geliştirerek yol göstericiliğini ön planda tutmaktadır. 25 Ocak 1924 tarihli uluslararası anlaşma ile belirlenen prensipler çerçevesinde faaliyetini sürdürmekte olup, merkezi Paris olan bu kuruluşa ülkemiz de üyedir. OIE’de en yetkili otorite Uluslararası Komitedir. Düzenli olarak güncelleştirilen veri tabanı ile (HandiSTATUS) Üye Ülkeler artık bilgilerini elektronik ortamda göndermektedir. (ANON.1996, 1997). Ayrıca, geliştirilen ‘Uluslararası Hayvan Sağlığı Kodu’ ile belirli hayvan, hayvansal ürün ve hayvan genetik materyalinin ticareti OIE kurallarına göre yapılmaktadır.

OIE’nin Hedefleri :

1. Hayvan hastalıkları ve hastalık kontrol tedbirleri konusundaki gelişmeleri üye ülkelere bildirmek,
2. Dünya hayvan sağlığını iyileştirmek amacıyla bilimsel ve teknik işbirliği şartlarını oluşturmak ve hayvan hastalıklarının takip ve kontrolü konusunda uluslararası düzeyde araştırmaları koordine etmek,
3. Dünya pazarındaki hayvan ve hayvansal ürün ticareti ile ilgili mevzuatı üye ülkeler arasında uyumlu hale getirmektir (<http://.kkgm.gov.tr>)

Diğer taraftan; Sağlık ve Bitki Sağlığı Anlaşması (SPS) bilgilendirme sistemi ile, Dünya Ticaret Örgütü Üyesi Üye Devletlerin uluslararası düzeyde (Örneğin; hayvan hastalıkları kontrolünde ithalat yasakları gibi) iletişim halinde olması sağlanmaktadır. Herhangi bir hastalığın hayvan veya hayvansal ürün ticaretini etkileyecek düzeyde olması durumunda FVO gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. Diğer taraftan, Avrupa Konseyi ile birlikte çalışarak hayvan refahına yönelik konuları da ele almaktadır. Bazı ülkelerde gıda güvenliği FVO altında başlıca AB ile yapılan karşılıklı anlaşmalar çerçevesinde ve EFSA ile değerlendirilerek idare edilmektedir.

Ayrıca, Birleşmiş Milletler FAO/WHO tarafından kurulan ‘Kodeks Alimentarius Komisyonu’ gıda maddelerine yönelik asgari kalite ve güvenlik kriterlerini belirlemekte ve dünya ülkelerine tavsiyelerde bulunmaktadır. Uluslararası alanda özellikle ticaretin gelişmesi sonucunda daha belirgin bir sorun olarak ortaya çıkan ve insan sağlığını, buna bağlı olarak ticareti tehdit eden hayvan hastalıklarına karşı etkin mücadelede karşılaşılan sorunların bertarafı için OIE de, başta zoonoz hastalıklar ve gıdadan insana geçen hastalıklar olmak üzere, halk sağlığı ve tüketicinin korunması alanında daha aktif bir rol almaya başlamıştır. Bunun sonucunda OIE başta hayvansal üretimde gıda güvenliği olmak üzere çeşitli gruplar oluşturmuş, Kodeks Alimentarius Komisyonu ile daha etkin bir işbirliği içerisine girmiştir (DPT 2007-2013 Raporu). AB’de başlıca gıda güvenliğinin sağlanmasında; kapsamlı ve bütünlük şeklinde sektörde geriye dönük izlemeyi içeren, tutarlı, etkin ve dinamik bir yaklaşım, şeffaflık, risk analizi, ihtiyatlılık temel alınmaktadır. Bununla birlikte; bilimsel veri toplanması ve edinilen bu bilgilerin analizi amaçlanmaktadır. Diğer taraftan; AB gıda güvenliği politikasının uluslararası boyutunda ise yaklaşım; hayvan ve bitki sağlığı konularında üçüncü ülkeler ile yeni anlaşmalar yapılması, uluslararası gıda standartlarının hazırlanmasında söz sahibi olunabilmesi için AB’nin Kodeks Alimentarius Komisyonuna ve uluslararası hayvan sağlığı standartlarının hazırlanmasında söz sahibi olunabilmesi için de OIE’ye etkin katılımı için bir teklif hazırlanmasıdır. Bu kapsamda; ‘Geriye Dönük İzlenebilirlik İlkesi’ doğrultusunda ortaya çıkan risklerin kaynağının belirlenebilmesi önemlidir. Gıda kaynaklı bir sorun ile karşılaşıldığında, Topluluk içinde çiftlikten veya tarladan başlamak üzere, bir ürünün son (nihai) tüketiciye ulaşana kadar geçtiği tüm aşamalar incelenerek sorunun kaynağına ulaşılabilir. Bu sistem ayrıca, ‘Şeffaflık İlkesi’ni de gerektirmektedir. Buna göre; Topluluk içinde ortaya çıkan risklerin ve bunlara ilişkin alınan önlemlerin halka açık ve ulaşılabilir olması önemlidir. Bu doğrultuda, kamuoyunun tam ve doğru bir şekilde bilgilendirilebilmesi için bilimsel veri, analiz ve tavsiyelerin halka açık bir şekilde yayımlanması gerekmektedir. Diğer taraftan; AB’de uygulanan ‘Risk Analizi İlkesi’ ise; global anlamda ticarete gıda güvenliği politikasının temelini oluşturmaktadır. Risk Analizi İlkesi; başlıca risk değerlendirmesi, risk yönetimi ve risk iletişimi olmak üzere üç unsurdan oluşmaktadır. Risk değerlendirmesi; geniş kapsamlı bilimsel bilgi toplanması ve bu bilgilerin analizini, bu analizler sonucunda da doğru ve güncel bir bilimsel tavsiye oluşturulmasıdır. Risk yönetimi ise; risk değerlendirmesi ve bilimsel tavsiyeler dikkate alınarak politik alternatifler ile uygun önleyici ve kontrol seçeneklerinin belirlendiği süreçtir. Risk iletişimi de; risk analizi

sürecinde risk değerlendiricileri, risk yöneticileri, tüketiciler, gıda ve yem işletmecileri, akademik topluluk ve diğer ilgili taraflar arasında tehlikeler, riskler, riskler ile bağlantılı faktörlerle ilgili olarak risk değerlendirmesine ilişkin bulgular ve risk değerlendirmesi kararları da dahil olmak üzere bilgi ve görüş alışverişinde bulunulmasıdır.

1.4. Avrupa Birliği’nde Hayvan Sağlığı, Gıda G¼venliđinin Korunmasında Resmi Veteriner Hekim Ve Resmi Veteriner Hizmetlerinin Rol¼

D¼nya Veteriner Hekimler Birliği Başkanı Leon Russell’ın bir ifadesine g¼re; hızlı ulaşım sistemleri ve gelişen iletişim teknolojilerinin beraberinde getirdiği ‘k¼resel k¼c¼lme’, veteriner hekimlere ve veteriner hekimlik ¼rg¼tlerine yeni g¼revler y¼klemektedir (Russell, 1973). Avrupa Birliği’nde ‘Resmi Veteriner Hekim’, Üye Devlet adına hizmetleri y¼r¼ten veteriner hekimi ifade eder. ¼nceleri bu tanım, B¼lgesel Veteriner M¼fettiři olarak kullanılmaktayken, sonraları Resmi Veteriner Hekim tanımı altında kabul g¼rm¼řt¼r. B¼lgesel Veteriner M¼fettiři, İngiltere’de DEFRA (Department.for Environment, Food and Rural Affairs) tarafından karşılanan ücret ve ¼deneklere y¼nelik işleri y¼r¼tmekle sorumlu kişi iken, ‘Resmi Veteriner Hekim’, ¼ođunlukla masrafları kamu harcamalarına dahil olan, yasal işlemleri y¼r¼tmekle sorumlu g¼revli kişilerdir. Bununla birlikte, Resmi Veteriner Hekim, ¼erçeve Anlaşmasında tanımlanmış iş standartlarını karşılamakla ilgili ¼alıřmaları y¼r¼tmektedir.

1.4.1. Resmi Veteriner Hizmetlerinin Halk Sağlığı Açışından ¼nemi

Veteriner hekimlik alanında resmi veteriner hizmetleri, başlıca halk sağlığının g¼vence altına alınmasına y¼nelik faaliyetler y¼r¼t¼r. Bunun yanısıra, veteriner hizmetlerinin ¼stlendiđi rol ¼lkeden ¼lkeye değişmektedir. Genel olarak, bu t¼r hizmetler bazen tarımsal alan ihtiyaçlara y¼nelik iken, bazen de halk sağlığına y¼nelik ¼alıřmalardan sorumludur. Her bakımdan, veteriner hizmetleri bir bilgi kaynağı olarak profesyonel anlamda insan ve hayvan sağlığının korunması ve geliştirilmesinden sorumludur. Bununla birlikte, bir yandan insan fiziksel, zihinsel ve sosyal refahına katkıda bulunurken, bir yandan da insan sağlığının zoonoz hastalıklardan korunması, gıda maddelerinin hijyenik kontrol¼ ve ikincil zooteknik ¼retim faaliyetlerinin geliştirilmesi, b¼ylece toplumun sosyoekonomik refahının y¼kseltilmesine katkıda bulunur.

Geçmişte veteriner hekimlik, geleneksel anlamda sadece hayvan ve insan sağlığının korunması iken; hayvan hastalıklarının eradikasyonu, hayvansal ¼retimde teknolojinin rol¼, hayvan besleme alanlarında gelişmeler, kesimhanelerde kesim hayvanlarına y¼nelik

epidemiyolojik gözlemlerin önemi ve çiftlik aktivitelerinin doğrulanması bu alanda günümüze yansıyan değişimlerden birkaçtır. Buna ilaveten, son yıllarda korunmanın veteriner hizmetleri açısından önemi artmış, özellikle gıda güvenliği açısından da HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Point; Tehlike Analizi ve Kritik Kontrol Noktaları) konusu öncelikli alanlarından birine dönüşmüştür (OIE Report, 2002). Tüm işletmelerde HACCP ilkelerini uygulama yükümlülüğüne özel önem verilmelidir. Ayrıca denetim sistemin geliştirilmesi ve özellikle denetçilerin hayvansal ürünlere dair özel kontrol kurallarıyla ilgili AB gereklilikleri konusunda tam bilgi sahibi olmaları sağlanmalıdır. HACCP sistemi ilk olarak 1960'larda ABD'de Phillsbury firması tarafından ABD Ordusu ve NASA için 'sıfır hatalı' ürün üretimi amacına yönelik olarak geliştirilmiştir. Daha sonra 1970'lerden başlayarak da FDA (Food and Drug Administration; Gıda ve İlaç Dairesi) tarafından resmi denetimlerde referans olarak kullanılmaya başlanmıştır. Önceleri sadece ABD'de uygulanan HACCP sistemi başta Avrupa Topluluğu olmak üzere diğer ülkelerin de dikkatini çekmiş ve 14 Haziran 1993 tarihli 93/43/EEC Gıda Maddelerinin Hijyeni Direktifi ile Topluluktaki bütün gıda üretimlerinde HACCP uygulamalarını zorunlu kılmıştır. Bununla birlikte; 852/2004/EC sayılı 'Gıda Maddelerinin Hijyeni' üzerine Avrupa Parlamentosu ve Konsey Tüzüğü Madde 5, gıda işletmecilerinin HACCP prensiplerine dayanan prosedürleri yerine getirmelerini gerektirmektedir. Bu sistem özellikle kontrol yerine önleyici yaklaşımın uygulanmasını hedeflemekle birlikte, ürün güvenliğini sağlayarak kalite arttırımına yönelik bir avantaj sağlar.

HACCP'in 7 temel ilkesi olup; bunlar:

- 1) Kritik kontrol noktalarının saptanması,
- 2) Kritik limitlerin,
- 3) Kritik kontrol noktalarının izlenmesi için sistemin,
- 4) Kontrol altında olmayan noktaların izlenmesi ve varsa düzeltici faaliyetlerin,
- 5) Sistemin etkili bir şekilde işleminin denetlenmesi için kontrol prosedürlerinin,
- 6) Bu ilkelerin uygulanması için prosedür ve kayıtları kapsayan dökümantasyon sisteminin ve
- 7) Raporlamanın oluşturulmasıdır.

Bu çerçevede ‘Kritik Kontrol Noktaları’ (KKN); kontrol edildiği takdirde insan sağlığını etkileyebilecek ‘*tehlikeyi ortadan kaldıracak veya kabul edilebilir düzeye azaltacak*’ olan aşamadır. KKN kontrolü, ürünün işleme aşamasında olabileceği gibi, girdi malzemelerinin (kapak, kimyasal malzemeler, katkı maddeleri, transportasyon, hammaddelerin üretimi ve hasadı) üretiminde veya son ürünün tüketiciye ulaşması sırasında da olabilir. İstenen kriterlerin (pH, süre, sıcaklık gibi faktörler) sağlanıp sağlanmadığı ise *izleme* aşamasında takip edilir. Bu konuda, özellikle denetçilerin hayvansal ürünlere dair özel kontrol kurallarıyla ilgili AB şartları konusunda tam bilgi sahibi olmalarının sağlanması önemlidir.

Hayvansal ürünler açısından halk sağlığını güvence altına alan HACCP yaklaşımı, bu endüstri alanında özellikle paketleme esnasında *E.coli* O157:H7, Salmonella ve Kampilobakter gibi patojenlerden kaynaklı karkas kontaminasyonunun önüne geçilmesinde başlıca gelişmiş teknolojilerin kullanılmasını gerektirmiştir. Buna göre; paketleme ünitelerinde son teknolojinin kullanımı ile karkasa ilişkin irritasyon ve kimyasal kontaminasyonlar da (dezenfektanlar, rezidüel) en aza indirilmiştir. Diğer taraftan, yasadışı yolla pazara girmiş antibiyotik kalıntısı bulunan bir hayvan, insan tüketimine sunulacak gıdaların güvenliği açısından büyük bir risk faktörüdür. Bu bakımdan, hayvanların kimliklendirilmesi ve izlenebilirliğinin sağlanması gerek yasadışı ilaç rezidüelinin kaynağı gerekse kaçak hayvan tespiti konusunda büyük ipucu sağlayacak teminatlardandır. Sonuç olarak, et ve kanatlı endüstrileri açısından, kesim veya işleme esnasında çiğ materyalin zararlı patojenlerle kontamine olmasını engelleyecek tek bir sıhhi işlem bulunmamaktadır. Bu sebeple, birkaç yöntem uygulanarak sinerjetik etkisi sayesinde gıda güvenliği sağlanabilmektedir (Vitiello ve Thaler, 2001).

Veteriner halk sağlığı açısından AB’de önümüzdeki 10 yıl içerisinde veteriner hizmetlerinin olası karşılaşacağı sıkıntıların ise, başlıca global anlamada hayvan yetiştiriciliği, veteriner hekimliği, hayvan hastalıkları ve hayvansal gıda kaynaklı insan sağlığını etkileyebilecek hastalıkların kontrolü ile çevre arasındaki ilişkinin, zaman içerisinde hayvan ve insanlar arasındaki yaşam zincirinde önemli bir kilit noktası olacağı düşünülmektedir.

1.5. Hayvan Ve Hayvansal Ürün Ticaretinde Globalizasyon

1995'te Dünya Ticaret Örgütü, SPS Anlaşması (Agreement on Sanitary and Phytosanitary Measures; Sağlık ve Bitki Sağlığı Anlaşması) ile ticarete gümrüğü olabildiğince aşağı çekme yolunda bir adım atmıştır (WTO, 1995). SPS Anlaşması 'Hayvan ve Bitki Sağlığı' konusunda uluslararası standartların korunması amacıyla gıda güvenliğine ilişkin düzenlemelerin yer aldığı bir anlaşma olup, bu anlaşmanın ilki gıdalara yönelik HACCP, diğeri ise tarımsal üretimde uygulanmak üzere 'İyi Tarım Uygulamaları; İTU' anlamına gelen GAP (Good Agricultural Practices, İyi Gıda Uygulamaları)'tir. Diğer bir ifadeyle EUROPGAP'in yerine getirilmesi şart koşulan en önemli kriterlerinden bir tanesi 'İzlenebilirlik' tir. Kısaca, ürünün vardığı son noktadan (Tüketiciden) geriye dönük kayıt sistemi olarak değerlendirilme olan 'izlenebilirlik' doğrultusunda, EuropGAP (Globalgap) belgeli bir ürünün, hangi ülkede satılırsa satılsın tüketici veya aracı talebi veya herhangi bir problem durumunda geriye dönük olarak, o ürünün nerede üretildiğini, hangi ülkede, hangi çiftçinin hangi tarlasından geldiğinin bir sistem dahilinde sorgulanabilmesini gerektirmektedir.

SPS Anlaşması ile hayvan ve hayvansal ürünlere tüketici sağlığını korumaya yönelik kısıtlamalar getirilmiştir. Bu anlaşma çerçevesinde bir ülke insan, hayvan ve bitki sağlığı ile çevreyi korumaya yönelik her tür ithalat kaynaklı tehlike unsuruna karşı bilimsel bir temele dayanan koruyucu tedbir alabilir. Buna göre, riske karşı alınacak koruyucu tedbir öncelikle bir risk analizi sonucuna dayanmalıdır. Böylece, risk analizi hem halk hem de ulusal tarım-gıda endüstrisini uluslararası boyutta koruyan elverişli bir metottur. Bir gıda maddesi veya hayvanın öngörülen seviyede uluslararası referans standartlarına göre korunması, uzmanlardan oluşan başlıca OIE veya FAO (Nannini ve ark., 1999), Kodeks Alimentarius Komisyonu gibi uluslararası kuruluşların sorumluluğunda olup, kararları bağlayıcı değildir. Diğer taraftan, veteriner halk sağlığı alanında ülkelerde etkili bir resmi kontrol mekanizması bulunmamasından dolayı, başlıca gelişmekte olan ülkelerin hayvan, hayvansal ürün ve hayvansal kaynaklı gıda maddelerinin uluslararası pazara girmesi mümkün değildir. Bu sebeple en azından belirli ürünlerin belirli şartlar altında uluslararası pazara girmesine olanak sağlayacak imkanların yaratılması gerekmektedir (Marabelli, 2003).

Hayvansal ürünlerin zoonoz hastalıklar ya da çabuk bozulma riskleri nedeniyle insan sağlığı açısından yakından izlenmesi gerekli görülmektedir. Bu kapsamda, hayvanların kayıt altında tutulması, hastalıklarının izlenmesi, hayvan hareketlerinin kontrol altında tutulması ve gıda ürünlerine işlenmeden önce kontrolü, bunları işleyecek tesisler hakkında kriterlerin belirlenmesi, iç ticaret ve ithalat kuralları mevzuatla saptanmaktadır. Bu konularda genel çerçeve belirlenirken OIE kuralları esas alınmaktadır. Ayrıca, AB’de hayvansal ürünlerin sağlık ve hijyen koşullarının gıdaların riskini önemli oranda etkilemesi bakımından, hayvansal ürünlerin işlendiği tesislerin hijyen koşullarında farklılaştırmaya gidilmiştir. Buna göre; AB’de kontrollerin menşesinde yapılması ilkesi kapsamında bu tesislerin kaydı ilkesi getirilmiş ve bu kontroller daha kapsamlı düzenlemelere tabi tutulmuştur. Bu kurallar sadece Üye Devletlerde üretilen ürünleri değil, aynı zamanda da ithalatı da kapsayacak biçimde genişletilmiştir.

AB’ye hayvansal ürünler ihraç etmek isteyen ülkelerin de, AB’dekine benzer kurallar uygulaması gerekmektedir. Ayrıca; AB’de her bir kesimhane kayıt altına alınmakla birlikte, bu kesimhaneler karkas ve hayvansal ürünlerin güvenliğini de resmi veteriner hekim gözetiminde sağlamak zorundadır. Bu kurallar çerçevesinde kontroller menşesinde ve ihracat yapmak isteyen ülkenin yetkili mercileri tarafından yapılmakta, bu merciler tarafından onaylanan tesislerde üretilen ürünler böylece AB’ye ihraç edebilmektedir. Toplumlarda farklı kültürel bakış açılarına göre insan ve hayvan arasındaki ilişki ülkelerin ekonomik ve politik yapılanmalarına göre farklılık göstermektedir. Hayvan ticaretinde liberalizasyon için uluslararası boyutta ticaret bariyerleri olmaksızın ‘minimum hayvan refahı seviyesinin’ sağlanması gerekmektedir. Bu doğrultuda, OIE 2001-2005 Stratejik Planında hayvan refahı konusunu öncelikler arasına almıştır (OIE, 2002). OIE, hayvan refahı üzerine uluslararası konsensus oluşturulması hususunda oldukça önemli rol oynamaktadır. Bu, özellikle uluslararası ticaret anlaşmaları ve DTÖ’yü yakından ilgilendirmektedir. Hayvan refahının bu kapsamda ele alınması AB’nin belli başlı önem verdiği konular arasındadır. Diğer taraftan, Komisyon uluslararası anlaşmalara yönelik olarak OIE’yi hayvan refahı stratejisi oluşturması hususunda oldukça cesaretlendirmektedir.

Hem evcil hem vahşi hayvanların çiftlik, taşıma ve kesimhane süreçlerinde etiyolojik ve fizyolojik koşullar bakımından refahlarına özen gösterilmelidir. Bu yeni yaklaşıma göre,

koruyucu standartlar AB’de hayvan türü ve çiftlik koşullarına göre birbirinden ayrılmış, Topluluk şartlarının yerine getirilmesinde AB Üye Devletlerine hayvanların korunması ve refahın sağlanması alanlarında daha büyük sorumluluklar yüklenmiştir. Böylece, hayvan refahı Avrupa’da önemli bir sosyal endişeye dönüşmüştür.

1.6. Avrupa Birliği’nde Veteriner Halk Sağlığının Rolü

Veteriner halk sağlığı, bireysel vakalar olduğu kadar topluluk gruplarına da yönelik koruyucu beşeri bir alandır. Veteriner halk sağlığı çalışmalarının yürütülmesinde, veteriner epidemiyoloji ve epidemiyosürvelans çalışmaları önemli yer tutar. Bununla birlikte çalışma alanları mikrobiyoloji, viroloji, parazitoloji, patoloji, gıda hijyeni, çevre hijyeni ve toksikoloji gibi çeşitli veteriner hekimlik disiplinlerini de içermektedir. Tüm bu disiplinler, teşhis laboratuvarlarınca yerine getirilen yerinde kontrol ve denetimleri kapsar.

AB Üye Devletlerinde VHS birimleri, ulusal otoriteye bağlı olarak hayvan sağlığını koruyucu tedbirler alınmasında şeffaflığı ön planda tutarak, sistemin etkin bir şekilde çalışmasında rol oynarlar. AB’de resmi veteriner hizmetleri ulusal sağlık şartlarının korunmasında ‘garantör’ rolünü üstlenmektedir. Buna göre, vatandaşların sağlık standartlarının düzenlenmesinde veteriner hekimler çeşitli aktivitelerde etkin roller alırlar. Bununla birlikte, tüketiciye sağlıklı gıda sağlamak üzere faaliyetlerin yerine getirilmesinde ilgili tüm ‘garantörler’ işbirliği içerisinde gıda üretimi zincirinin tüm aşamalarında beraber çalışır.

1.6.1. Veteriner Halk Sağlığı Alanının Başlıca Görev ve Sorumlulukları:

Uluslararası alanda veteriner halk sağlığı alanında standartların sağlanması amacıyla başlıca; veteriner aktivitelerinin tanımlanıp, planlanması, yazılı prosedürlerin yerine getirilmesi, yürütülen tüm aktivitelerin belgelendirilip, sonuçlarının ispatlanabilir olması ve bu sonuçların iç denetimlerinin yapılması gerekmektedir (Nannini ve ark., 1999).

Bu doğrultuda VHS alanında veteriner hekimlere düşen başlıca görev ve sorumluluklar:

1. Hayvan sağlığı ve hayvansal üretimi arttırıp, geliştirerek ülkelerin sosyoekonomik ilerlemelerine katkıda bulunmak, hayvan beslenmesinde hayvansal protein oranının yeterli derecede artmasını garantilemek,
2. İnsan tüketimine sunulacak hayvansal kaynaklı gıda maddelerini korumak, güvenliklerini sağlayıp, besinsel kalitelerini arttırmak ve bu yolla bulaşabilecek hastalıkları önlemek,
3. İnsan ve hayvanlarda morbidite, mortalite ve sakatlığa yol açabilecek enfektif hastalık ve zoonozları önleyip, kontrol altına almak, sürvelans sağlamak,
4. Çiftlik hayvanlarının endüstrileşmiş zooteknik üretim kaynaklı halk sağlığını tehdit edebilecek potansiyel risklerinden koruyarak çevrenin korunmasını sağlamaktır.

AB Üye Devletlerinde veteriner hizmetlerinin garantör olarak oynadığı görev ve sorumluluklar ise başlıca; ‘Veteriner Halk Sağlığı’ şartlarını sağlamak, hayvanlar arasında etik sorumlulukları yerine getirmek ve bu bağlamda çeşitli profesyonel aktivitelerde bulunmak, Üye Devletlerarası bilgi alışverişinde bulunmak, biyoterörü önlenmek ve gıda güvenliğine yönelik riskleri ele alıp, değerlendirmektir.

1.6.2. Veteriner Halk Sağlığı Açısından Ükelere Düşen Görev ve Sorumluluklar

Veteriner halk sağlığı, resmi veteriner hizmetlerinin en önemli çalışma alanıdır. Hayvan sağlığı, gıda güvenliği, uluslararası ticarete hayvan ve hayvansal ürün sertifikasyonu, çevrenin korunması hayvan sağlığının güvence altına alınması doğrultusunda veteriner halk sağlığının sorumluluğu altındadır. Bu görevler, tarım-endüstri zincirindeki operatörlere bağlı çeşitli veteriner hekimlik faaliyetleri ile yürütülmektedir.

VHS alanında ülkelere düşen görev ve sorumluluklar başlıca: teşhis, iletişim, sürvelans ve hayvan hastalıkları alanlarında faaliyetler sürdürmek, zoonozların eradikasyonu ve üretim zincirinde hayvansal kaynaklı gıda maddelerinin güvenliğini sağlamaktır. Aynı zamanda, hayvansal kaynaklı ürün ile atıkların ve zooteknik hijyen kontrolleri, veteriner ilaç (rezidü ve antimikrobiyel direnç), vahşi doğa ve çevrenin kontrolü ile hayvan, hayvansal ürün, hayvansal atık ve hayvansal kaynaklı gıda maddelerinin uluslararası ticaretinde gerçekleştirilecek kontrollerin sağlanmasıdır.

Veteriner halk sağlığı çalışmalarından optimum verim sağlanması için hem resmi hem de özel veteriner hekimlerin işbirliği içerisinde çalışması önemlidir. Bununla birlikte, veteriner halk sağlığı uygulamalarında yaklaşım daima ‘Çiftlikten sofraya’ olarak ele alınmalıdır. Bu yaklaşımın amacı, gıda üretim zincirinin her aşamasında veteriner halk sağlığı prensiplerine bağlı kalınarak kontrollerin güvence altına alınmasıdır. Diğer taraftan, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında VHS alanında yapılanma açısından pek bir fark olmamakla birlikte, özellikle çiftlik ve gıda işleme endüstrilerinde belirli aşamalarda farklılıklar bulunmaktadır.

Üretim zincirinde yem hijyeni de insan ve hayvanlar arasında bakteri ve zoonotik ajanların yayılmasını önlemede diğer bir önemli araçtır. Ayrıca, antimikrobiyel direncin gelişip, yayılmasını önlemek de önemli VHS metotları arasındadır (OIE, 2001).

Hayvansal ürünlere Dair Veteriner Halk Sağlığı İlişkili AB Mevzuatı

96/23/EC Canlı hayvan ve hayvansal ürünlerde belirli maddeler ve kalıntıların izlenmesine yönelik önlemler konusunda 29 Nisan 1996 tarihli Konsey Direktifi.

97/747/EC: 96/23/EC sayılı Konsey Direktifi gereği bazı hayvansal ürünlerde bazı madde ya da bunların artıklarının tespitine yönelik gözlemlerde , yapılacak olan örnekleme sınırları ve sıklığına ilişkin 27 Ekim 1997 tarihli Komisyon Kararı.

91/497/EEC Taze etin ticaretini etkileyen sağlık problemleri, taze etin pazarlanması ve üretimi konusunda 64/433 sayılı Direktifi değiştiren ve konsolide eden 29 Temmuz 1991 tarihli Konsey Direktifi.

92/116/EEC Taze kanatlı eti ticaretini etkileyen sağlık problemleri konusunda 71/118 sayılı Direktifi değiştiren ve güncelleştiren 17 Aralık 1992 tarihli Konsey Direktifi.

85/73/EEC: Taze kırmızı et ve beyaz et konusunda sağlık ile ilgili denetim ve kontrollere ilişkin 29 Ocak 1985 tarihli Konsey Direktifi.

96/43/EC Canlı hayvan ve hayvansal ürünlerdeki veteriner kontrol ve muayenelerinin ücretlendirilmesine dair 26 Haziran 1996 tarihli Konsey Direktifi.

96/22/EC Çiftlik hayvanlarında hormonal veya tirostatik etili maddeler ve beta agonistlerin kullanımını yasaklayan ve 81/602/ ve 88/299/EEC sayılı Direktifleri iptal eden 29 Nisan 1996 tarihli Konsey Direktifi.

71/118/EEC: Taze beyaz et ticaretini etkileyen sağlık problemlerine ilişkin 15 şubat 1971 tarihli Konsey Direktifi.

1.7. Avrupa Birliği'nde Ulusal Sınırlararası Hayvan İzlenebilirliği

Avrupa Birliği Üye Devletleri 1998'de ortalama 12,4 milyon hayvan ihraç, 14,4 milyon hayvan ise ithal etmiştir. Buna göre, her ay ortalama 20,000 konsinye Topluluk içinde yer değiştirmekte ve her bir hareket herhangi bir olası hastalık riskinin yayılmasına fırsat yaratmaktadır (FAO, 1999).

1 Temmuz 1987 ile Avrupa Tek Senedi yürürlüğe girmiş, 1992'de Avrupa Tek Pazarı oluşumu hedefine ulaşmıştır. 1993 senesinden itibaren de Tek Pazarın sürekliliğini

korumaya yönelik koşullar sürekli güncellenmiş, yerine getirilmiş ve Üye Devletlerarası sınırlarda rutin veteriner denetimleri yapılmaya başlanmıştır. Böylece, AB Üye Devletleri arasında serbest canlı sığır, domuz, koyun ve keçi satış ve kesimi serbest hale gelmiştir. AB hukuku çerçevesinde ‘Gıda Güvenliği ve Tüketici Emniyeti’ düzenlemeleri, AB Parlamento ve Konseyi'nin 28 Ocak 2002 tarih 178/2002 sayılı Tüzüğünde açıklanmaktadır. Bu Tüzük gereğince 1 Ocak 2005 tarihi itibarıyla AB Gıda Yasası şartlarına uymayan hiçbir gıda ve tarım ürünü AB sınırları içerisine kabul edilmeyecektir. Bu tüzük gıda ve tarım ürünlerinin üretimine ve denetlenmesine ilişkin bütün çerçeveleri çizmekte; gıda tedarik zincirinde İzlenebilirlik Sisteminin tesis edilmesini açık bir biçimde şart koşmaktadır.

Diğer taraftan; AB’de sınır kontrollerinin ve karantina gibi diğer kontrollerin kaldırılması, hayvan kimliklendirilmesi ve izlenebilirlik gibi çeşitli gelişmiş ilave koruyucu tedbirlerin alınmasını gerektirmiştir. AB Direktifleri, her bir Üye Devlette (veya AB terminolojisine göre ‘yetkili otorite’) hayvanlarda kimliklendirme ve kayıt altına almayı şart koşmuştur. Buna göre, Üye Devletlerarası nakil öncesi tüm hayvanlara sağlık belgesi verilmekte ve giriş noktasında denetimleri yapılmaktadır. Geçmişte et endüstrisinde yaşanan süregelen BSE problemi ve diğer enfeksiyöz hastalıkların yayılma riski ulusal sınırlarda etkin hayvan izlenebilirliğinin sağlanmasını gerektirmiştir. İngiltere’de yaşanan BSE krizi, bir Üye Devlette yaşanan bir krizin diğer Üye Devleti tüketici güveninin de sarsarak etkileyebileceğini göstermiştir. Bununla birlikte, enfektif ajanların yanı sıra yasadışı kimyasal ve biyolojik rezidüer ile kontaminasyon da veteriner sağlık problemleri arasında sayılmaktadır.

2. AVRUPA BİRLİĞİ’NDE HAYVAN SAĞLIĞI AÇISINDAN HAYVAN HASTALIKLARI KONTROLÜNDE İZLENEN STRATEJİ

AB ve diğer ülkelerde yeni ve eradike edilen hastalıkların ortaya çıkışı; küresel ısınmaya bağlı olarak iklim koşullarının değişmesi; canlı hayvan ve hayvansal ürün ticaret hacminin büyümesi; AB’nin 27 Üye Devleti kapsayacak şekilde genişlemesi; hayvan sağlığının uluslararası ticaret bakımından taşıdığı önemin daha da artması ve bilim, teknoloji ve kurumsal çerçeve alanlarında kaydedilen ilerlemeler dolayısıyla, mali araçlar da dahil olmak üzere mevcut kaynaklardan daha etkin yararlanılabilmesi amacıyla AB, hayvan sağlığı

alanında yeni bir strateji geliştirme gereksinimi duymuştur. Buna göre; dönemin hayvan sağlığı politikasının, büyük ölçüde AB'nin henüz 12 Üye Devletten oluştuğu 1988-1995 yılları arasında geliştirilmiş olduğu da göz önüne alınarak, 'Topluluk Hayvan Sağlığı Politikası'nın' (THSP) gözden geçirilmesi kararlaştırılmış ve Aralık 2004'te dış değerlendirme çalışmalarına başlanmıştır (www.abveteriner.org.tr)

Günümüzde serbest canlı hayvan ticaretine bağlı hayvan hastalıklarının epidemik yayılma riskinin ne kadar yüksek olduğu oldukça iyi bilinmekle birlikte, bu konu 94/C 16/1 sayılı Konsey Tasarısı'nda açıkça ifade edilmektedir. Bu Tüzük, hayvan ve insan sağlığı ile ürün hijyen kalitesi arasındaki yakın ilişkiye değinmekle birlikte, sağlık standartlarının güvence altına alınması, çiftliğe yönelik endişelere ilişkin veteriner hekim bakış açısıyla etkin bir sürvelansın sağlayacağı faydalar ve resmi sorumluluklara açıklık getirmektedir. Buna göre; AB Komisyonu Sağlık ve Tüketicinin Korunması Genel Müdürlüğü, halk sağlığını AB seviyesinde tüketici sağlık, güvenlik ve ekonomik çıkarını yüksek seviyede güvence altına almayı temin etmektedir.

AB'de her bir yetkili otorite mevzuatın gerektirdiği şekilde işletmelerarası her bir hayvan hareketini izleyebilecektir. Bununla birlikte; Gıda Zinciri Değerlendirme Konsorsiyumu (FCEC) tarafından gerçekleştirilen dış değerlendirmede, Topluluk Hayvan Sağlığı Politikasının (THSP) son on yıllık dönemdeki performansının değerlendirilmesi ve elde edilecek sonuçlara göre, Avrupa Komisyonu'nun 2007-2013 yılları için belirleyeceği Hayvan Sağlığı Stratejisi'ne yön verilmesi amaçlanmış, buna göre 'İletişim Belgesi' hazırlanmıştır. Bu doğrultuda, THSP'nin 4 hedefi bulunmaktadır, bunlar:

- İnsanlarda zoonoz hastalıkların görülmesi olasılığının yanısıra biyolojik ve kimyasal risklerin azaltılması yoluyla halk sağlığının ve gıda güvenliğinin güvence altına alınması,
- Belli başlı hayvan hastalıklarının ortaya çıkmasının önlenmesi ve bu hastalıkların gözlenme sıklığının azaltılması yoluyla yetiştiriciliğin ve kırsal ekonominin desteklenmesi,

- Malların serbest dolaşımı ve buna bağlı olarak da, hayvan hareketlerinin güvence altına alınması yoluyla ekonomik büyümenin, uyumun ve rekabet gücünün artırılması,
- Hayvan hastalıklarının bulaşmasını önleyen, hayvan refahı standartlarına uygun ve sürdürülebilir kalkınmayı olanaklı kılan yetiştiricilik uygulamalarının teşvik edilmesidir (Marin, 2007).

AB’de hayvan sağlığı ile kamu sağlığını ilgilendiren bir dizi yeni düzenlemeyle daha etkin ve anlaşılır bir mevzuata sahip olunması amaçlanmaktadır. Diğer taraftan; AB’nin 2007-2013 Yeni Hayvan Sağlığı Stratejisi’nin dört dayanağından ilki olan ‘AB müdahalesinin önceliklerinin belirlenmesi’ aracılığıyla AB için taşıdıkları önem bağlamında biyolojik ve kimyasal risklerin sınıflandırılması; kabul edilebilir risk düzeyi üzerinde uzlaşmaya varılması; önceliklerin, ölçülebilir hedeflerin ve performans göstergelerinin belirlenmesi, ayrıca, öngörülen tehditler için ayrılması gereken kaynakların belirlenmesi amaçlanmıştır. İkinci dayanak ise ‘hayvan sağlığı alanında çağdaş bir yasal çerçeve oluşturulması’ aracılığıyla cezalandırma yerine karar alma yetkisine ağırlık verilen ve diğer AB politikaları ve uluslararası standartlar (*OIE/ Kodeks* standartları) ile uyumlu tek bir düzenleyici yasa (AB Hayvan Sağlığı Yasası) oluşturulması ve sözkonusu yasa ile Topluluk içi ticaret, ithalat, hayvan sağlığı kontrolü, hayvan besleme ve hayvan refahı alanlarındaki mevcut mevzuatın sadeleştirilerek, ortak ilke ve hükümlerinin bütünleştirildiği bir yasal çerçeve oluşturulmasının öngörülmesidir. Bununla birlikte; üçüncü dayanak; ‘hayvan kökenli tehditlerin önlenmesi, gözetim ve krize karşı hazırlık’ aracılığıyla sorunların henüz ortaya çıkmadan saptanması ve hastalık çıkışları ile krizlere karşı hazırlıklı olunması ile farklı üretim sistemleri ve hayvan türlerinin yarattığı riskleri ortaya koyan kılavuzların yayımlanması ve mevcut fonlar ile çiftlik düzeyinde alınacak biyogüvenlik önlemlerine kaynak aktararak anılan önlemlerin desteklenmesinin hedeflenmesidir.

Diğer taraftan; dördüncü dayanak ‘bilim, yenilik ve araştırma’ aracılığıyla ise, bilim alanında AB kurumları ile ulusal kurumlar arasında işbirliğinin güçlendirilmesi; Topluluk Referans Laboratuvarlarının faaliyetlerinin değerlendirmeye alınarak, gerektiği takdirde kapsamca genişletilmesi; endüstrinin ve diğer paydaşların da dahil olduğu, hayvan kaynaklı tehditlere öncelik verilen ve gözetim, tanı, aşılama ve sağaltım bağlamında mevcut kontrol

araçlarının açık noktalarının belirlendiği bir araştırma eylem planı hazırlanması; söz konusu eylem planının kamu sektörü ile özel sektör işbirliğiyle yürütülmesini teminen yeterli düzeyde mali kaynak aktarımının sağlanması; üçüncü ülkelerde, özellikle önemli egzotik hastalıklar ve önemi göz ardı edilen zoonoz hastalıklar üzerine bilimsel araştırma yapılması için uluslararası düzeyde işbirliği kurulması amaçlanmıştır.

Özetle; ülkemiz coğrafi konumu ve hayvan varlığı dolayısıyla hayvan sağlığının büyük önem taşımasının yanı sıra, katılım müzakerelerine başlanan ve AB müktesebatına uyum çalışmalarının yoğun bir şekilde yürütüldüğü bir AB aday ülkesi olması bakımından, AB'nin 2007-2013 Hayvan Sağlığı Stratejisi ülkemiz için oldukça büyük önem taşımaktadır.

İlgili AB Mevzuatı:

853/2004/EC sayılı 'Hayvansal Kaynaklı Gıdaların Spesifik Hijyen Kurallarına İlişkin Konsey Tüzüğü'

854/2004/EC sayılı 'İnsan Tüketimine Sunulan Hayvansal Kaynaklı Gıdaların Resmi Kontrollerinin Organizasyonu İçin Özel Kurallara İlişkin Konsey Tüzüğü'

2004/41/EC sayılı 'Gıda Hijyeni Ve İnsan Tüketimine Sunulan Hayvansal Gıdaların Sağlık Koşulları ile İlgili Direktifleri Yürürlükten Kaldıran, 662/89/EEC, 92/118/EEC Sayılı Konsey Direktifi ile 95/408/EC Sayılı Konsey Kararını Değiştiren Direktif'ten oluşmaktadır.'

2.1. Kontrol Tedbirleri

Avrupa Birliği'nde epizootik ve başlıca OIE A listesinde belirtilen hastalıklara karşı (Örneğin; Şap Hastalığı, Domuz Vebası) uygulamaya konulması gereken kontrol tedbirleri bulunmakla birlikte, bu tedbirlere ilgili hayvan hastalıklarına özel mevzuatla da açıklık getirilmektedir. Buna göre; AB'de insan sağlığını da etkileyebilen riskler büyük bir öncelikle ele alınmaktadır. Böylece, hayvan hastalıkları ve kontrol tedbirleri konusunda mevzuat çerçevesinde izleme ve hastalıkların ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır. Diğer

tarafından; hayvanların izlenebilirliğinin artırılması ile tanıma sistemleri kullanılarak hastalık kontrol tedbirleri etkileştirilmektedir.

Kontrol tedbirlerine yönelik olarak Toplulukta 17 Aralık 1992 tarih ve 92/199/EEC sayılı ‘Bazı hayvan hastalıklarının kontrol altına alınması için genel Topluluk önlemlerini ve domuz veziküler hastalığı ile ilgili özel önlemleri getiren’ Konsey Direktifi yürürlükte. Bu Direktif kapsamında;

- Rinderpest ve PPR,
- Koyun, Keçi Çiçeği,
- Domuz Veziküler Hastalığı,
- Mavidil,
- Geyikte Epizootik Hemoraji,
- Afrika Domuz Vebası,
- Rift Vadisi Humması gibi birtakım hastalıkların mihrak durumlarında

92/199/EEC sayılı Direktif gerekleri uygulamaya konur.

İlgili AB Direktif ve Hükümleri:

Mavi dil hastalığının kontrolü ve eradikasyonu için spesifik hükümleri belirleyen 2000/75/EC sayılı Konsey Direktifi: Bu Direktif, Mavidil hastalığının belirlenmesi, aşılması, epidemiyolojik araştırması, sürvelans zonları oluşturulması ve hastalığa karşı korunma gibi resmi olarak alınacak tedbirlerden ibarettir.

4 Temmuz 2000 tarihli Domuz Veziküler Hastalığı teşhis prosedürleri, örnekleme metotları, laboratuvar testleri değerlendirme kriterleri ve ayırıcı teşhise yönelik Komisyon Kararı: Bu Karar Domuz Veziküler Hastalığının doğru teşhisine yönelik olup, virolojik etken örnekleme ve laboratuvar sonuçlarının doğru yorumlanmasına ilişkindir.

2.2. Eradikasyon ve İzleme Programları

Her yıl Komisyon, hayvan hastalıklarının eradikasyonu ve izlenmesine yönelik çeşitli programlar uygulamaya koyar. Bu programlar (Örneğin; zoonozlardan Salmonella, TSE izleme ve eradikasyonu, Kuş Gribi sürvelans programları) ile Topluluk sınırları içerisinde var olan hastalıklar (Örneğin; kuduz, Bruselloz ve Tüberküloz) AB ile ortak finanse edilen ulusal programlar çerçevesinde ele alınır. Bununla birlikte, AB üyesi olmayan ülkeler ile de kimi eradikasyon programlarında işbirliği yapılır. Örneğin; 16-19 Mayıs 2006'da Viyana'da Üye Devletler ve Rusya arasında 'Kuduz'da işbirliği' teknik çalışma grubu oluşturularak Rusya'ya sınır AB Üye Devletleri ve Rusya arasındaki riskli bölgelerde kuduz eradikasyonuna yönelik sınırlararası işbirliği oluşturulmuştur (www.ec.europa.eu)

Üretim zinciri boyunca hayvan ve hayvansal ürün izlenebilirliği tüketiciler için oldukça önemlidir ki bu da ürünlerin izlenebilirliğinin sağlanması yönünde devletler üzerinde baskı unsuru olmuştur. Avrupa Komisyonu 2008 için hayvan hastalıklarının eradikasyon, kontrol ve izlenmesine yönelik uygulanacak destekleyici programlara 186,57 milyon Euro bütçe ayırmıştır. İlk defa, bazı hastalıklara (Örneğin; Kuduz) yönelik programların hedefleri doğrultusunda etkili bir başarı elde edilmesi açısından 2 yıldan 5 yıla kadar sürebilen çok yıllık programlar da onay almıştır. Buna göre, hem hayvan hem de insan sağlığını etkileyebilecek hayvan hastalıklarına yönelik AB desteğinden yıllık veya çok yıllık 197 program faydalanabilecektir. AB'nin bu hastalıkların eradikasyon programlarına ayırdığı bu geniş çaplı finansal katkı, hem hayvan hem de halk sağlığını korumaya yönelik verdiği önemle aynı orandadır.

AB Üye Devletlerinde 2008 yılı için 10 önemli hayvan hastalığı eradikasyonuna yönelik yıllık veya çok-yıllık 61 program Topluluk tarafından finanse edilmiş durumdadır. Bu programlara AB'nin toplam katkısı 70,075,000 Euro'dur. 2007'ye oranla artan bu bütçe, çoğunlukla Üye Devletlerde görülen Mavidil hastalığına ayrılmak üzere tespit edilmiş miktardır. Bu bütçede insanlara bulaşabilecek hastalıklara öncelik verilmiştir. Özellikle, Bruselloz, Tüberküloz ve Kuduz hastalıkları eradikasyonuna karşılık belirgin miktarda harcama yapılmıştır. Son yıllarda, AB Batı Üye Devletlerinde sürdürülen başarılı Kuduz eradikasyon programları sonucu, 2008 aktiviteleri özellikle doğu Üye Devletlerine ayrılmış durumdadır. Buna yönelik ayrılan bütçe ise 13,847,000 Euro'dur. Diğer taraftan, 2007'de 19

AB Üye Devletinde kanatlı yetiştiriciliğine yönelik Salmonella zoonotik etkenine karşı korunma tedbiri olarak 8,606,000 Euro finansal katkı yapılmış, böylece kanatlılarda Salmonella'ya öncelik verilmiştir. Bununla birlikte 2008'de Üye Devletlere, kuş gribine karşı sürdürülen sürvelans programları çerçevesinde laboratuvar ve örnekleme masrafları dahil AB finansal katkısı 4,344,000 Euro'yu bulmuştur. Ayrılan bu bütçe hem yüksek hem de düşük patojen Kuş Gribi etkenine karşı korunmada ve erken teşhiste en etkili yöntemin uygulanmasında büyük katkı sağlamıştır.

Her geçen yıl çoğu AB Üye Devletinde uygulanan eradikasyon ve izleme programları giderek daha da gelişmekte ve iyi bir şekilde uygulanmaktadır. Örneğin, TSE hastalığının izlenmesine ayrılan bütçe 2007'ye oranla 88,463,000 Euro'dan 2008'de 62,494,500 Euro'ya düşmüştür. Diğer taraftan, koyunlarda TSE direncine karşılık yetiştiricilik programları devam edecek olup, eradikasyon tedbirlerinde de bir değişiklik yapılmamıştır.

2.3. Hastalık Teşhisi ve Korunma

92/199/EEC sayılı Konsey Direktifi'nde bahsi geçen hastalıklardan biri ile enfekte şüpheli bir hayvan söz konusu olduğunda, işletmede o hastalığın varlığını doğrulamak adına resmi veteriner hekim, aldığı örnekleri laboratuvara göndermek durumundadır. Buna ilaveten, şüpheli işletme, hastalığa sebep olabilecek diğer işletmeler gibi resmi sürvelansa tabi tutularak, yetkili otorite tarafından alınan bir seri tedbir ile hastalıktan şüpheli hayvan türleri kategorilere ayrılarak izole edilir. Her bir hastalığa spesifik teşhise yönelik süreç ve teşhiste kullanılan materyaller Üye Devlet ulusal laboratuvarları ile koordineli yürür. Bu laboratuvarlar ayrıca, Topluluk Referens laboratuvarları ile işbirliği halindedir. İşletmede hastalık varlığı tespit edilmez, yetkili otorite aşağıda bahsedilen sözkonusu tedbirleri almakla yükümlüdür:

- Hastalıktan şüpheli tüm hayvanların kesimi,
- Kontamine materyalin kontrol altına alınması, gerektiğinde imhası,
- Hayvanların tutulduğu binanın dezenfekte edilmesi,
- Olası enfekte vahşi hayvan varlığının gözlemlenmesi ve ona yönelik kontrol tedbirlerinin alınması.

Bununla birlikte, kimi sağlıklı üretim tesisleri için uygulanabilecek derogasyonlar mümkün olabilir. Ayrıca, yetkili otorite enfekte işletme etrafında, en az 3 km çapında koruma zonu ve en az 10 km çapında sürvelans zonu oluşturmakla yükümlüdür. Buna ilaveten, en az hastalığa yönelik inkubasyon periyoduna eşit sürede, bu zonlarda yer alan işletmeler ve buradaki hayvanlara özel tedbirler uygulanır.

Üye Devlette yaşanan herhangi bir mihrak durumunda enfeksiyon zincirinin yayılmaması için enfekte işletmede bulunan hayvanlara ait karkaslar en kısa sürede imha edilmektedir. Bu işlem gerektiğinde şüpheli işletmelerdeki hayvanlara da uygulanmakla birlikte, ilave tedbir olarak eradikasyona yönelik acil aşı uygulaması da yapılabilmektedir. Aşılamanın koruyucu tedbir olarak uygulanıp uygulanmayacağı kararı Komisyon tarafından verilir. Bu durumda, aşıları hayvan mutlaka görünür bir işaretle tanımlanır ve aşı sahası dışına çıkmasına izin verilmez. Diğer taraftan, genel olarak AB Üye Devletlerinde hastalık durumunda, şap ve domuz vebasının yayılmasını önlemek amacıyla enfeksiyon ajanının gizlenme ihtimaline karşı koruyucu aşı yapılmazken, bazı hastalıklar için (Örneğin; Mavidil) aşılama en önemli hastalık kontrol aracıdır. AB’de 92/119/EEC sayılı Konsey Direktifi kapsamında yer alan herhangi bir mihrak durumunda alınacak tedbirler tüm Üye Devletleri kapsamakla birlikte, bu doğrultuda ülkeler ulusal acil eylem planı hazırlamakla yükümlüdürler. Bu planlar, Komisyon tarafından onaylanır ve bazen belirli koşullarda belirli değişikliklere tabi tutulurlar.

Diğer taraftan, hastalık durumunda enfekte alanda ‘bölgeselleşmeye’ gidilerek hastalığı elimine edici kontrol tedbirlerinin uygulanması sınırlandırılabilen, böylece ülkenin geri kalanına bu tedbirlerin uygulanarak sorunun ekonomik bir külfete dönüşmesi önlenmektedir.

2.4. Hastalık Bildirimi ile İzlenebilirlikte Epidemiyolojik Araçlar

AB belirli bulaşıcı hastalıkların yayılmasını önlemek ve Topluluk ticaretinde risk oluşturabilecek faktörleri kontrol altında tutmak amacıyla bir bildirim sistemi oluşturmuştur. Bu hızlı ve düzenli bilgi alışverişi Toplulukta yürürlüğe giren Tüzüklerde belirtilen

koruyucu tedbirlerin uygulamasında da büyük katkı sağlamaktadır. 90/422/EEC sayılı Kararı yürürlükten kaldıran ve 82/894/EEC sayılı Konsey Direktifi doğrultusunda hayvan hastalıklarının bildirilmesi konusunun kanunlaştırılmış şeklinin yer aldığı 11 Aralık 2000 tarihli 2000/807/EC sayılı Komisyon Kararı ile Üye Devletler zorunlu olarak Topluluk çiftlik hayvanlarında belirli bulaşıcı hayvan hastalıklarının yayılmasını önlemek ve bu hastalıkların eradikasyonu için belirli tedbirleri alarak Komisyonu bilgilendirmek durumundadır. Buna göre Üye Devlet; Komisyon ve diğer Üye Devletleri 24 saat içerisinde ortaya çıkan mihrak ve uygulanan kısıtlama ve geri çekmeler ile her haftanın ilk çalışma günü Komisyonu ikincil bir mihrak hususunda bilgilendirmek zorundadır. Böylece sağlanacak olan Üye Devletlerarası yakın işbirliği sayesinde teknik koşullar göz önünde bulundurularak bildirimler yapılabilecektir. Her bir Üye Devlette görülebilecek mihraka ilişkin bulaşıcı hayvan hastalıkları 82/894/EEC sayılı Konsey Direktifi Ek1’de listelenmiş olup, Üye Devlet tarafından mihrak Avrupa Komisyonuna ‘ Hayvan Hastalığı Bildirim Sistemi’ (ADNS; Animal Disease Notification System) ile iletilmektedir. Böylece mihrak sayıları ile son mihrak günü hususunda Topluluk ilgili yıla ilişkin bilgiye ulaşabilmekte, bilgiler yıllık raporlar halinde saklı tutulmaktadır. Ayrıca, güncellemeler haftalık yapılmaktadır. Sistem, 82/894/EEC sayılı Konsey Direktifi ile oluşturulmuş olup, bildirimler 2005/176/EC sayılı Komisyon Kararı ile uyumlu gerçekleştirilir.

Üye Devletin yapmakla zorunlu olduğu bildirimler iki kategoride ele alınır:

- 1) Aynı Üye Devlet aynı bölgesinde ortaya çıkan önceki mihraktan epizootik olarak bağımsız bir mihrak,
- 2) Aynı Üye Devlet farklı bölgesinde ortaya çıkan ilk mihrak durumunda 24 saat içerisinde bilgi ADNS’ye aktarılır ve ikincil mihraklar da rapor edilmek zorundadır. Örneğin; BSE’de bu bildirim en azından her haftanın ilk çalışma günüdür.

Mihraklar sistem sayesinde Komisyona ve diğer Üye Devletlere otomatik olarak iletilir. Diğer taraftan da, ikincil mihraklar, Sağlık ve Tüketiciyi Koruma Genel Müdürlüğü tarafından kodlu formda yıllık gözlem tablosu ile haftada bir Üye Devletlere gönderilir (DG SANCO Annual ADNS Report, 2006).

ADNS sisteminin bir diğ er amacı, mihrak durumunda AB Ü ye Devletlerinin bireysel olarak gereksiz sayıda önleyici tedbir almasını en aza indirebilmektir. Böylece, ADNS ile hastalıkların önlenmesi ve kontrolünde, yerel stratejilerin oluşturulması amaçlanmıştır. Sonuçta, sistem gelecek AB veteriner politikasının şekillenmesine yardımcı olacaktır. 1985'ten bu yana faaliyette olan ADNS ise sayesinde Norveç, İsveç, Andora dahil olmak üzere her bir AB Ü ye Devleti merkezi veteriner otoriteleri sisteme girebilmekte, hem Avrupa Komisyonu hem de diğ er AB Ü ye Devletlerini yeni mihraklar konusunda bilgilendirebilmektedir. Avrupa Komisyonu, mihraklara ilişkin raporları Ü ye Devletler kamu idarelerine haftalık göndermektedir. Bu raporlara ayrıca, tüm Ü ye Devletler kamu idarelerinde ulaşılabilir. ADNS'de yer alan Ü lkeler ve Kodları Çizelge 2.1'de sunulmaktadır. Ü ye Devletlerarası dil farklılığı nedeniyle meydana gelebilecek sorunların önüne geçebilmek amacıyla da spesifik prosedürler ve kodlar kullanılmaktadır. Sisteme girilen bilgilerde; bölge, hastalık, işletmede ölü ve enfekte hayvan sayısı, mihrak günü, orijini ve tedbir alınan gün ile alınan kontrol tedbirleri yer alır. Bazı bildirimlere dayanan bilgilerin ticari önemi nedeniyle ADNS sistemi veri alışverişinde güvenlik açığını kapatacak şekilde kurulmuştur (Yeni Hayvan Sağlığı Stratejisi, 2007-2013). 2006'da sisteme Bulgaristan, Romanya ve Faroe adaları dahil edildi. Bununla birlikte, vahşi ve evcil kanatlılarda yüksek ve düşük patojen kuş gribi vakalarının ayrımı için sisteme ilave kodlar girildi. Diğ er taraftan Türkiye, bu sistemde 2005'te resmi olmamak kaydıyla yer almaya karar verdi. 2004'te ise Hollanda, herhangi bir mihrak durumunda coğrafi sınırlarına daha iyi idare edebilmek amacıyla ADNS bölgelerinde değı şikliğı e gitti. Polonya ise aynı amaçla, mihrak raporlaması için bölge sayısını arttırarak, mihrak bölgesi hususunda daha fazla detay verebilir konuma geldi. Aynı şekilde, diğ er bazı AB Ü ye Devletleri de bölgelerinde güncellemeler yaptılar. Sisteme, atlarda Durin hastalığından, at ensefalomyelitisine kadar bilgi girilebilirken, diğ er taraftan da arılara ilişkin ilk defa 2004'te 2 arı hastalığı ilave edildi. Böylece, sisteme girilecek hayvan sayılarının raporlamasında kullanılan 3 haneli kod, 4'e yükseltildi. Hastalıklara ilişkin yapılan bildirimler 2006'da 3787, 2005'te 1005, 2004'te ise 1850'dir. Kuş gribine ilişkin yapılan bildirim örneğı Çizelge 2.3'te sunulmaktadır. Önceki yıllarda yaşanan mihrakların sayıca yüksek olması genellikle BSE ve Mavidil hastalığına bağı lı idi. Her bir bildirim, bir hastalığı e ilişkin önceki ve sonraki mihrakı kapsamaktadır. ADNS Sistemine Bildirimi Yapılan Hastalıklar Çizelge 2.2'de sunulmaktadır.

Çizelge 2.1: ADNS’de yer alan Ülkeler ve Kodları (2005).

Ülke ISO Kodu	Ülke
AD	ANDORA
AT	AVUSTURYA
BE	BELÇİKA
BG*	BULGARİSTAN
CH	İSVEÇ
CY	KIBRIS
CZ	ÇEK CUMHURİYETİ
DE	ALMANYA
DK	DANİMARKA
EE	ESTONYA
ES	İSPANYA
FI	FİNLANDIYA
FO*	FAROE ADALARI
FR	FRANSA
GB	İNGİLTERE
GR	YUNANİSTAN
HU	MACARİSTAN
IE	İRLANDA
IS*	İZLANDA
IT	İTALYA
LT	LİTVANYA
LU	LÜKSEMBURG
LV	LATVİYA
MT	MALTA
NL	HOLLANDA
NO	NORVEÇ
PL	POLONYA
PT	PORTEKİZ
RO*	ROMANYA
SE	İSVİÇRE
SI	SLOVENYA
SK	SLOVAKYA
TR*	TÜRKİYE

*: 2005 Resmi Olmayan ADNS Üye Ülkeleri.

Kaynak: DG SANCO ADNS Raporu, 2006.

Çizelge 2.2.: ADNS Sistemine Bildirimi Yapılan Hastalıklar.

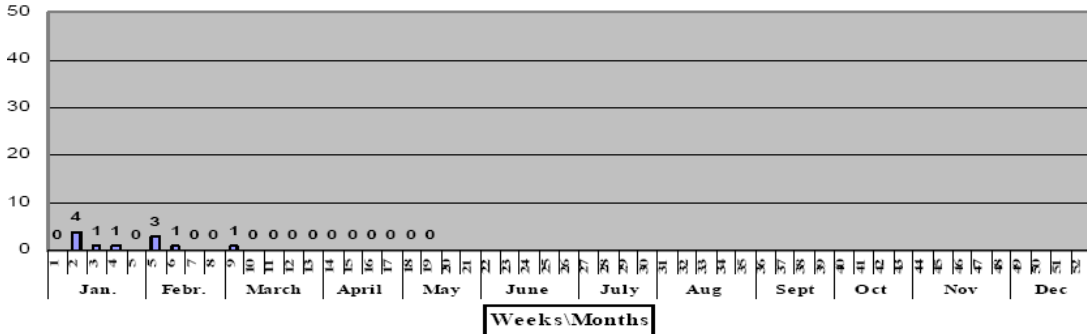
Ülke ISO Kodu	Ülke
A.H.S.	Afrika At Vebası
A.I. - (HPAI – P)	Kanatlıda Yüksek Patojen Kuş Gribi
A.I. - (HPAI – WB)	Vahşi kuşta Yüksek Patojen Kuş Gribi
A.I. - (LPAI -P)	Kanatlıda Düşük Patojen Kuş Gribi
A.I. - (LPAI – WB)	Vahşi kuşta Düşük Patojen Kuş Gribi
A.S.F. B.S.E.	Afrika Domuz Vebası Sığır Spongiform Ensefalopati
BT	Mavidil
C.B.P.P.	Bulaşıcı Sığır Plöropnömoni
CP	Koyun Keçi Çiçeği
C.S.F. - (CSF)	Evcil domuzda Klasik Domuz vebası
C.S.F. - (CSF WB)	Feral domuzda Klasik Domuz vebası
DO	Durin Hastalığı
E.E.M.	Atların ensefalomyeliti; tüm tipler-VEE dahil
E.I.A.	Atların enfeksiyöz anemisi
F.M.D.	Şap Hastalığı
GL	Ruam
I.H.N.	Enfeksiyöz hematopoetik Nekroz
I.S.A.	Enfeksiyöz Salmon Anemi
L.S.D	Egzantemi
N.D.	Newcastle
P.E.E.	Teşen hastalığı
P.P.R. RP	Peste des petits ruminants Sığır Vebası
R.V.F.	Rift Vadisi Humması
S.H.B	Aethina tumida
S.V.D. T.M.	Domuz Veziküler Hastalığı Tropilaelaps mite
V.H.S	Veziküler Stomatit

Kaynak: DG SANCO ADNS Raporu, 2006.

AB'de 2006'da ADNS sistemine dahil ülkelerdeki hastalık mihrak durumları:

- Sözkonusu hastalıklara ilişkin mihrak görülmemiştir: Şap hastalığı, Sığır Vebası, Bulaşıcı Sığır Pleuropneumonia, Afrika Domuz Vebası, Domuz enterevirus ensefalomyelitis, Veziküler Stomatit, PPR, Egzantemi, Küçük Arı Beetle, Tropilaelaps mite.
- Sözkonusu hastalıklara ilişkin mihrak görülmüştür: BSE, Yüksek ve Düşük Patojenik Kuş Gribi, Domuz Veziküler Hastalığı, Klasik Domuz Ateşi (vahşi ve evcilde), New Castle, enfeksiyöz hemotopoetik nekroz, enfeksiyöz Salmon anemisi, viral hemorajik septisemi, atların ensefalomyelitisi.

Çizelge 2.3.: 2008'de Üye Devletlerden ADNS ile vahşi kuşlarda yüksek patojen kuş gribi vakası bildirimini (Haftalık).

Kaynak:http://ec.europa.eu/food/animal/diseases/adns/adns_report2006_en.pdf.

Erişim tarihi: 22.05.2008.

Diğer İlgili Kararlar:

28 Şubat 2007 tarihli 2007/142/EC sayılı belirli hayvan hastalıkları konusunda veteriner ilgili işlerine dair Topluluk Veteriner Acil Ekibinin kurulması ve Üye Devletler ile üçüncü ülkeleri desteklemek amacıyla Komisyona yardımcı olmak doğrultusunda Komisyon Kararı.

82/894/EEC sayılı Konsey Direktifine atfen hayvan hastalık bildirim kodları ve kodifiye formlarına dair 1 Mart 2005 tarihli 2005/176/EC sayılı Komisyon Kararı.

2006/924/EC sayılı Komisyon Kararı.

Hayvan hastalıkları mihraklarına ilişkin mevzuata yönelik pek çok sayıda tedbirin yanısıra, 16 hayvan sağlığı konusunda önemli düzenlemelerden birisi, ‘Beşeri tüketim için hayvan menşeli ürünlerin üretimi, işlenmesi, dağıtımı ve piyasaya sunulmasını düzenleyen hayvan sağlığı kurallarının belirlendiği 16 Aralık 2002 tarihli 2002/99/EC sayılı Konsey Direktifi’dir. Bu Direktif ile beşeri tüketim için hayvan menşeli ürünler ve bunlardan elde edilen ürünlerin Topluluk içinde üretimi, işlenmesi ve dağıtımı ile üçüncü ülkelerden ithalinin tüm kademelerini düzenleyen genel hayvan sağlığı kuralları belirlenmektedir (DPT Raporu, 2007).

2.5. Kimliklendirme ve Hayvanların Kayıt Altına Alınması

AB’de hayvan sağlığı stratejilerinden biri olarak yerine getirilmesi gereken uygulamalar arasında çiftliklerin kayıt altına alınması, hayvanların kimliklendirilmesi ve AB bünyesinde 2500’den fazla merkezi ve yerel veteriner otoriteleri arasında bilgisayar destekli veri tabanı (ANIMO, yeni adı ile TRACES) oluşturulması yer alır. Bu sayede, hayvan ve hayvansal ürün ticaretinde bildirim sağlanıp, gerekli kontrollerin yerine getirilmesi ile izlenebilirlik mümkün kılınmaktadır.

Serbest canlı hayvan hareketinin oluşturduğu hastalıkların epidemik yayılma riskinin açıkça ifade edildiği 94/C 16/1 sayılı Konsey Tasarısı, veteriner bakış açısıyla etkili sürvelans programlarının izlenmesinde resmi otoritelerin sağlık koşullarının standardizasyonundaki rollerine ve hayvan ve halk sağlığı konuları ile ilgili ürünlerin hijyen kaliteleri hususuna değinmektedir. Ayrıca, Avrupa Komisyonu Tüketici ve Sağlığı Koruma Genel Müdürlüğü de öncelikli sorumluluklarının AB’de halk sağlığı olduğu kadar tüketici sağlık, güvenlik ve ekonomik durumunu da göz önünde bulundurmak olduğunu belirtmişlerdir.

Her bir AB Üye Devleti ilgili mevzuatta belirtildiği üzere, her bir hayvanı işletmelerarası hareketlerinde takip edebilmeli, bu verilere hem kendi ülkesinin hem de talep halinde her bir Üye Devletin ulaşabileceği sistemi ülkesinde kurmuş olmalıdır. Ancak 2000'lerin başında ilgili direktiflerin yeterli düzeyde uygulanması için yeterli hayvan hareketi ve veteriner veri tabanı oluşturulmadığı için sistem çoğu Avrupa ülkesi ulusal sisteminde karşılıklı olarak işlerlik kazanmış durumda değil iken (McGrann ve Wiseman, 2001), günümüzde her geçen gün sistem gelişmekte ve fonksiyonellik kazanmaktadır. Hayvan kimliklendirme sisteminin başlıca gıda güvenliğini ve halk sağlığını güvence altına alabilmesi için sistemin şeffaf, güvenilir ve birörnek uygulamalardan ibaret olması sağlanmalıdır. Şeffaf bir sistem sayesinde, gerek bürokratik uygulamalar kolaylaşacak, gerekse endüstri- insan ilişkisinde güven zinciri oluşturulacaktır. Böylece, hayvan kimliklendirme sisteminde hem endüstri hem de Devletler fayda sağlayabilecektir. Bu doğrultuda; bu sistemin işlerliğini sağlayacak eleman ihtiyacı karşılamak, bu kişilerin sisteme yönelik eğitimlerinin sağlanması endüstri liderlerinin sorumluluğundadır. Sonuç olarak, sistemin mecburi ya da gönüllü uygulamalardan ibaret olmasının kararı, başlıca, gider ve gelirlerinin hesabına dayandırılarak kararlaştırılmıştır. Ayrıca, sistemin asıl hedefi hayvan sağlığını ve bu yolla halk sağlığını güvence altına alarak, hayvan hastalıkları eradikasyon programlarının da işlerliğinin sağlanmasıdır. İşletmelerde sistemin dizaynı kendi sorumlulukları iken; tüm AB Üye Devletlerinde birörnek uygulamanın sağlanması doğrultusunda ise ilgili Mevzuat doğrultusunda yaklaşımlar temel alınmaktadır (Vitiello ve Thaler, 2001).

AB'de Kimliklendirmeye İlişkin Temel Mevzuat:

92/102/EEC: Hayvanların tanımlanması ve kaydına ilişkin 27 Kasım 1992 tarihli Konsey Direktifi.

64/432/EEC: Topluluk içinde büyükbaş hayvan ve domuz ticaretini olumsuz etkileyen hayvan sağlık sorunları ile ilgili 26 Haziran 1964 tarihli Konsey Direktifi.

96/23/EC: Canlı hayvan ve hayvansal ürünlerde belirli maddeler ve kalıntıların izlenmesine yönelik önlemler konusunda 29 Nisan 1996 tarihli Konsey Direktifi.

820/97/EC: Sığır ve sığır ürünlerinin etiketlenebilmesi için büyükbaş hayvanların tanımlanması ve kaydına yönelik bir sistemin oluşturulmasına ilişkin 21 Nisan 1997 tarihli Konsey Tüzüğü.

Yatay Konulara İlişkin Düzenlemelere Uyum Hususunda AB Mevzuatı

2628/97/EC: Büyükbaş hayvanların tanımlanması ve kaydedilmesi sisteminin başlama süresine kadar uygulanacak geçici hükümler ile ilgili 820/97 sayılı Konsey Tüzüğü'nün (EC) uygulanmasına ilişkin ayrıntılı kurallar getiren 29 Aralık 1997 tarihli Komisyon Tüzüğü.

2630/97/EC: Büyükbaş hayvanların tanımlanması ve kaydedilmesi sistemi çerçevesinde yapılacak asgari düzeyde kontroller ile ilgili 820/97 sayılı Konsey Tüzüğü'nün (EC) uygulanmasına ilişkin ayrıntılı kurallar getiren 29 Aralık 1997 tarihli Komisyon Tüzüğü.

2629/97/EEC: Kulak işareti, işletme kayıtları ve büyükbaş hayvanların tanımlanması ve kaydedilmesi sistemi çerçevesinde pasaportlar ile ilgili 820/97 sayılı Konsey Tüzüğü'nün(EC) ilişkin ayrıntılı kurallar getiren 29 Aralık 1997 tarihli Komisyon Tüzüğü.

Geçmişte uluslararası hayvan hareketleri Avrupa Komisyonunun ANIMO (Animal Movement System; Hayvan Hareket Sistemi) ile kontrol edilmekte idi (94/34/EC ve 90/425/EEC). ANIMO sistemi, veteriner otoriteleri arasında oluşturulmuş bilgisayar destekli bir veri tabanıdır. Sistem, başlıca Topluluk içi ticarete ve AB'de ithalat veya taşımacılıkta canlı hayvan, semen, embriyo olduğu gibi memeli hayvan atığı, belirli hayvansal ürün ithalatı ve bunların üçüncü bir ülkeden diğer bir üçüncü ülkeye taşınması, yönlendirilmiş (malların gümrük memuru gözetiminde gerçekleştirilen özelleştirilmiş ithalat uygulaması) ve serbest bölgelerde ithalat yapılması gibi bilgilerin değişiminde kullanılmaktadır. TRACES, (2004/292/EC) günümüzde hem ANIMO hem de SHIFT'in yerini almış bir sistemdir.

SHIFT ise; AB dışından hayvan ve hayvansal ürünlerin ithalatında sağlık güvenliği sağlayan bir enformasyon sistemidir. Bununla birlikte, sistem iki ayrı sistem içermektedir. Bunlardan LMS, AB'ne ihracat için izin almış tesis listesinin, RCS ise AB sınırlarında reddedilen gönderilerin yönetim sistemidir. Bu iki ayrı sistem yerine tek bir

TRACES sisteminin kurulması ile verilerin duplikasyonu önlenmiş, hayvan hareketleri daha kolay ve daha etkili bir şekilde izlenir olmuştur (Europa Press Release,2006).

Üye Devletlerarası ticareti yapılan canlı hayvan ve hayvansal ürünlerin (semen, ova, embriyo) izlenmesi başlıca Orijin Üye Devlet yetkili otoritesi sorumluluğundadır. Orijin ülke, sevki yapılan konsinye veya hayvana ait bilginin gideceği yerdeki merkezi yetkili otoriteye aynı gün sunulmak üzere sağlık sertifikası düzenlemekle yükümlüdür. Bu yükümlülük 90/425/EEC Konsey Direktifi Madde 4(2)'de açıkça ifade edilmiş olup, sözkonusu Direktifte belirli canlı hayvan ve ürünlerinin iç Pazara yönelik olarak Topluluk içi ticaretinde uygulanacak veteriner ve zooteknik denetimlerden bahsedilmektedir. Günümüzde ANIMO'nun geliştirilmesi ve sisteme yeni teknolojilerin adapte edilmesi üzerinde çalışmalar devam etmektedir. Ancak, ANIMO'nun genel hedefi hep aynıdır ve her zamanki gibi iç sınırlar olmaksızın Avrupa Tek Pazarında bilgi dolaşımını sağlamayı hedefindedir. ANIMO'yu takip eden yeni sistemin TRACES (EU Trade Control and Expert System; AB Ticaret Kontrol ve Uzman Sistemi) olarak adlandırılmış olup, 2004 sonu itibariyle tamamlanmıştır. TRACES ANIMO gibi alıcı üye ülkeye varış noktasında, sevki yapılan hayvanların eşlik eden veteriner sağlık sertifikasında belirtilen özelliklere uygunluğunu doğrulama olanağı sağlamaktadır. Sistemin işleyişi Şekil 2.1.'de gösterilmektedir. 1 Ocak 2005 itibariyle de üçüncü ülkelerden ithal edilecek tüm canlı hayvanlar için sınır kontrol noktalarında TRACES işlerlik kazanmıştır.

ANIMO sisteminin detaylı kuralları aşağıda belirtilen Komisyon Kararlarında belirtilmiştir:

91/ 398/EEC : Veteriner otoriteleri arasında bilgisayar destekli veri tabanı (ANIMO) üzerine Komisyon Kararı.

91/638/EEC: ANIMO genel merkezi kurulması üzerine Komisyon Kararı.

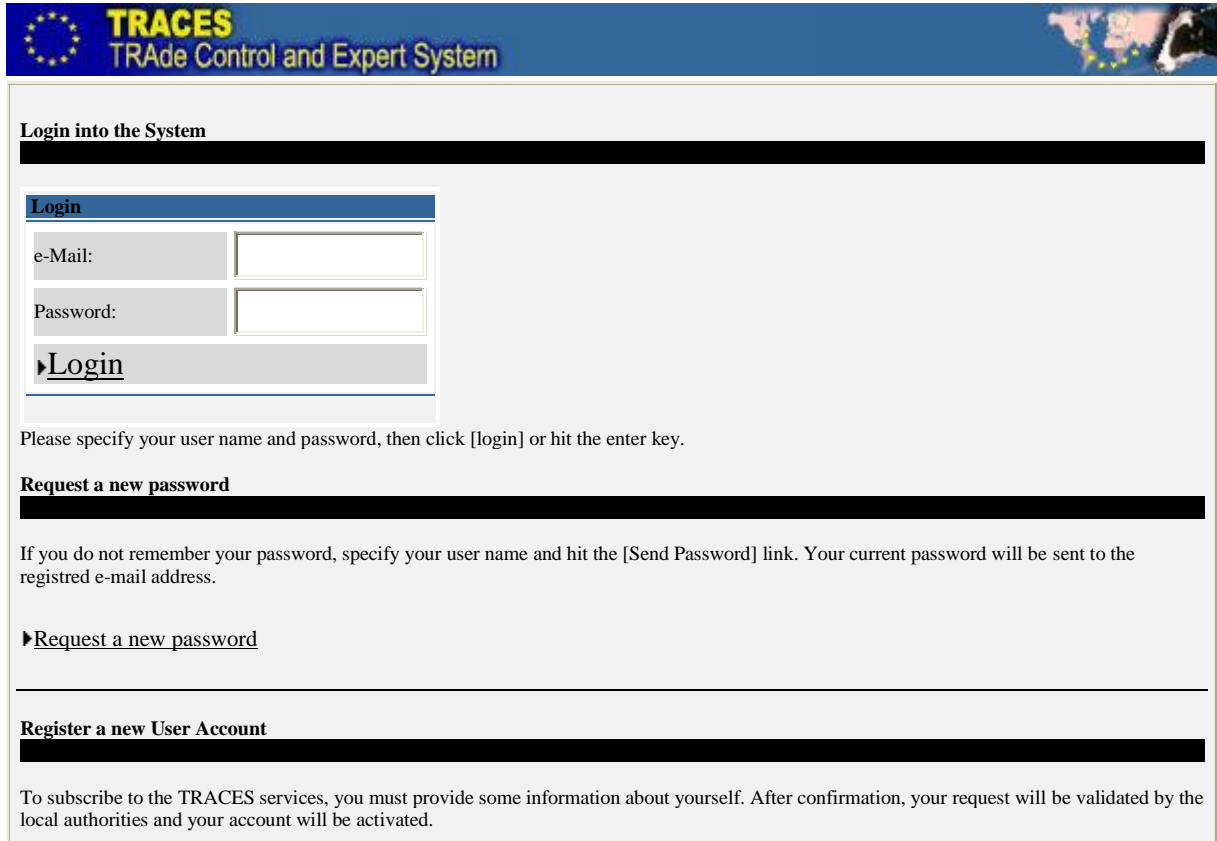
92/486/EEC: ANIMO genel merkezi ve Üye Devletler arasında işbirliği oluşturulması üzerine Komisyon Kararı.

93/70/EEC: ANIMO mesajlaşmasında kodlama üzerine Komisyon Kararı.

2002/459/CE ve 2000/287/CE: ANIMO veri tabanı birimleri listesi üzerine Komisyon Kararı.

TRACES başlıca ANIMO'nun yerini alan bir sistemdir. Bu sistem, sağlık kontrolünden sorumlu yetkili otoritelerarası ithalat belgeleri ve Topluluk içi ticarete kullanılan sertifikaların elektronik ortamda aktarılmasına olanak sağlamaktadır (Çizelge 2.4.). Ayrıca, sistem sayesinde sağlık kontrollerine yönelik ilgili farklı hizmet birimleri gümrük nomenklatürüne göre özel kodlama sistemindeki ufak değişiklikler ile birbiriyle bağlantı içerisinde olabilmekte, belgelerin taslaklandırılması işlemlerinde bu birimler de hizmette bulunabilmektedir. İthalat sırasında ithalatçı firma ya da şahıs, AB'ne ne ithalat öncesi 'Ortak Veteriner Giriş Dokümanı' (CVED; Common Veterinary Entry Document) ilgili bölümlerini doldurmalıdır. CVED, topluluğa gelen canlı hayvanların kontrolü ve deklarasyonu ile ilgili dökümanlar için standardize edilmiş bir form olup, bu form sayesinde ithal edilecek hayvanlarla ilgili veriler tam anlamıyla yönetilmekte ve AB'nin entegre veteriner izlenebilirlik sistemi TRACES içinde işlenebilmektedir. Üçüncü ülkelerden ithal edilecek canlı hayvanlar için değişikliğe uğramış 18 Şubat 2004 tarih 282/2004 sayılı Komisyon Tüzüğünde belirtilen CVED ve ilgili bilgiler hayvanların tahmini varışından en az bir iş günü önce gümrük muayene noktasına elle ya da TRACES sistem yardımı ile elektronik olarak ulaştırılmalıdır.

Çizelge 2.4.: TRACES ilgili formu.

TRACES
TRAde Control and Expert System

Login into the System

Login

e-Mail:

Password:

[Login](#)

Please specify your user name and password, then click [login] or hit the enter key.

Request a new password

If you do not remember your password, specify your user name and hit the [Send Password] link. Your current password will be sent to the registred e-mail address.

[Request a new password](#)

Register a new User Account

To subscribe to the TRACES services, you must provide some information about yourself. After confirmation, your request will be validated by the local authorities and your account will be activated.

►Please click here to register a new user

Kaynak: <https://sanco.ec.europa.eu/traces/>

İzlenebilirlikte ilgili Direktifler:

91/496/EEC: İthalatı yapılmış veya yönlendirilmiş canlı hayvanların izlenmesine ayrıca, üçüncü ülkelerden Topluluğa giren hayvanlarda veteriner denetimlerinin düzenlenmesini yöneten ilkeleri belirleyen ve 89/662/EEC, 90/425/EEC ile 90/675/EEC sayılı Direktiflerde değişiklik yapan 15 Temmuz 1991 tarihli Konsey Direktifi.

97/794/EC: Üçüncü ülkelerden ithal edilecek canlı hayvanlarda veteriner kontrollerine ilişkin 91/496/EEC sayılı Konsey Direktifin uygulanmasına ilişkin bazı ayrıntılı kurallar getiren 12 Kasım 1997 tarihli Komisyon Kararı.

91/628/EEC: Nakliye sırasında hayvanların korunması hakkında ve 90/425/EEC ve 91/496/EEC sayılı Direktifleri değiştiren 19 Kasım 1991 tarihli Konsey Direktifi.

92/527/EEC: 91/496/EEC sayılı Konsey Direktifinin 7(1) Maddesinde sözü edilen sertifika için model belirlenmesine ilişkin 4 Kasım 1992 tarihli Komisyon Kararı.

97/78/EC:Topluluğa üçüncü ülkelerden giren ürünlerdeki veteriner kontrollerinin organizasyonunu yöneten prensiplerin ifade edildiği 18 Aralık 1997 tarihli Konsey Direktifi.

2.5.1. İzlenebilirlik Sistemlerinin AB'ye Sağladığı Kolaylıklar

TRACES başlıca, denetmenlerin daha güvenilir bir ticari ortamda uluslararası ticaret yapılmasında işlerini oldukça kolaylaştırmıştır. Kullanıcı rehberlerin kısa zaman aralıklarıyla güncelleştirilmesi, yeni teknolojik aktarımların sisteme dahil edilmesi ve aynı zamanda AB

genişleme sürecinde yeni veya potansiyel üye ülkelere yönelik sisteme sözkonusu ülkelerin dillerinin girişinin yapılması sistemin birtakım kullanım avantajları arasındadır.

Ayrıca, bu sistem sayesinde Üye Devletler arasındaki ticaret de takip edilebilmekte, sistemin standart gelişim araçları AB Komisyonu Sağlık ve Tüketicinin Korunması Genel Müdürlüğü tarafından sağlanmaktadır.

Diğer taraftan sistemin kazandırdığı kolaylıklar açısından; örneğin büyükbaş hayvanlarda ‘*sistisarkoz*’ (*Cycticercus bovis*) hem halk hem de hayvan sağlığını etkileyen bir problemdir. *Sistisarkoz*’un başlıca kaynağının açık besicilik olduğu düşünülmektedir. Kesimhane verilerine göre, etken tespitine yönelik geleneksel kesim bölgeleri kalp, massater kası, dil, diyaframdır. Bu gibi, gıda zincirine giren hayvan kaynaklı, insan sağlığını olumsuz yönde etkileyebilecek enfestasyonların veya duruma göre enfeksiyonların önüne geçilmesi, ancak geriye dönük takip sistemi ile kaynağa ulaşarak mümkündür. Bu, kimi zaman çiftlik, kimi zaman hayvandır. Bu sebeple, zayıf bir hayvan kimliklendirme ve yetersiz hareket dokümanı bilgileri hastalık kaynağı olabilecek çiftliklerin kaynağına da yönelmeyi kolaylaştırmaktadır (Vitiello ve Thaler, 2001).

TRACES’in Sektöre Sağladığı Kazançlar:

- Mihrakların daha iyi idare edilmesi açısından hayvan hareketlerinin izlenmesinde gelişme olması,
- Üye Devletlerarası hayvan sağlığı ve refahı konularına yönelik kontrollerin daha iyi bir şekilde hedefe yönelik olması ve bilgi aktarımında gelişme olması,
- İthalat trendlerine uygun merkezileşmiş risk değerlendirmelerine olanak sağlaması,
- Dil farklılığında uyumsuzluğun giderilmiş olması,
- Farklı Ülke ilgili birimleri arasında işbirliği sağlanmasında kolaylık,
- Malların ihracatçı ülkeden varış ülkesine hareketinde izlenebilirlik sağlamasıdır.

TRACES’in Ulusal Üye Devlet İdari Birimlerine Sağladığı Kazançlar:

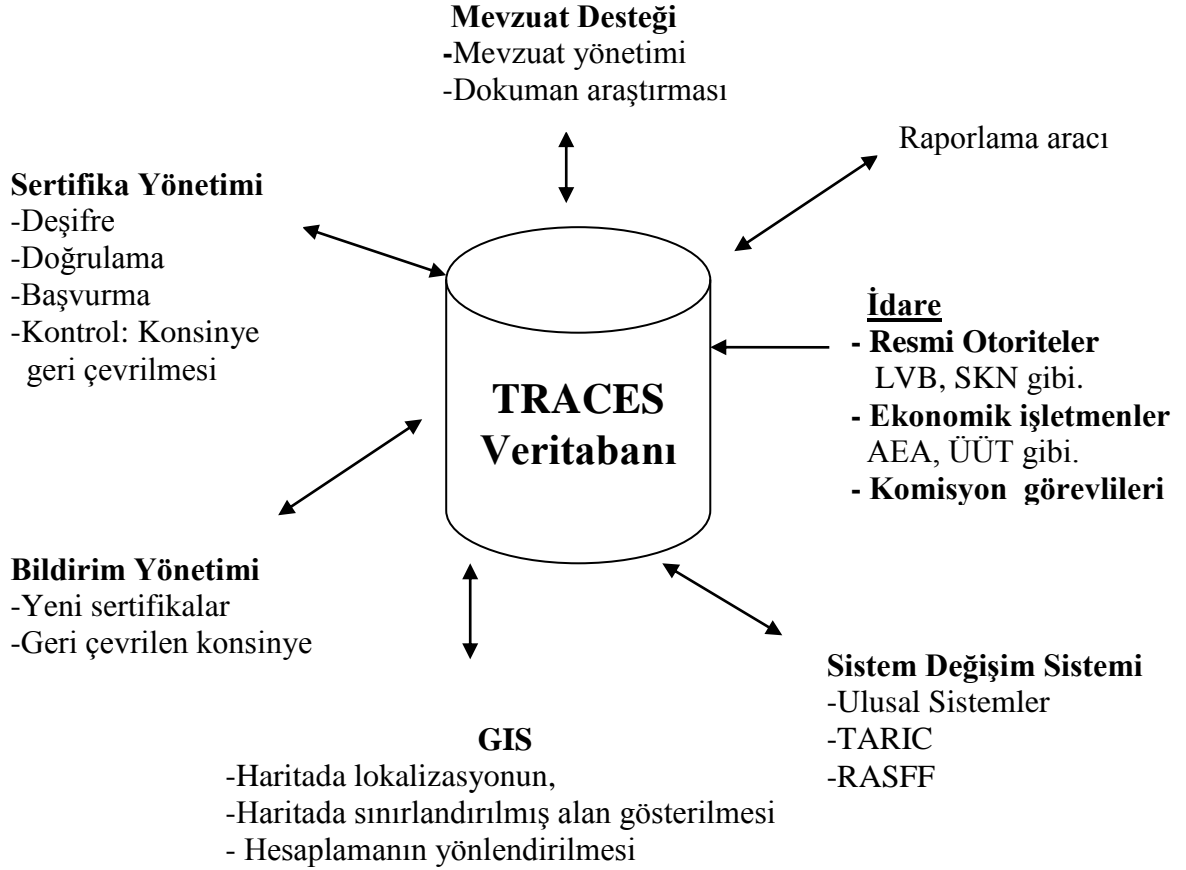
- İlgili tüm bilgilere ulaşım (sertifika, geri çevrilmiş konsinye, mevzuat gibi)

- Karar verme sürecinde destek,
- Daha fazla istatistiki bilgi,
- Tüm resmi bilgilerin merkezi olarak güncellenmesi ve tüm AB resmi dillerinde sertifika sevinde maddi harcamalardan kazanç,
- Farklı birimlerarası (halk sağlığı, hayvan sağlığı, gümrük gibi) iş akımı,
- Veri alışverişinde güvenlik sisteminde ilerleme sağlanmasıdır.

TRACES'in Vatandaşlara veya İşletmelere Sağladığı Kazançlar:

- İdari işlere yönelik masrafların daha az ve hızlanmış olması,
- Yetkili ekonomik kullanıcıların sertifikaları sisteme sonuçlarıyla birlikte direkt olarak girebilmesi,
- Üçüncü ülkelerin katılımı durumunda veritabanı uygulamasıyla işlemlerin çabuklaştırılması ve kopyalama hatalarının daha az olmasıdır (Krowhewski ve ark., 2006).

Şekil 2.1.: AB Ticaret Kontrol ve Uzman Sistemi (TRACES)

LVB: Lokal Veteriner Birimleri, SKN: Sınır Kontrol Noktası, GIS: Coğrafi Bilgilendirme Sistemi, AEA: Avrupa Ekonomik Alanı, RASFF: Yem ve Gıda için Hızlı Alarm Sistemi, TARIC: Avrupa Topluluğu Entegre Tarifesi (Kaynak: McGrann ve Wiseman, 2001)

2.5.2. İzlenebilirlik ve Ticarete Kontrol

İçerisinde bulunduğumuz globalizasyon sürecinde hayvan hastalıkları kontrolünde mihraklara yönelik kriz yönetimi oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Devletlerin farklı sektörlerinde tarım endüstrisine yönelik kullanılan ‘yazılım’ paketleri 1990’larda gelişmeye başladı. 2004’te hayvan ve hayvansal ürün hareketi için özel izleme uygulamasına geçildi ve AB ANIMO’dan TRACES’i geliştirdi. Örneğin Almanya’da 1993’te ANIMO temel alınarak veteriner otoriteleri tarafından kullanılan ‘TierSeuchen Nachrichten’ (TSN) olarak bilinen ulusal bilgisayar destekli hayvan hastalıkları raporlama sistemi geliştirildi. Bununla birlikte; TRACES ve TSN’e ilaveten Almanya’da ulusal sığır ve domuz veri tabanı da kuruldu. Böylece, devlet düzeyinde farklı seviyelerde farklı sektörlerle yönelik çözüm arayışları, bu

araçların kullanılarak geleceğe yönelik nasıl bir sistem kurulması gerektiği sorusunu akla getirdi.

Hayvan ve hayvansal ürünlerin uluslararası ticaretinde global pazar, yazılım araçları ile hayvan hastalıkları kontrolü, bunlara karşı hazırlık ve kriz yönetimi de içermeliydi. AB’de yaşanan gerek domuz vebası gerekse şap veya kuş gribi hastalıkları ortaya çıkabilecek bu tip sorunların önüne geçebilmek üzere yeni bir bilgi alışverişini mümkün kılmalıydı. Buna göre kurulacak sistemde; çiftliklerarası iletişim ve bunun epidemiyolojik açıdan ele alınması gerekmekte, ayrıca, farklı çiftlikten gelen hayvanın rotasında yaratabileceği enfeksiyon riskleri, ulusal veya uluslararası hayvan ticareti/hareketinde muhtemel bir bulaşıcı enfeksiyonla temastan kaçınmasını önlemelidir. Bununla birlikte; hayvana özel ‘özgeçmiş’ (orijini tanımlayıcı), etkilenmiş bölgelerdeki çiftliklere ait veriler, farklı idari kontroller altındaki çiftliklerin ulusal ve bölgesel düzeyde rakamları ve bu çiftlikler hakkında detaylı bilgi ve bu bölgelerdeki olası hastalıktan etkilenmiş şüpheli hayvan sayısı bilinmelidir. Buna ilaveten; çiftlik lokalizasyonu ve bölgesel kriz yönetimini olanaklı kılmaya elverişli coğrafi koordinatlar ile bu coğrafi koordinatların girileceği sistemin kurulmuş olması (GIS; Geographical Information System), farklı türlere özel hastalıkların farklı çiftliklerde analizinin mümkün olması, etkilenmiş çiftlik sayısı ve tipi ile hastalıktan ari çiftlikler, ile buralarda tutulan hayvan sayısı ile güncel epidemiyolojik rapor ve gerektiğinde ulusal ve uluslararası düzeyde elektronik ortamda ulaşılabilecek epidemiyolojik verilere ait güncel duruma ulaşılabilmelidir. Diğer taraftan; hastalık kontrol ve kriz yönetimine dair yönlendirici resmi el kitabı ile merkezi veri tabanı (CDB; central database) olmalıdır.

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), izlenebilirliğe yönelik tedbirlerin bilimsel temele dayalı risk değerlendirmeleri doğrultusunda yapılması ve ülkeler arasında ticareti kısıtlamaması gerektiği görüşündedir. Buna göre; başlıca et endüstrisinde ithalat yapan ülke, ticari bariyer olarak standartların dışında, ithal et için daha katı standartlar şart koşamaz. Diğer taraftan, izlenebilirlik ülkelerarası ticari ilişkilerde güvence unsurudur ve gıda üretim zincirinde şeffaflık gerektirir. Ürüne yönelik herhangi bir kontaminasyon veya başka tür bir problem sözkonusu olduğunda izlenebilirlik sayesinde geriye dönük araştırma yapılabilir, sorunun kaynağına yönelmeyi mümkün kılar. Hem idari uygulamalar, hem belgelendirme, hayvan sağlığı programları, girdiler ve hayvan hareketleri ticarete güvenilirlik açısından hayvanların nereden geldiğine yönelik bir teminattır.

Diğer taraftan hem Amerika Birleşik Devletleri hem de AB’de yaşanan gerek *Escherichia coli* O:157 gerekse BSE vakaları tüketicilerin gıda sağlığına yönelik güvenlerini tehdit etmiştir. Ticarete globalizasyon ve gıda işlemlerinde endüstriyelleşme, tüketicilerin pek çok tehlike ile karşı karşıya oldukları riskini ortaya çıkarmıştır. Ticari bariyerlerin ortadan kaldırılması ve gıda işleme zincirindeki karmaşıklık ile büyük miktarlardaki gıda ürünlerinin kontrolündeki yetersizlikler veya gıda enfeksiyon veya kontaminasyonları izlenebilirliğin önemini ortaya çıkarmaktadır.

‘Çiftlikten sofraya’ gıda güvenliği, hem üretici hem de kontrol mekanizmalarını yürütücü otoriteleri ilgilendirmektedir.

Üreticiler açısından izlenebilirliğe yönelik sorumluluklar;

- Hayvan yem üreticileri, çiftlik sahipleri, gıda endüstrisi ve pazara sunulan ürün kalitesi açısından perakendeci ile son ürün güvenliği ilişkisi,
- Hayvan yemi, gıda ürünü ve tüm içeriklerinin izlenebilir olmasıdır.

Kontrol otoriteleri sorumlulukları;

- Hayvan yemi kalitesi ve hayvan sağlığı dahil risk analizlerinin ele alınması, gıda zincirinde risklerin belirlenmesi, bu risklerin elimine edilmesi veya en aza indirgenmesi,
- Belirli gıda ürünleri ve tiplerine yönelik riskler açısından tüketicilerin bilimsel temele dayalı bilgilendirilmesidir (Caporale ve ark., 2001).

2.5.3. Hayvan Hastalıklarının İzlenmesinde Ulusal Düzeyde Kriz Yönetimi

Almanya’da kriz yönetiminde ‘Ulusal Hayvan Hastalıkları Kriz Merkezi’ ve ‘Hayvan Hastalığı Eradikasyon Kuruluşu’ olmak üzere iki örgüt sorumludur. Her iki bölümün de

görevi birbirinden bağımsızdır. Hastalık istatistiği, onaylanmış epidemiyolojik raporlar veya hayvan hareketleri ile risk altındaki hayvan popülasyonlarına yönelik bilgiler gibi pek çok konuda iki grup arasında bilgi alışverişi mümkündür. Almanya'da çiftlik hayvanlarının kayıt altına alınmasında ulusal düzeyde kurulmuş olan tarımsal veritabanı, analizlerin standardize edilebilir olması, ilgili bakanlıklar veya enstitüler arası veri alışverişinin mümkün olması gibi pek çok konuda sürdürülebilir diyalog oluşturulmasına temel sağlamıştır.

Veteriner hizmetleri açısından izlenebilirlikte;

- Hayvanların bulunduğu tüm çiftlik ve işletmelerin tamamına ait sayım çizelgesi,
- Enfekte olmuş veya olmamış tüm test edilmiş hayvanların tümüne ait teşhis sonuçları,
- Vaka/ mihrak verisi oldukça önemli bilgi kaynaklarıdır.

Almanya'da tüm bu veritabanları bulunmakla birlikte, eşit seviyede ulaşılabilir durumda değildir. Çiftlikler ve hayvan işletmeleri ilçe veya bölge düzeyinde ele alınmaktadır. Veri korunmasına yönelik düzenlemeler nedeniyle, sadece yerel veteriner otoriteleri bu verilere ulaşabilir. Teşhis sonuçlarına ait veriler veteriner araştırma merkezlerince kayıt altına alınır ve bu bilgilere giriş kısıtlıdır. Hayvan hastalıkları mihraklarına ilişkin etkilenmiş hayvanlar üzerine detaylı bilgiler ulusal düzeyde korunur ve bu bilgiler de hem ulusal hem de bölgesel veya yerel düzeyde güvence altındadır.

Veri analizinin bir parçası olarak hayvan hastalıklarının izlenmesi ve sürvelans programları ile hayvan ve hastalıklarına ilişkin bilgiler elektronik ortamda paylaşılabilir olmalıdır. Bu bilgiler, hastalığın kinetiğinin araştırılmasında geriye dönük ve ileriye yönelik bilgiye ulaşmada temeldir. Diğer taraftan, şüpheli bir mihrak durumunda erken uyarıcı sistem de kullanılabilir. Buna göre, ortaya çıkan bir mihrakın kontrolünde veri olarak etkilenmiş hayvan, çiftlik veya işletme sayısı, hayvansal ürün (Örneğin; süt, yumurta gibi), personel ve lojistik kaynaklar kullanılabilir. Ayrıca, bu alanda çalışacak veteriner hekimlerin veya veteriner epidemiyolojistlerin ilgili verileri herhangi bir gecikme olmaksızın, olabildiğince hızlı bir şekilde girebilmek, etkilenmiş çiftlikleri tayin edebilmek, hasta hayvan sayısını hesap edebilecek ve alınacak tedbirlerle çiftlik sahiplerini bireysel veya bölgesel olarak uyurabilecek düzeyde eğitilmiş olmaları gerekir.

2.5.4. Coğrafi Bilgi Sistemi-GIS

Coğrafi Bilgi Sistemi; kısaca CBS bilgisayar destekli, konuma dayalı gözlemlerle elde edilen grafiksel ve grafiksel olmayan bilgilerin toplanması, saklanması, işlenmesi ve kullanıcıya sunulması işlevlerini bütünlük içerisinde gerçekleştiren bir bilgi sistemi olup, 3 başlıkta ele alınır:

- a) *Coğrafik referanslar*: Coğrafik referansa dayanan daha dar çaplı modifiye veya analiz edilebilir veridir. Coğrafik bilgiler, enlem-boylam şeklindeki coğrafi koordinat ya da ulusal koordinatlar gibi kesin değerleri veya adres, bölge ismi, yol ismi gibi tanımlanan referans bilgileri içerirler. Bu coğrafik referanslar objelerin konumlandırılmasına yani koordinatı bilinen bir pozisyona yerleştirilmelerine imkan sağlar. Böylece ticari bölgeler, araziler, orman alanları, yeryüzü kabuk hareketleri ve yüzey şekillerinin analizleri konuma bağlı olarak belirlenir. Coğrafik referans konumu belirlerken, konum verisi yani koordinat bilgisi, seçilecek veri modeline bağlı olarak ifade edilir. Bu ifade şekli CBS’te iki farklı konumsal veri modeli biçimindedir. Bunlar ‘vektörel (*vector*)’ ve ‘hüresel (*raster*)’ veri modelleridir.
- b) *Grafiksel verinin haritalandırılması*: Görünür grafiksel yazılımın haritalandırılmasına dayanan bir sistemdir.
- c) *Veritabanı idare sistemi (DBMS; Database management system)*: Coğrafik veri kaynaklarını görsellik olmaksızın depolayabilen yazılım ürünleridir.

Son zamanlarda hastalık kontrolünde ‘CBS Sistemi’ ve epidemiyoloji giderek daha fazla önem kazanmıştır. Bir süre için Almanya ve diğer AB Üye Devletleri (Örneğin; Hollanda, İngiltere ve Danimarka) hastalık kontrolünde CBS’i kullanmıştır. Bu ülkelerde CBS’in kullanım alanları başlıca, bölgesel veteriner ofislerinin mihrak çıkmış bölgelerde sınırlandırılmış alanları bildirip, kontrol tedbirleri planlayıp eradikasyon programları ya da stratejileri belirlemeleri olmuştur. CBS ve diğer istatistiksel veritabanı modelleri kullanımı ile hastalıkların yayılması takip edilmiş ve riskler tanımlanabilmiştir.

2.5.5. AB’de Hayvanların İzlenebilirliği

Hayvanların geriye dönük takibinin başlıca amacı, enfeksiyon kaynağına veya yasaklı katkı maddelerine yönelik bilgi sağlanması böylece, kontaminant riskinden kaçınarak kontrol tedbirleri ve koruyucu önlemlerin alınabilmesidir. Veteriner hekimlik açısından, enfeksiyon hastalıklarına yönelik kontrol programlarının uygulanması arttıkça hayvanların orijinine gidilmesi ihtiyacı da artmıştır. Çoğu vakada, kontrol programlarının başarısı, enfekte hayvanın orijinine inebilme yetisiyle doğru orantılıdır.

Epidemiyolojik sürvelans programları, sürünün sağlığına yönelik sürdürülebilir bilgi toplama ve analiz sistemleri olup, böylece hastalık kontrol ve önlenmesinde alınacak tedbirler belirlenebilmektedir. Kısacası, hayvan ve hayvan işletmelerinin kimliklendirilmesi ve kayıt altına alınması, başlıca eylem planlarının hazırlanması açısından önem taşımaktadır.

Modern teknolojiler (İnternet, yazılım programları, GIS gibi) epidemiyolojik programların etkinliğinin ölçülmesinde, hayvanların hızlı bir şekilde hareket ve orijinlerinin belirlenmesinde, hastalık kaynağına anında inilerek, eylem planı oluşturulmasında kullanılan etkin araçlardır.

2.5.6. İzlenebilirlikte Hayvanların Kimliklendirilmesi ve Kayıt Altına Alınması

AB çiftlik hayvanlarının kimliklendirme ve kayıt altına alınmasında hayvana özel numaralandırılmış kulak küpesi (Şekil 2.2.) kullanımını uygulamaktadır. Hayvanların bireysel kimliklendirmesinde ise çift kulak küpesi uygulaması yaygındır. Bununla birlikte; doğum, ölüm, hayvan hareketlerine ilişkin bilgisayar destekli veritabanı kaydı ile hayvan pasaportu (Şekil 2.3.) ve her bir çiftliğin kayıt altına alınması işlemleri uygulanır. Hayvan kimliklendirme ve kayıt altına alınması, tüm izlenebilirlik sistemlerinde hem hayvan hem de hayvansal ürünü kapsamalıdır. Hayvanlar bireysel olarak kimliklendirilebileceği gibi, sistemin amacına yönelik olarak homojen olarak da gruplandırılabilir. Kimliklendirme araçları; kulak küpesi, elektronik küpe veya dövme, elektronik transponder olabilir.

Kimliklendirme aracının başlıca en önemli özelliği kalıcı olması ve hayvanda herhangi bir acıya sebebiyet vermemesi gerektiğidir. Ayrıca, uygulaması ve okunması kolay olmalıdır. Bununla birlikte, kimliklendirme ve kayıt altına alma hem hayvan, hem işletme veya sürüye ilişkin bilgileri arşivleyebilmelidir. Örneğin; AB’de ‘işletme’, ‘ tesis, yapı veya çiftlik (açık hava); hayvanın tutulduğu, ele alınıp, muamele gördüğü herhangi bir yeri ifade eder (92/102/EEC).

Sürünün kayıt altına alınması ise, başlıca işletmede bulunan farklı grup, aynı epidemiyolojik ve sağlık koşullarına sahip hayvanların tanımlanmasında da uygulanabilir. AB’de ‘sürü’, ‘epidemiyolojik ünite olarak bir işletmede tutulan hayvan veya hayvan gruplarını’ ifade eder. Eğer, bir işletmede birden fazla sürü tutuluyor ise, her bir sürü aynı sağlık koşuluna sahip olmalıdır. Buna göre; 64/432/EEC sayılı Konsey Direktifine göre örneğin Toplulukta kesime tabi tutulacak hayvanlara ilişkin ‘sağlık sertifikası’ örneği Ek1’de; 90/426/EEC sayılı Konsey Direktifine göre Topluluk içi tek tırnaklı ticaretinde kullanılacak ‘sağlık sertifikası’ örneği ise Ek2’de sunulmaktadır. AB’de büyükbaş hayvan ve dana etine yönelik ilgili Tüzükler 1760/2000/EC ve 1825/2000/EC’ dir. Buna göre;

- Her bir sürü ve operatör kimliklendirilmeli (tanımlanmalı)
- Hayvanların kimliklendirmesinde: çift kulak küpesi + pasaport
- Hayvanın karkas tanımlamasına kadar (kesimhane işareti) kimliklendirilmesi

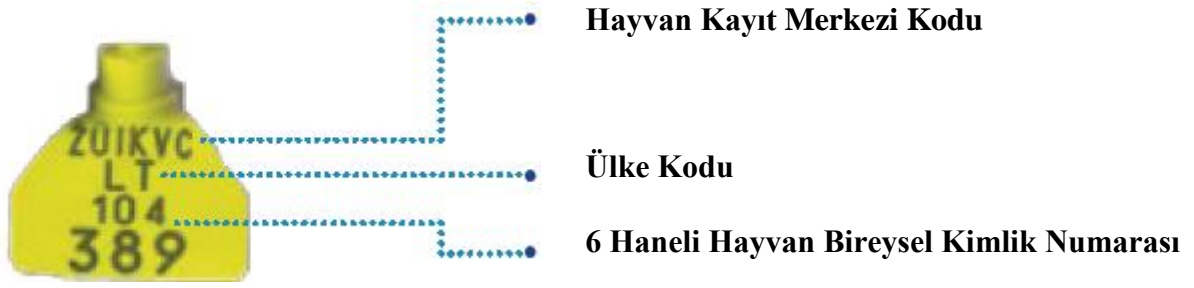
Merkezi veritabanına kayıta;

- Her bir sürü ve operatör
- Bireysel olarak her bir hayvan
- Her bir hareket bilgileri girilmelidir.

İzlenebilirlikte ideal bir hayvan kimliklendirme sistemi için aşağıdaki bilgiler gereklidir:

- 1) Bir işletme/sürüde bulunan tüm hayvanların listesi (seçilen hayvan kimliklendirme birimine bağlı olarak hayvan grupları).
- 2) Doğumdan ölüm veya kesime kadar- her bir hayvan (veya hayvan grubu) için işletme değişikliği- tarih ve tüm hareketlerinin kaydı.

Şekil 2.2.: Litvanya’da Koyun ve Keçilerde Kullanılan Kulak Küpesi

Kaynak: (DG Health& Consumer Factsheet,2007)

Şekil 2.3.: Almanya’da Kullanılan Sığır Pasaportu

Kaynak: (DG Health& Consumer Factsheet,2007)

Hayvan kayıt sistemleri, hayvan mevcudiyeti hakkında da sağlamalıdır. Buna göre, bir işletmedeki tüm hareketler veya eylemler kayıt altına alınmalı, bilgiler güncel olmalıdır. Orijin, hareket ve ölen tüm hayvanların kayıt altına alındığı veritabanı, organizasyonel bir yapıda olmalıdır. Böylece, tüm paydaşların (hayvan sahipleri, veteriner hizmetleri, çiftlik örgütleri, kesimhanelere vs.) uyacağı kural ve prosedürlere dayanan tüm sistemi kapsayan etkin bir hayvan kayıt sistemi oluşturulabilir. Eğer, sistemin gerektirdiği kurallar herhangi bir coğrafik bölge veya tek bir paydaş tarafından doğru şekilde yerine getirilmez ise, sistem çok hızlı bir şekilde hata verebilir. Diğer bir ifadeyle, hayvan kayıt sistemi birbirini tamamlayan bir bulmacaya benzer.

2.5.7. Hayvansal Ürünlerin İzlenebilirliği

Pan-Avrupa’da hayvansal gıdaların orijin, işleme, perakende ve son varış yerine kadar sürecine ilişkin bilgilerin bulunacağı bir izlenebilirlik sistemi kurulması hedeflenmektedir. Bu

sistem, hem tüketicinin gıda güvenini temin edecek, hem de düzenleyici otoritelerin sağlığı tehdit edici veya tüketilemeyecek bir gıda maddesini pazardan geri çekmesine olanak tanıyacaktır. Diğer taraftan, hayvansal yemler de ‘çiftlikten sofraya’ yaklaşımının bir parçası olarak, halk sağlığını ilgilendiren unsurlardan birisi olup, bu gibi insan tüketimine sunulacak gıdaların ön maddeleri olan yemlerin gıda zincirinde izlenebilirliğinin sağlanması önem taşımaktadır. Ayrıca, etkin bir izlenebilirlik sistemi, resmi otoritelerin de sahtekarlıkların önüne geçilmesi veya sağlığı tehdit edici gıdaları kontrol altında tutabilmesini mümkün kılacaktır. Bu bağlamda gıda zinciri, tüketiciye sunulacak gıda maddelerinin tarımsal üretim düzeyinden itibaren geniş perspektifte takibini sağlayacaktır (Schwagele, 2005).

1 Ocak 2002 tarihi itibarıyla, tüm AB dana eti ürünleri de aşağıda belirtilen bilgiler doğrultusunda etiketlenmektedir:

- Hayvan doğum yeri (Ülke orijini)
- Besiye çekildiği ülke/ler
- Hayvan bireysel veya grup referans numarası
- Kesim yapılan ülke/ler ve kesim ünitesi onay numarası
- Eğer ki sığır doğup, besiyeye alınıp, kesime tabi tutulduğu tek bir AB ülkesinden ise etikette ‘Orijin Ülke’ belirtilmelidir.
- Eğer ki sığır AB üyesi olmayan bir üçüncü ülkeden ise, etikette ‘Orijin Üçüncü Ülke’ belirtilmelidir.

Kıyma etiketinde ise yer alması gerekli bilgiler (Şekil 2.4.):

- İzlenebilirlik kodu
- Kesim yapılan ülke
- Hazırlandığı ülke
- Orijin ülke/ler (eğer hazırlandığı ülkeden farklı ise)

AB’de bütünleşmiş bir gıda zinciri kontrol sistemi için aşağıda belirtilen belge ve tanımlanmalarda doğruluk önem taşır, bunlar;

- Kullanılan tüm materyal ve karışımlar,
- Üretim yöntemi,
- Rol oynayan personel,

- Son üründür.

Özetle; sözkonusu tanımlama ve belgelendirmelerde amaç; ürün sağlığının güvenliğini arttırmak, ürün tüketim/ kullanımından kaynaklanabilecek halk sağlığı risklerini kontrol edebilmek, örnekleme dahil hastalık kontrol prosedürlerinin ele alabilmek ve ürünün geri çekilmesinde prosedürleri takip edebilmektir. Resmi veteriner hekim tarafından SKN'larından denetimi yapılacak hayvansal ürünlere ilişkin mevzuat 2000/349 sayılı Komisyon Kararıdır.

Ticarette globalizasyon, hem yem hem de gıda hazırlama sürecinde materyalin orijininin tanımlanmasını da gerektirmektedir. Buna ilaveten, özellikle uluslararası düzeyde etiketlemede uyumlaştırma eksiklikleri, çığ materyalden kaynağa veya içeriğe geriye dönük ulaşmada engel teşkil etmektedir. Başlıca tanımlanıp, izlenecek olan ' lot'tur. Lot, aynı şartlarda üretilen malın miktarını belirtir. Ayrıca, lot ürüne ilişkin etiket ve/veya sertifikasyonları da tanımlar. Ürün, ele alınıp, işlendiği, hazırlanıp depolandığına, üretim ve dağıtımın her bir aşamasında güvenle kullanıldığına ilişkin bilgiyi içermelidir (Caporale, 2001).

Şekil 2.4.: Belçika'da Kullanılan Dana Eti Üzerindeki Etiket

Kaynak: (DG Health& Consumer Factsheet,2007)

Hayvansal dokulardan elde edilen gıda maddelerinin belirli özelliklerini tanımlayıcı pek çok metot bulunmaktadır. Bu teknolojilerin bir kısmı, orijine yönelik iken bir kısmı da spesifik bileşenlerin varlığını doğrulamaya yöneliktir. Et ve et ürünleri tüm gıda zincirinde izlenebilirliğin sağlanması için; elde edildiği hayvan türü, orijin, orijinallik, hayvan yaşı, bileşim ve üretim sistemine dair bilgilere ulaşılabilmelidir.

Et ve et ürünleri izlenebilirliğinde kullanılan başlıca metotlar:

- 1) İmmunolojik Yöntemler: Spesifik marker (işaretleyici) olarak kullanılacak protein, enzimler vb.
- 2) Lipide dayalı metotlar: Hayvan türünü tanımlayıcı hedef yağ asitleri ve lipid komponentlerine dayalı takip.
- 3) DNA dayalı metotlar: Spesifik DNA problemleri ile gen analizine dayalı hayvan türünü tespit edici metot.
- 4) Orijin, coğrafi özellik ve olası sahtekarlığın tespiti: Sırasıyla; protein, coğrafik belirleyici tespiti ve 'Spesifik Karakter Sertifikası' dır.

Hem hayvan hem de hayvansal ürünlere yönelik etkin bir izlenebilirlik sisteminin varlığı, üretim zinciri boyunca risk değerlendirmelerini gerektirmektedir. Bununla birlikte, etkili bir gıda güvenliği politikası gıda üretimiyle ilişkili olup, konunun ele alınışı risklerin tespit edilip takip edilmesinde çığ materyalden, çiftlik uygulamalarına ve hatta gıda işleme sürecine kadar geniş tutulmalıdır. İyi bir gıda güvenliği politikasında izlenecek yol, risklerin ele alınması ve etkili kontrol sistemleri ile bu risklerin izlenmesi ve tüm bu işlerin düzenlemelerle yürütülmesidir.

Sistemde rol oynayan her bir unsur gıda zincirinin bir parçasıdır, böylece çiftlik uygulamaları, gıda ve yem üretiminde veya işleme sürecindeki değişiklikler var olan düzenlemelerin değiştirilmesini gerektirmektedir. Buna ilaveten, döngüdeki her bir parçanın güvenliği en yüksek standartta olmalıdır (EU Komisyon Raporu, 2000).

Gıda üretim zincirindeki yüksek risk unsurlarının (Örneğin; yem üretimi, yetiştiricilik, taşımacılık, kesim öncesi işlemler, kesim, ileriki aşamalar, perakendecilik veya tüketime

yönelik aşamalar) belirlenmesi, izlenebilirlik sistemi çiğ materyalden, yarı işlenmiş ve son ürün lotlarından tüketiciye satılan son ürüne kadar ticari akışı kapsamaktadır. Ayrıca, etkin bir izlenebilirlik sistemi tüm üretim zincirindeki kritik noktalardaki gerekli bilgilerin toplanmasını gerektirir. Buna göre, risk değerlendirmeleri için geçmişe dönük veriler vaka-kontrol çalışmaları ile aynı prensipler doğrultusunda elde edilebilir.

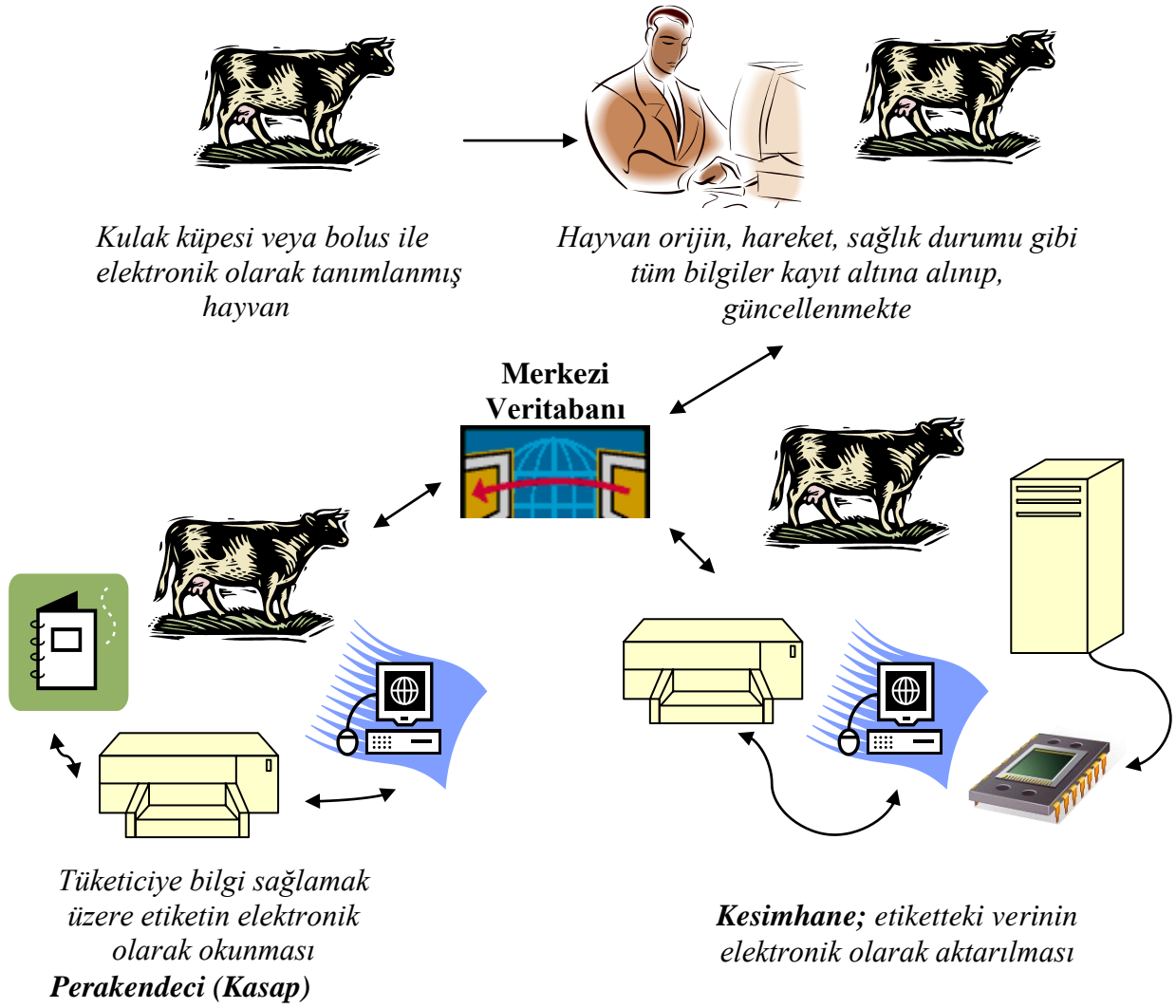
Günümüzde dünyanın dört bir yanındaki tüketicilerin, hem hayvan hem de hayvansal ürün sağlığına ilişkin taleplerindeki ses giderek yükselmektedir. Bunlara ilaveten; hayvan refahı, izlenebilirlik, iyi çevresel koşullar ve hayvan yemi bileşenlerinin genetik organizasyonu önemli yer tutmaktadır. Özetle; tüketiciler üretime yönelik gerek yolların gerekse gıda kaynağının detayları hakkında daha fazla bilgi talep etmektedirler (Caporale ve ark., 2001).

Diğer taraftan; gıda üretim tesislerinin, çiğ materyal veya bileşenlerin kaynaklarının özellikle et ve süt ürünlerinde insan sağlığını tehdit edici herhangi bir alerjen içerip içermediğinin önceden tespit edilmesi önemlidir. Ayrıca, bu tesislerde kros-kontaminsasyonun önüne geçildiğinden emin olunmalıdır.

TRACES takip sistemi aşağıdaki hayvan ve hayvansal ürünlerin sevkiyatlarının izlenmesini mümkün kılmaktadır (Şekil 2.5.):

- Germplazmalar; sığır, koyun, domuz, keçi ve at semen, ova, embriyoları gibi.
- Kümes hayvanı çeşitleri; kuluçkalık yumurtalar, günlük civcivler, av hayvanı olarak kullanılan kanatlı hayvanlar ve damızlık, üretim ve kesim amaçlı kuşlar gibi.
- Canlı hayvanlar; at, sığır, koyun, keçi, domuz, papağan, yabani tavşan gibi.
- Primatlar/ Maymunlar,
- Karnivorlar (Örneğin köpek ve kedi).

Şekil 2.5.: Elektronik okuyucu kullanılarak sığır etinin izlenebilirliği.

Kaynak: Caporale ve ark. 2001

‘Çiftlikten sofraya’ yaklaşımında izlemede teknolojide operasyonel aşamada; ‘elektronik veri yönetimi’ (Otomatik Tanımlama ve Veri Toplama; Automatic Identification and Data Capture; AIDC) oldukça önem taşır. Geçmişte edinilen tecrübeler sonucu endüstriyel standartlarda tüm gıda zinciri boyunca sistem tam olarak etkin çalışmadığı için, bilgi sistemlerine veri girmenin zorluklarını gidermek üzere geliştirilen barkod teknolojisi ile EAN-UCC (European Article Numbering Association) kodları geliştirilmiştir. Böylece veri takibinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Böylece EAN-UCC günümüzde, ticari ürünlerin standart bir biçimde numaralandırılması ve etiketlenmesi amacıyla kullanılabilir hale gelmiştir (şekil 2.6.). Barkod sistemi başlıca, ‘Otomatik Veri Toplama’ uygulamalarında otomatik veri girişi yapılmasını sağlayan kodlanabilir bilgilerin, bilgisayar ve okuyucu cihazlar tarafından

okunabilmesini sağlayan işaretlerdir. Bu bağlamda, ticaretin ulusal ve bölgesel sınırları aşarak uluslararası bir boyuta ulaşması, ticaret konu olan mal ve hizmet çeşitlerinin artması, söz konusu mal ve hizmetlerin gerek ulusal gerekse uluslararası alanda ortak bir standart sistem tarafından tanımlanması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Perakende satış noktasında satılan ‘Uluslararası Ticari Ürün Numaraları’ 13 basamaktan oluşmakta olup, barkod sembolojisi ile basılmaktadır.

Şekil 2.6. EAN-UCC Barkod Örneği.

Kaynak: www.patent.com

Sistemin güvenilir bir şekilde işleyebilmesi için, çiftlik düzeyinde çevre şartlarının temiz olması gerekmektedir. RFID (Rapid Frequency Identification; Hızlı Frekans Tanımlama) gibi teknolojilerle radyo sinyalleri ile kimliklendirme ve kayıt altına alma yapılabilmektedir. Barkod uygulaması özellikle, küçük spesifik bileşenlere uygulanmaktadır. Diğer taraftan; ürün tanımlayıcılar (Örneğin; kulak küpesi bilgileri) bu barkodlara göre daha seyrek kullanılmaktadır.

Başlıca 178/2002/EC Direktifi uyarınca hedefleri belirlenmiş olan EAN-UCC kodlama sistemi, elektronik takip ve izleme sistemleri içerisinde uluslararası alanda kabul edilmiş bir

sistemdir. Bu sayede, ticarete global yaklaşımlar hedeflenmekte ve kayıt sistemi daha etkin hale getirilerek, bilgi alışverişi kolaylaştırılmaktadır. Bu sistem 3 bileşenden oluşur:

- 1) Kimliklendirme numarası: Ürün, lokasyon, lojistik ünite bilgileri.
- 2) Veri Koruyucular: Numaraları gösteren barkod veya radyo frekans işaretleri.
- 3) Elektronik mesajlar: Başlıca et izlenebilirliğinde et zinciri boyunca yer alan veri alışverişleri, gıda etiket bilgilerini içerir.

Sistemin işlerliğinin sağlanmasında kullanılan bilgisayar teknolojileri, çeşitli patojen kaynaklı kontaminasyonların önüne geçmektedir. Buna yönelik pekçok risk değerlendirme yöntemi yapılmaktadır. Örneğin; 1996'da Anderson ve ark., direkt ölçüm metotlarının geliştirilmesi üzerine çeşitli modellemeler üzerinde çalışmışlardır. Bu çalışmalar özellikle, Avrupa'da BSE kontrol stratejilerinin uygulanmasında insan tüketimine sunulacak et ve et ürünlerinin risk hesaplamalarının yapılmasında kullanılmıştır. Her bir gıda izleme sistemi, insan ve hayvanlar açısından potansiyel sağlık risklerini değerlendirmek açısından bir risk değerlendirme modelinden ibarettir. Sonuç olarak; risk değerlendirme modelleri gıda zincirinde insan sağlığını tehdit edebilecek risk unsurlarını tespit etmede oldukça yaygın kullanılmaktadır (Jordan ve ark., 1999).

2.5.8. TRACES ve Sınır Kontrol Noktaları

Avrupa Komisyonu TRACES merkezi veritabanı ile hayvan hareketlerinin kontrol altına alınabildiği ve hayvan hastalıklarının yayılmasının önüne geçildiği bir IT Sistemini devreye sokarak, hayvan hareketlerinin AB sınırları içinde ve dışında kontrol imkanını geliştirmiştir. Bu sistem ile, AB'de gün başına 50,000 hayvan izlendiği ifade edilmektedir. Sistem sayesinde, örneğin İspanya'dan Fransa'ya gelen bir hayvanın hareketi birbirinden bağımsız, yığınlarca kağıt işinden ziyade elektronik ortamda hızlı bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte sistemde, hayvan hareketlerinin izlenebilirliğinde miktar ve kalitede, ulusal ve yerel AB otoriteleri arasında bilgi alışverişinde gelişmişlik sağlanmaktadır.

AB’de 7 Aralık 2001 tarih ve 2001/881/EC sayılı Komisyon Kararınca Topluluğa giren canlı hayvanlar ‘Sınır Kontrol Noktalarında’ muayene edilmektedir. Bu Karara ve 15 Temmuz 1991 tarih ve 91/496/EEC sayılı Konsey Direktifine göre, Üye Devlet resmi veteriner hekimi üçüncü ülkeden AB Üye Devletine giren hayvanın Avrupa Mevzuatında belirtilen şartları sağlandığına ilişkin veteriner denetimlerini gerçekleştirmektedir.

Sığır cinsi hayvanların Topluluk içi ticaretinde sağlanması gereken hayvan sağlığı şartları 26 Haziran 1964 tarih ve 64/432/EEC sayılı Konsey Direktifi’nde belirtilmiştir. Bu Direktif, sığırların topluluk içi ticareti için kurallar harmonize etmiş, Üye Devletler arasında bu hayvanların ticareti yönünden gerekli hayvan sağlığı güvenceleri tesis etmiş ancak üye ülkelerde bu durum hayvan hareketlerinde uygulanmamıştır. Bu harmonizasyonun amacı bütün üye ülkeler arasındaki ticarete aynı koşulların uygulanmasını, böylece AB’de hayvanların serbest dolaşımı ile güvenliğini sağlamaktır. Diğer taraftan Direktif, AB’de herhangi bir ciddi hastalığın yayılmasından kaçınmak amacıyla, sığır cinsi hayvanların bulunduğu işletmeden son varış noktasına (diğ er bir çiftlik veya kesimhane) kadar olan hareketlerine ilişkin (Örneğin; seyahat sırasında birbirleri ile temasının yasak olması veya nakil araçlarının temizlik ve dezenfeksiyonu gibi) kesin kurallar belirlemiştir. Bu hareketler içerisinde onaylanmış toplama merkezleri de bulunmaktadır. Buna ilaveten; hayvan hastalıklarına (örneğin; Tb, Br gibi) ilişkin sağlık koşulları ve bu hastalıkların resmi veteriner hekimlerce testlerle tespit edilmesine yönelik hükümler vardır. Ticareti kolaylaştırmak bakımından bir çiftlik, bir Üye Devlet bir bölgesi ya da Üye Devletin tamamı sözkonusu hastalıkların bir ya da daha fazlasından ari olduğuna dair resmi olarak deklare edilebilir.

İzlenebilirlik, hayvan sağlığı kontrollerinde anahtar rol oynamaktadır. Bu sebeple hayvanlar, bir diğ er Üye Devlete sevk edilebilmek ve varış noktasına rapor edilebilmek üzere uygun şekilde tanımlanmalıdır.

Bahsi geç en Direktif ayrıca, sevk öncesi, hayvanın Topluluk içi ticarete gerekli şartları sağladığına ilişkin taraflarca kabul edilmiş, resmi veteriner hekim tarafından hazırlanmış uyumlu veteriner sağlık sertifikasını şart koşmaktadır. Bu sertifika hayvan ile birlikte bulundurulmakta ve her bir sevkiyat TRACES’te kaydedilmektedir. Bununla birlikte,

toplama merkezleri ya da pazarlarla ilgili durumlarda da ilave bir veteriner sağlık sertifikası gerekebilmektedir.

Variş noktasında ise; Üye Devletlerarası sınırlarda hareket kontrolü olmaması nedeniyle 90/425/EEC sayılı Konsey Direktifine göre, konsinyenin sağlık sertifikası ile uyumlu olduğunu kanıtlamak üzere yolda ya da variş noktasında ayırım gözetmeksizin spot kontroller yapılmaktadır.

TRACES takip/izleme sistemi Üye Devletlerde uyumluluğun sağlanması önemli bir araçtır. Böylece, konsinyenin alıcı üye ülkeye variş noktasında hayvana eşlik eden orijinal veteriner sağlık sertifikasında belirtilen özelliklere uygun olduğunu doğrulama olanağı sağlamaktadır.

AB’de konsinye AB’ye girmeden önce ithalatçı, Ek 3’te sunulan Ortak Veteriner Giriş Belgesi’nin (CVED; Common Veterinary Entry Document) ilgili bölümlerini doldurur. Üçüncü ülkelerden gelen canlı hayvanlar için CVED örneği 18 Şubat 2004 tarih ve 282/2004 sayılı Komisyon Tüzüğü’nde yer almaktadır. Yapılan son değişikliğe göre; ilgili bilginin hayvanın variş noktasına beklenen iş günü tarihinden en az bir gün öncesi gerek TRACES sistemi ile elektronik olarak gerekse elle ulaştırılması gerekmektedir.

CVED, Topluluğa gelen canlı hayvana ilişkin denetim ve deklarasyonlara yönelik standart bir belge formatında olup; ilgili veri ithal edilen konsinyede TRACES ile, AB’nin entegre veteriner takip sistemine aktarılabilir. Diğer taraftan, sağlık koşulları uygun olmayan hiçbir hayvan Topluluğa geçemez. Hayvansal ürünlere ilişkin CVED’ye ilişkin denetleme detayları ise 136/2004 sayılı Komisyon Tüzüğü’nde belirtilmektedir.

TRACES ayrıca, ticaretle ilişkili kişilerin ilgili veteriner sertifikalarını elektronik ortamda aktarabilmelerini sağlamaktadır. Örneğin; ürüne ilişkin konsinye bir AB Üye Devletine geldikten ve TRACES’e kaydolduktan sonra, sınır kontrol noktasındaki görevli Ortak Veteriner Giriş Belgesi’nin konsinye detaylarını tanımlayan 1. Bölümünü doldurmaktadır. Ürün kontrolünden sonra, sınır kontrol noktasında bulunan resmi veteriner geçişe izin vermekte ya da ürünü geri çevirmektedir. Eğer, izin verilir ise, CVED variş

noktasındaki yetkili otoriteye gönderilmektedir. Geri çevrilir ise; AB'deki tüm sınır kontrol noktaları TRACES aracılığıyla bilgilendirilmektedir.

Elektronik Veteriner Sağlık Sertifikası ile;

1. AB'ye hayvansal kaynaklı ürün ihraç etme yetkisi bulunan AB üyesi olmayan ülkelerde bulunan tesislerin listelenmesi,
2. AB sınırlarında geri çevrilen konsinyelerin idaresi,
3. Hayvan transferlerine ilişkin kuralların sağlandığına dair doğrulama niteliğinde, hayvan, halk sağlığı ve hayvan refahı üzerine hedef kontrollerin mümkün olması,
4. Potansiyel hastalık mihraklarına ilişkin risk değerlendirmelerinin merkezileştirilmesi,
5. Dil farklılığının üzerinden gelinerek, diğer Üye Devletlerde de bilgiye ulaşılabilirliğin sağlanması,
6. İş akışı oluşturularak, yetkili otoriteler ile ticaret yapanlar arasında belge alışverişinin tüm kullanıcılar için mümkün olması sağlanmıştır.

3. GENİŞLEME VE İZLENEBİLİRLİK

AB Üye Devletleri arasında gıda ve yem ürünlerinin serbest hareket edebildiği 'İç Pazar'da, ancak tüm Üye Devletler belirli şartları sağlar ise 'izlenebilirlik' etkin anlamda yapılabilir.

AB'de genişlemede farklı tarih ve kültürlerle sahip üye ülkelerin artışı işleyen sistemi bir derece de olsa hem ekonomik hem de politik yönden zorlamıştır. Ancak, Birliğin genişlemesi Tek Pazar kuralları ve idari prosedürler açısından üçüncü ülkelerin de faydasına olmuş, hem yatırım ve ticaret koşulları gelişmiş, hem de Avrupa'daki üçüncü ülke ticaret temsilcilerinin işleri basitleşmiştir. Kısacası AB'deki genişleme AB'nin tüm partnerlerini hem teknolojik yenilikler, artan ticaret potansiyeli hem de göçmen hareketlerinden dolayı oldukça etkilemiştir. Ayrıca, ülkeler arası işbirliğinin de güçlenmesini gerektirmiştir.

AB'de yaşanan gerek dioksin gerekse BSE krizleri, güvenilir olmayan gıda maddelerinin tüketiciye ulaşmadan belirlenip, izole edilebilmesinin önemini ortaya

koymuştur. Böylece, bir yandan *izlenebilirlik* ile AB vatandaşlarının tüketeceği gıda ürünlerinde insan sağlığını tehdit edebilecek potansiyel risklerin kontrol edilebilirliğinin sağlanması amaçlanmıştır. Bununla birlikte, sistemin bir parçası olan geriye dönük takip, tüketicuyu doğru bilgilendirme konusunda ‘şeffaflığı’ ön planda tutmakta, bu sayede ticaret olası bir risk durumunda en az şekilde etkilenmektedir.

AB’nin genişleme süreci 2003’te başlamış ve 2010’da tamamlanmış olması planlanmıştır. Buna göre, AB’deki hayvan popülasyonunun 111 milyona kadar artması beklenmektedir. Üyelik müzakerelerinin bir parçası olarak, AB aday ülkelerin Avrupa mevzuatını yerine getirmesini şart koşturmaktadır. Bu ülkeler, canlı hayvanları izleyip, takip edebilmelidir. Buna göre, en son teknolojiyi ülkelere adapte etmiş olmalı ve mevzuatta belirtilen konularda detaylı bilgilere ulaşabilir olmalıdır. Bu bilgiler:

- Kimliklendirme
- Kayıt
- Hareket
- Sağlık testleri
- Tedavi
- Rezidü takip
- Refah
- İzlenebilirliktir (geriye ve ileriye yönelik).

Öne sürülen bu bilgiler ayrıca aşağıda belirtilen hususlara alt yapı teşkil edebilmelidir. Bunlar:

-*Bilginin doğruluğu*: Ulusal sınırlararası bireysel hayvan hareketlerinin düzenli olarak kayıt altına alınmış olması,

-*Eksiksiz bilgi*: Veteriner hekim bilgileri, sağlık kayıtları, her bir hayvanın tüm bireysel hareketlerine ait geçmiş,

-*Uyumlaştırılmış veri standartları*: Ülkeler arası hayvanlara ait bilgi aktarımında standardizasyon,

-Hızlı cevap: Talep halinde her bir bireysel hayvanın tüm hareketlerine ait geçmişe dönük bilgilerdir.

Bu sistemler en ekonomik yolla İnternet üzerinden hızlı bir şekilde ulaşılır olmalıdır. Diğer taraftan, AB Kanada'nın en büyük ikinci ticari ortağıdır. AB'nin Amerika Birleşik Devletleri ile özellikle et ihracatı açısından ticari ilişkisi oldukça zayıftır. Bununla birlikte Çin, Japonya, Hindistan ve Rusya ile de ticari ilişkileri oldukça gelişmiş durumdadır. Tüm bu ticari ilişkiler, söz konusu ülkelere ait şirketlerin AB'de yatırım şansını arttırmış, aynı şekilde sistemlerinin AB ile ticaret yapabilecek yapıda olmasını gerektirmiştir. Buna göre, AB ile ticarete her bir ürüne has ülkeden ülkeye veya bölgeden bölgeye değişebilecek yönetmelik ve kısıtlamalar, bu ülkeler için de geçerli olup, bu şartların sağlanması gerekmektedir. İzlenebilirlikte sistemin işleyişinde sorumluluklar Çizelge 3.1.'de gösterilmektedir.

AB'de 'Genel Gıda Yasası' 2002'de yürürlüğe girmiş, 'izlenebilirlik' tüm yem ve gıda işletmelerinde zorunlu kılınmıştır. Buna göre; tüm AB Üye Devletlerinde ülkeler, tüm gıda ve yem operatörleri işletmelerinde izlenebilirlik sistemlerini kurmak durumundadırlar. Bununla birlikte, işletmeler ürünlerinin nereden geldiğini, nereye gittiğini belirleyebilmek ve hızlıca bu bilgileri yetkili otoriteye bildirmekle yükümlüdürler. AB, Avrupa Komisyonu web sayfasında işletme operatörlerine yönelik bu rehberde isim, adres, tedarikçi ve vaka başına tüketici bilgileri, ürün özelliği ve sevk tarihi gibi bilgilerin işleneceği 'guideline; rehber' sunmaktadır. Böylece, operatörler ürüne yönelik miktar, varsa 'batch; dizi' numarası, çiğ veya işlenmiş olup olmadığı hususunda ürün detaylı bilgilerini sisteme girmek konusunda teşvik edilmektedirler.

Çizelge 3.1.: İzlenebilirlik Sisteminde Sorumluluklar

Gıda ve Yem İşletmeleri	Genel sorumluluklar	Risk durumunda alınan tedbirler
	- Gıda zincirinde ürüne ilişkin 'bir ileri, bir geri adım' bilginin belgelendirilmesi.	<ul style="list-style-type: none"> - Etkilenmiş ürünün en kısa zamanda pazardan geri çekilmesi, gerektiğinde tüketicinin elinden alınması. - Gıda güvenliği şartlarını sağlamayan yem lot veya konsinyesinin veya dizisinin imha edilmesi. - Yetkili otoritenin risk ve riske ilişkin alınan tedbir doğrultusunda bilgilendirilmesi.

Üye Devlet Resmi Otoritesi

-Operatörlerin izleme sistemini yerinde gerçekleştirebildiklerine dair gıda ve yem ürünlerinin üretim, işleme ve dağıtımının izlenmesi.

- Operatörlerin izlenebilirlikte AB şartlarını sağlamadıklarına ilişkin cezanın yaptırımı.

-İzlenebilirlik üzerine sektöre özel mevzuat oluşturulması.

AB

-AB Komisyonu Gıda ve Veterinerlik Ofisi gıda ve yem operatörlerinin gıda güvenliği standartlarını sağladıklarına ve izlenebilirlik sistemini uyguladıklarına ilişkin düzenli denetimleri yapar.

-Operatörlerin zorunlulukları yerine getirdiğini garantiler.

-Gıda sağlığını güvence altına alacak tedbirler alır.

-Gıda zinciri boyunca riski geriye dönük veya ileriye dönük takip eder.

- Gıda ve Yem Hızlı Alarm Sistemini devreye sokar.

-Avrupa Komisyonu Gıda ve Yem Hızlı Alarm Sistemi ile tüm üyeleri haberdar eder.

-Operatörlerden izlenebilirliği sağladıklarına ve ulusal otoritelere eylemin koordine edilebildiğine ilişkin bilgi talep eder.

- İthalat/ihracat yasağı uygulayabilir.

Kaynak: DG Health & Consumer Factsheet, 2007

İzlenebilirlikte, genel şartların yanısıra bazı gıda ürünleri (meyva, sebze, dana eti, balık, bal ve zeytinyağı) tüketicinin ürünün orijin ve özelliğine göre ayırt edebilmesi açısından kategorilendirmektedir. Bununla birlikte, genetiği değiştirilmiş organizmalar (GMO; Genetically Modified Organisms) için de ‘GM’ içeriğine göre ürün izlenebilirlik kuralları bulunmakta, tüketiciler bilgilendirilmektedir. Hayvanlara yönelik olarak AB’de üretici, hayvanını orijin ve hayvanın hangi kesimhaneye gittiği gibi detayları belirtmek üzere ‘tag; işaretlemeli/ kimliklendirmeli’ ve hayvanı ‘izlenebilirlik koduna’ göre damgalamalıdır. Kimliklendirme araçları (kulak küpesi, pasaport, barkod) ülkeden ülkeye değişebileceği gibi, aynı bilgiyi taşımak durumundadır. 2002 ile yürürlüğe giren Genel Gıda Yasası’na ilaveten AB’de 1979’dan günümüze ‘Rapid Alarm System for Food and Feed; Gıda ve Yem Hızlı Alarm Sistemi’ (RASFF) network/ ağı bulunmaktadır. Sisteme kayıtlı üyeler 27 AB Üye Devleti, Avrupa Komisyonu, Avrupa Gıda Güvenliği Otoritesi, İzlanda, Liechtenstein ve Norveç’tir. Bu uyarı sistemi, gıda veya yem sağlığında herhangi bir risk unsuru saptandığında bilginin mümkün olan en hızlı biçimde değiş tokuş edilebilirliğini sağlayarak bir anlamda

'izlenebilirlik' sistemini de desteklemektedir. Bu ağı kayıtlı bir üye eğer insan sağlığını tehdit edecek potansiyel bir risk ile karşı karşıya kalırsa, öncelikle Avrupa Komisyonunu bilgilendirmekte, böylece bilgi diğer üyelere de aktarılmakta ve doğrulayıcı eylem olabildiğince kısa sürede gerçekleştirilebilmektedir.

4. TÜRKİYE'DE HAYVAN SAĞLIĞI VE HAYVAN HASTALIKLARI KONTROLÜNDE İZLENEN STRATEJİ

4.1. Hayvan Sağlığı ilgili Türk Mevzuatı

Türkiye'de hayvan sağlığına yönelik hizmetler Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (TKB) yetkisinde olup; Bakanlık bünyesinde yer alan Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü'nce her il ve ilçede bulunan İl ve İlçe Müdürlükleri, 10 adet Veteriner Kontrol ve Araştırma Enstitüsü, 6 adet Tahaffuzhane ve Gümrük Veteriner Müdürlüğü (TGVM) ile İl Kontrol Laboratuvar Müdürlükleri vasıtasıyla yürütülmekte idi. Şu an TGVM AB ile uyum çerçevesinde kapatılma aşamasındadır. 3 TKB merkez teşkilatı, ana hizmet birimi olarak 5 Genel Müdürlükten oluşmaktadır. Bu hizmet birimleri arasında Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü (KKGM) ana hizmet birimi olarak gıda güvenliği, hayvan ve bitki sağlığı politikalarından sorumlu olup, yetkili merkezi otorite olarak faaliyet göstermektedir. Bakanlığın diğer iki Genel Müdürlüğünden; Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, canlı hayvanlar, semen, ova, embriyonun Topluluk içi ticareti, canlı hayvanlar ve hayvansal ürünler için ithalat koşulları ve zootekni kapsamındaki bazı konular; Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, genetik yapısı değiştirilmiş organizmalar (GDO) dahil olmak üzere araştırma faaliyetleriyle ilgilenmekte olup, bazı laboratuvarları gıda, yem, hayvan hastalıkları ve bitki sağlığı kontrollerinde yer almaktadır. Bu hizmetlerin temel dayanağını ise 1986 yılında yürürlüğe giren 3285 sayılı Hayvan Sağlığı ve Zabitası Kanunu (HSZK) olup, bu Kanuna bağlı olarak çıkarılan yönetmelik, talimat ve tebliğlerden oluşmaktadır.

3285 sayılı HSZK'ya göre 25 adet hastalığın ihbarı mecburidir. Bu hastalıklardan şap, brusella, koyun-keçi çiçeği, koyun-keçi vebası, kuduz ve tüberküloz mücadelesi öncelik taşıyan hastalıklardır. Hayvan hastalıkları ile mücadelede ise; aşılama, karantina, hayvan hareketlerinin kontrolü, kordon, itlaf, kesim takip ve izleme gibi kontrol metotları uygulanmaktadır.

Karantina durumunda ise; canlı hayvanlara ilişkin karantina servisleri, Gümrük Veteriner Müdürlüklerinin karantina birimlerinde ve varış yerindeki işletmelerde oluşturulmuştur. Salgın ve bulaşıcı hayvan hastalığı görülmesi halinde Köy/İlçe ve İldeki Hayvan Sağlığı Zabıtası Komisyonu toplanarak, hastalık bölgesine riskli canlı hayvan ve hayvansal ürünlerin giriş, çıkış ve transit geçişleriyle ilgili kararları alır. Bununla birlikte; kordon, karantina ve dezenfeksiyon işlemleri uygulanır.

Hayvan sağlığı ile ilgili hizmetlerin yürütülmesinde temel kanun olan 3285 sayılı HSZK kapsamında çıkarılmış çok sayıda yönetmelik, talimat ve tebliğ bulunmaktadır. Bunlar arasında hayvan sağlığı açısından bu Yönetmelikler;

- Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Yönetmeliği (1989),
- Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Yönetmeliği'nin Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (1995),
- Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Yönetmeliği'nin Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (1999),
- Kanatlıların Gumboro Hastalığına Karşı Korunma ve Mücadele Yönetmeliği (1995),
- Serbest Veteriner Hekimlik Yönetmeliği (1995),
- Serbest Veteriner Hekimlerin Salgın Hastalıklar Mücadelesinde İstihdamı Hakkında Yönetmelik (1995),
- Kırmızı Et ve Et Ürünleri Üretim Tesislerinin Kuruluş, Açılış, Çalışma ve Denetleme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik (2000)
- Kanatlı Hayvan Eti ve Et Ürünleri Üretim Tesislerinin Kuruluş, Açılış, Çalışma ve Denetleme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik (1996)
- Veteriner Hekim Uzmanlık Yönetmeliği (1995),
- Özel Veteriner Laboratuvarları Yönetmeliği (1999),
- Kuluçkahane ve Damızlık İşletmelerin Sağlık Kontrol Yönetmeliği (1998),
- Kuluçkahane ve Damızlık İşletmeleri Yönetmeliği (2000),
- Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Yönetmeliğinin Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (1998)

- Hayvan Hastanelerinin Kuruluş, Açılış, Çalışma ve Denetleme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik
- Hayvan Pazarlarının Ruhsatlandırma ve Denetleme Usul ve Esasları Hakkında Tebliğ (2000),
- Bazı Veteriner Sağlık Ürünlerinin İthalatında Uyulacak Esaslar Hakkında Tebliğ (1998),
- 3285 sayılı Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanunu'nun 4 üncü Maddesine göre Tespit Edilen İhbarı Mecburi Hastalıklar Hakkında Tebliğ (1998),
- Bazı Veteriner Sağlık Ürünlerinin İthalatında Uyulacak Esaslar Hakkındaki Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (1998),
- Sığır Tüberkülozu Mücadele Talimatnamesi (1978),
- Brusellozis Mücadele Talimatnamesi (1990),
- Ruam Mücadele Talimatnamesi (1977),
- Newcastle Mücadele Talimatnamesi (1980),
- Veteriner Kontrol, Araştırma ve Üretim Kuruluşları Teşkilat, Görev ve Çalışma Esasları Hakkında Talimat (1995),
- Damızlık, kasaplık ve besilik canlı hayvan ithali için gerekli karantina şartları ile ilgili Tebliğ (1996),
- Kasaplık ve besilik sığırlar ile koyun keçi ithalatına ilişkin Tebliğ (96/4) (1996),
- Sığır, koyun ve keçi etlerinin ithaline ilişkin Tebliğ (96/5) (1996),
- Kasaplık Canlı Tavuk, Tavuk eti, Sakatatı ve Yumurtalarının İthalatında Kontrol Belgesi Düzenlenmesi için Gerekli Şartlar Hakkında Tebliğ (2000/3) (2000),
- Damızlık Harici Canlı Hayvanlar ile Hayvan Maddelerinin İthalatında Kontrol Belgesi Düzenlenmesi İçin Aranacak Belgeler Hakkında Tebliğ (2000/32) (2000),
- Aşı, Serum, Sulandırma Sıvısı ve Biyolojik Madde Gibi Veteriner Sağlık Ürünlerinden Numune Alma Esasları Hakkındaki Tebliğ (2000/44),
- Ev ve Süs Hayvanları Satış, Barınma ve Eğitim Yerlerinin Kuruluş, Açılış, Çalışma ve Denetleme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik (2000),
- Sığır Cinsi Hayvanların Tanımlanması, Tescili ve İzlenmesi Yönetmeliği (2002). (Kaynak: www.tarim.gov.tr)

4.2. İç Piyasada Kontrol Sistemi

AB'nin '*iç pazardaki kontrol sistemleri*' ile ilgili kuralları, Topluluk içi ticareti düzenlediğinden, Türkiye ile ilişkisi bulunmamaktadır. (12. Fesil Gıda Güvenliği, Hayvan Ve Bitki Sağlığı Politikası Raporu) İşletmelerin kontrolünde başlıca; büyükbaş, küçükbaş, domuz ve kanatlı hayvancılık işletmeleri, kırmızı ve beyaz et mezbaha ve kombinaları, hayvan pazarları sağlık , teknik ve hijyenik yönden TKB tarafından ruhsatlandırılmaktadır. Diğer taraftan; damızlık kanatlı işletmeleri ve kuluçkahaneleri ise yılda en az iki kere (sağlık, hijyen; Salmonella ve Mikoplazma yönünden) bakteriyolojik ve serolojik olarak taranıp sertifikalandırılmaktadır. Bununla birlikte; ülke içerisinde sığır, koyun ve keçi cinsinden hayvanların ticareti için menşe belgesi, sığır cinsi hayvanlar için pasaport ve şap hastalığına karşı aşı belgesi (sevkiyattan en az 6 ay önce), veteriner sağlık raporu ve dezenfeksiyon sertifikası gerekmektedir.

4.2.1. Sevkler

Ülkemizde büyükbaş, küçükbaş tek tırnaklı ve kanatlı hayvanların ilçeler ve illerarası sevklerinde yetiştiricinin; köylerde muhtar, il/ ilçelerde ise belediyeden alacağı menşe (orijin) belgesiyle birlikte, sığır cinsi hayvanlarda pasaport, yarış ve sportif amaçlı atlarda pasaport / pedigrinin diğer tek tırnaklılarda ise hayvan kimlik belgesinin bulunması gerekmektedir. Bununla birlikte; büyükbaş (sığır) ve küçükbaş hayvanların sevklerinden önce şap aşısının, atlarda ise ruam testinin yapılmış olması gerekmektedir. Bu belgelerle birlikte gerekli muayene ve kontroller yapıldıktan sonra sevk için veteriner sağlık raporu düzenlenmektedir. Kedi ve köpeklerin sevklerinde ise kuduz aşısı yapıp yapılmadığına ilişkin aşı karnesi kontrol edilmekte ve sağlık sertifikası ayrıca, canlı hayvan taşıyan nakil araçları sevkten önce dezenfekte edilerek, dezenfeksiyon belgesi düzenlenir. Yol kontrollerinde hayvan nakillerinde sağlık ve dezenfeksiyon belgesinin bulundurulması mecburidir. Sevklerde araçların yol kontrolleri güvenlik güçleri (polis, jandarma) tarafından yapılmaktadır. Bu belgeleri bulundurmayanlara cezai işlemler uygulanmaktadır.

Diğer taraftan '*Pazar kontrolünde*'; hayvan pazarlarının bir kısmı yerel yönetimler (Belediye) bir kısmı ticaret borsaları tarafından işletilmektedir. Ruhsat ve kontrolleri ise Bakanlık, Pazar giriş ve çıkışlarında kontroller ise veteriner hekimler tarafından yapılmaktadır. Buna ilaveten; pazarda ticareti yapılan hayvanların Orijin belgesi veya Sağlık raporunun bulundurulması

mecburidir, olmayanların pazara girişine izin verilmez. Satışı yapılan hayvanlara yönelik olarak ise gidecekleri varış noktasına dair yeni sertifika düzenlenir.

Hayvan Hastalıkları ve Hayvansal Ürünlere ile Hayvansal Yan Ürünlere Dair Menşinde Kontrol

Hayvan hastalıkları kontrol tedbirleri, '3285 sayılı Hayvan Sağlığı Zabıtası Kanunu, Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Yönetmeliği' ve bir dizi Tebliğle düzenlenmektedir. 'Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanunu'nun' amacı, hastalıkların yayılmasını önlemek ve hastalıklarla mücadele etmektir. Bu Kanuna ve ilgili Yönetmeliklere göre şap, kuş gribi, kuduz, sığır tüberkülozu, sığır brusellozu, koyun ve keçi vebası (PPR) gibi ihbari mecburi hastalıklarla ilgili mücadele talimatları bulunmaktadır. Buna göre; hastalık çıkan bölgede gerekli karantina tedbirleri uygulanmaktadır. Ayrıca; ülkemizde AB eşleştirme projesi desteği ile, OIE A listesinde yer alan belirli hastalıklar için, acil durum planlarını da içeren ikincil mevzuatın taslaklarının hazırlanmasına yönelik teknik çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Buna ilaveten; hastalıklı bölge dışına riskli canlı hayvan ve hayvansal ürünlerin çıkışına izin verilmemektedir. Yol kontrolleri ise polis ve jandarma tarafından yapılmaktadır. Olası bir mihrak durumunda hastalığın sönüşünü takiben bölgede dezenfeksiyon işlemi yapıp, riskli ürün ve atıklar imha edilmekte, karantina tedbirleri kaldırılmaktadır.

Diğer taraftan; 12. Fasıl- Gıda güvenliği, hayvan ve bitki sağlığı politikası Tarama Rapor'una göre; Türkiye'nin et ve hayvansal ürün işletmelerinin yapısı, halihazırda net biçimde AB standartlarına uygun olarak sınıflandırılmamaktadır. Ulusal sınıflandırmaya göre, 2005 yılında Türkiye'de 633 adet kırmızı et işletmesi, 83 adet kanatlı et işletmesi, 3 adet bildircin işletmesi, 550 et ürünleri ve kıyma tesisi, 2160 süt işletmesi, aralarında 2'si dondurucu gemi olan 99'u AB tarafından onaylanan 178 adet balıkçılık işletmesi, 2 adet yumurta işleme işletmesi, 19 adet AB tarafından onaylanmış bağırsak işletmesi ve 44 adet hayvansal yan ürün işletmesi (rendering tesisi) bulunmakta idi. Et ve süt işletmelerinin büyük bir kısmı küçük ölçeklidir ve dağınık bir yapıya sahiptir. Bu durum; hayvan hastalıkları kontrolünde, izlenebilirliği güçleştirmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Ülkemizde kırmızı ve beyaz et mezbaha ve kombinaları ile parçalama tesislerinin TKB'den ruhsat alması gerekmektedir. Bu işletmeler yılda ez az iki kez denetlenmektedir. Kesilen hayvanlara ait bilgiler (sağlık raporu, orijin belgesi gibi) mezbahada muhafaza edilmektedir. Diğer taraftan, etler TKB tarafından tahsis edilen numara ile mühürlenir. TKB, teknik ve hijyenik kontrolleri yaptıktan sonra, kanatlı ve kırmızı et kesim tesislerine, su ürünleri tesislerine, hayvan bağırsağı tesislerine, özetle işlenmiş et ve süt ürünlerini pazara sunmak için 'Çalışma İzni' vermektedir. Bununla birlikte; iç pazara sunulurken ayrıca bir belge düzenlenmez. Hastalık nedeniyle karantina konulan bölgenin dışına ise riskli hayvansal ürünlerin çıkışına müsaade edilmemektedir.

Etler tüketime sunulmadan önce veteriner tarafından postmortem muayeneleri yapılmakta ve sertifika düzenlenmektedir, bu doğrultuda, et ve diğer hayvansal ürünlerin (deri, yün, yumurta, kovan vb.) sevkinde öncelikle araç dezenfekte edilmekte, ürünler sağlık ve hijyen yönünden muayene edilip, veteriner sağlık raporu düzenlenip, sevklarine izin verilmektedir.

Ayrıca, ülkemizde hayvan ve hayvansal ürün ticaretinde canlı hayvanların ve hayvansal ürünlerin ihracatında düzenlenen Sağlık Sertifikaları, hedef ülke ve ürün bazında farklılık göstermektedir. Hayvan Sağlığı Sertifikası ve Sağlık Sertifikası alınması için ihracatçının ülke genelinde 81 İlde bulunan İl Tarım Müdürlüklerine başvurması ve ürünü ihraç etmek istedikleri ülkenin hangi kriterleri aradıklarını bilmeleri gerekmektedir. Konuya ilişkin olarak, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü'nün web adresinde ülke ve ürün bazında düzenlenen sağlık sertifikaları örnekleri yer almaktadır. Bu kapsamda, 'Hayvan Sağlık Sertifikaları' düzenlenirken alıcı ülkenin istekleri ve belirlemiş olduğu sertifika formatı dikkate alınmaktadır (www.dtm.gov.tr). Ayrıca, sözkonusu hayvan ve hayvansal maddeler için düzenlenen sağlık sertifika modellerine KKGGM web sitesinden http://www.kkgm.gov.tr/birim/hay_har/hayv_hark/sertifikalar.html ulaşılabilmektedir (Örnek; Ek 4). Diğer taraftan; hayvansal yan ürünleri düzenleyen yasal dayanak çok karmaşık olup, 6 kanundan ve 10 yönetmelikten oluşmaktadır, ancak 1774/2002 sayılı AB Tüzüğüne uygun, özel olarak hayvansal yan ürünleri ele alan bir metin henüz mevcut değildir. Büyükbaş hayvanlarda ülkemizdeki mevcut izlenebilirlik sistemi ile kaydedilen rakamlar Çizelge 4.1.'de sunulmaktadır.

**Çizelge 4.1. Mevcut İzlenebilirlik Sistemi ile Ülkemizde Kaydedilen Rakamlar
(Haziran, 2008).**

Sisteme								
giriş	İşletme girişi	Sürü kayıt	Kaydedilen Hayvan	Kaydedilen Hayvan Hareketi	Hastalık Çıkışı	Kesilen hayvan	Küpe tahsis	Küpe İstemi
	445	805	9900	26184	11	643	19	3

Kaynak: www.kkgm.gov.tr

4.2.3. Sertifikasyon ve Mevcut İzlenebilirlik

Ülkemizde, Avrupa Birliği uyum süreci çerçevesinde, 5 Haziran 2004 tarihinde yürürlüğe konulan 5179 sayılı Kanun ile iç piyasada izlenebilirliğin tesis edilmesi zorunlu hale gelmiştir.

Ülkemizde, hayvan sağlığının takibini sağlayan mevcut bir bilgi-veri toplama sistemi mevcuttur. Bu sistem Tarım ve Köyişleri Bakanlığı bünyesindeki kuruluşlar arasında (Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü, İl ve İlçe Müdürlükleri, Enstitüler, Laboratuvarlar ve Tahaffuzhane ve Gümrük Müdürleri vb.) faks, yazışma ve telefon ile sağlanmaktadır.

Canlı hayvanlar (sığır, koyun, keçi, tek tırnaklı, kanatlı kedi, köpek, domuz) ve hayvansal ürünlerin (et, yumurta, deri, yün vb) sevklerinde veteriner sağlık sertifikası; sığır cinsi hayvanlar için pasaport, yarış atları için pasaport/ pedigri, diğer tek tırnaklılar için hayvan kimlik belgesi; canlı hayvan ve hayvansal ürün taşıyan araçlar için dezenfeksiyon belgesi düzenlenmesi gerekmektedir. Ayrıca, hayvanın bulunduğu yerde herhangi bir salgın veya bulaşıcı hayvan hastalığının bir aylık süre içerisinde görülmediğine ve hayvanın o kişiye ait olduğuna dair muhtar veya belediye tarafından menşee (orijin) belgesi düzenlenmektedir. Bu belgelerin düzenlenme yetkileri TKB'ye aittir. Diğer taraftan, kedi ve köpeklere uygulanan aşıları gösteren aşı sağlık karnesi özel veteriner hekimler tarafından düzenlenebilmektedir. Damızlık işletmeler (Yumurtacı, Broiler ve Hindi damızlıklar) ise; bakteriyolojik ve serolojik olarak taranıp sertifikalandırılmaktadır.

Kırmızı ve beyaz et kombina ve mezbahaları, hayvan pazarları, sağlık ve hijyen yönünden ruhsat, et ve süt işleyen üretim yerleri ise TKB'den üretim sertifikası almak durumundadır.

AB Uyum çalışmaları doğrultusunda AB'nin 'izlenebilirlik' politikası çerçevesinde ülkemizde hayvan ve hayvansal ürünlerin ticaretine ilişkin olarak 'İç Piyasada' kontrol amacıyla 2002 yılında Bakanlığımız bünyesinde bilgisayar destekli veri tabanı oluşturulmuştur. Buna göre; sistem Merkez ile 81 il, 845 ilçe ve enstitüler arasında bilgisayar ağından ibarettir. Bu sistem sayesinde sığır, arı, ticari kanatlı ve at işletmeleri, kırmızı ve beyaz et kesim yerleri ile sığırların kayıt ve nakilleri ilişkin bilgiler yer almaktadır. Ayrıca, sığırlarda nakil ve 'izlenebilirlik' veri tabanından da takip edilmektedir. Buna ilaveten; AB projesi kapsamında yeni bir veteriner bilgi sistemi projesi çalışmaları devam etmektedir. Bu sistem ile daha kapsamlı bilgiye ulaşılması hedeflenmekte, ardından ara yüz programı oluşturulması ile AB'de mevcut izlenebilirlik sistemlerinin faaliyete geçirilmesi planlanmaktadır. Ayrıca, Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü bünyesinde takip (izlenebilirlik) işlemlerinin yürütülmesine dair bir bilgisayar sistemi bulunmakta, bu sistem ile yurtdışı bağlantılar da sağlanmaktadır. Daha sağlıklı bir veri toplama sistemini oluşturmak için bu sistemin hayvan sağlığı ile ilgili tüm birimleri kapsayacak şekilde yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Diğer taraftan; EAN-UCC barkod numaralarının tesisi için Türkiye'deki yetkili kuruluş, EAN-UCC Sistemi'ne üye TOBB-MMNM (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği - Milli Mal Numaralama Merkezi)'dir. TOBB-MMNM tarafından verilen barkod numaraları, dünyanın her yerinde geçerli olup, uluslararası ticarete el değiştiren ürünlerin tanımlanması ve bu ürünlerin hareketlerinin izlenmesi için evrensel bilgi tanımlama ve uygulama standartları sağlayan bir sistemdir (www.patent.com).

4.2.4. Hayvanların Kayıt Altına Alınması

Ülkemizde hayvancılık ile ilgili hizmetlerin daha etkin ve verimli yürütülebilmesi amacıyla hayvanların kayıt altına alınmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Başlıca, halihazırda yürürlükte olan, 8/5/1986 tarih ve 3285 sayılı Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanununun 2 ve 22.

maddeleri ile 7/6/1926 tarihli ve 904 sayılı Islahı Hayvanat Kanununun Ek 7. maddesine dayanılarak hazırlanmış, ‘Geviş Getiren Büyükbaş Hayvanların Tanımlanması, Tescili Ve İzlenmesi Yönetmeliği’ dir.

Günümüzde AB şartlarına uyumlu bir ulusal bilgisayarlı veritabanı, sığır cinsi hayvanların tanımlanması ve hareketlerinin kaydı konusunda işlevsel hale gelmiş durumdadır. Bu kapsamda, kimliklendirme işlemleri yetkili veteriner hekimler, resmi veteriner hekimler ve yetiştirici birliklerinin teknisyenleri tarafından yerine getirilmektedir.

‘Geviş Getiren Büyükbaş Hayvanların Tanımlanması, Tescili Ve İzlenmesi Yönetmeliği başlıca şu ana unsurlardan oluşur;

- Hayvan hastalıklarının ve hayvan hareketlerinin daha etkin kontrolünü sağlamak,
- Ülkesel yada bölgesel eradikasyon programlarının etkin yürütülmesini desteklemek aynı zamanda ilgili birimlerce gerekli sağlık ve ıslah kayıtlarının daha düzenli tutulması ve değerlendirilmesi amacıyla hayvancılık işletmelerinin belirlenmesi, tescili ile
- Bu işletmelerde bulunan geviş getiren büyükbaş hayvanların tanımlanması, kayıt altına alınması ve işletmeler arası nakillerin takibi ile ilgili esas ve usulleri tespit etmek amacına hizmet eder.

3508/92 sayılı Konsey Tüzüğü ve 2419/2001 sayılı Komisyon Tüzüğü’ uyarınca ‘Entegre İdare ve Kontrol Sistemi’nin (IACS) temel unsurlarından olan hayvanların kimliklendirilmesi ve kaydı konusunda, ilk olarak 4 Haziran 2000 tarihinde yayımlanan ‘Sığır Cinsi Hayvanların Tanımlanması, Tescili ve İzlenmesi Yönetmeliği’ kapsamında bir veri tabanı kurulmuş, TKB bünyesinde yapılan çalışmalarla hayvanların kimliklendirilmesi ve kaydına başlanmıştır. Söz konusu Yönetmelik 2002 yılında AB mevzuatına daha ileri uyumu sağlamak üzere revize edilmiştir. Uygulamanın başladığı 2001 yılından, Haziran 2003’e kadar 8 milyon hayvan küpelenmiş, 6,8 milyon sığır ve 1,2 milyon hayvancılık işletmesi veri tabanına kaydedilmiştir. 2006 yılı Mart ayı sonu itibarıyla ise 2,377,898 işletmede, 12,986,043 adet sığır cinsi hayvan kayıt altına alınmıştır (www.kkgm.gov.tr). Buna göre; büyükbaş hayvanlar Tarım ve

Köyişleri Bakanlığı ve üretici birlikleri tarafından kayıt altına alınmaktadır, ancak bu konudaki çalışmalar henüz çok yeni ve AB ile uyum açısından henüz yetersiz düzeydedir. Bu doğrultuda, yapılacak çalışmalar başlıca; büyükbaş hayvanların tanımlanması ve kayıt altına alınması için oluşturulan veri tabanına yönelik yeterli sayıda bilgisayar alımı, veri programı hazırlanması ve kullanıcılara eğitim verilmesidir. Yine aynı amaçla, hayvan nakli yapan araçların taşınması gereken asgari, teknik ve hijyenik şartlar ile ruhsatlandırılması hakkındaki yönetmeliğe ilişkin çalışmalar gerçekleştirilmiş olup, Yönetmeliğin en kısa süre içerisinde Resmi Gazetede yayımlanarak uygulanması öngörülmektedir. Hayvan park ve pazarları ise Tarım ve Köyişleri Bakanlığınca yayımlanmış olan Tebliğ çerçevesinde ruhsatlandırılmaya başlanmıştır.

Sığır kimliklendirilmesinde bilgisayarlı veritabanı oluşturulmasına rağmen, kayıtlar düzenli olarak yapılmamaktadır. Ölen veya kesime giden hayvanların bildirim düzenli olarak yapılmadığından, hayvan sayıları ve kayıtları sağlıklı bir şekilde yürümektedir. Bu konuda özellikle hayvan sahiplerinin bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Ülkemizde, AB ile uyum doğrultusunda öncelikler kapsamında yer alan ‘Entegre İdare ve Kontrol Sistemi’nin kurulmasına ilişkin çalışmalar yürütülmektedir. Bu çerçevede, mevcut kanunlardaki sistemin kurulması ve uygulanmasını engelleyen birtakım unsurlar, yapılacak değişiklikler ile ortadan kaldırılacaktır. Böylece, kısa vadede sistemin kurulması amacıyla gerekli unsurların oluşturulması için çalışmalar başlatılarak, orta vadede işleyen bir sistemin tamamlanması hedeflenmektedir. Söz konusu sistemin amacı; AB mevzuatı ve uygulamalarına paralel olarak Arazi Parsel Tanımlama Sistemi-LPIS ile birlikte, projeler doğrultusunda ülkesel uygulamalara geçilerek yanlış beyanların önüne geçilmesidir.

IACS’ye yönelik olarak, başvuruların kontrolünde sadece idari çapraz kontrollerin değil, aynı zamanda saha kontrollerinin kullanılması; sığır türü hayvanlara yönelik veri tabanında yer alan bilgilerin, IACS kapsamında oluşturulacak tek bir veri tabanında kullanılabilmesine olanak tanıyacak çalışmaların yapılması hedeflenmektedir.

Mevcut Sistemin Temel Unsurları Başlıca:

- 1) Bilgisayarlı Veri Tabanı
- 2) Tarım Parselleri İçin Tanımlama Sistemi (LPIS-Land Parsel Identification System)

- 3) Ödeme Yetkilisinin Tanımlanması ve Tescili İçin Bir Sistem
- 4) Yardım Müracaatları
- 5) Entegre Bir Kontrol Sistemi
- 6) Yardım Başvurusu Yapan Çiftçi Kimliğinin Kaydı İçin Bir Sistem'dir.

Diğer taraftan; bazı işletmelerde hayvan sahipleri kendi koyun ve keçilerine küpe takmakta ve bilgileri kendi işletme defterlerine kayıt etmektedirler. Türkiye, AB kurallarına uygun olarak 21/2004/AT sayılı 'Koyun ve Keçi Cinsi Hayvanların Kimliklendirilmesi ve Kayıt Altına Alınması' Konsey Tüzüğü için bir *Ulusal Program* hazırlamayı kabul etmiştir. Söz konusu Ulusal Program, 2008 veya 2009 yılı itibarıyla uygulanacaktır. Bu konuda sistem kurulması ve 1782/2003 sayılı Tüzük ile 92/102/EEC ve 64/432/EEC no'lu Direktiflerin değiştirilmesi ile ilgili Konsey Tüzüğü uyarınca, küçükbaş hayvanların kimliklendirilmesi ve kaydı konusundaki mevzuat uyum çalışmaları Taslak Mevzuat düzeyinde şekillenmiş olup, henüz tamamlanmamıştır. Ayrıca, ilgili AB mevzuatının güncelleşmekte olup, yapılan değişiklikler ülkemizde uygulamada ciddi farklılıklar ortaya çıkarabilecek niteliktedir. Ayrıca, küçükbaş hayvanların kimliklendirilmesi ve tanımlanmasına ilişkin AB mevzuatında yapılacak değişiklik sonrasında, bu konudaki mevzuat uyum çalışmaları sonuçlandırılarak, IACS'yle entegre bir veri tabanı oluşturulacaktır. (www.tarim.gov.tr, www.abgs.gov.tr Erişim tarihi: 25.05.2008)

Atlara ilişkin olarak ise; ülkemizde safkan atlar (İngiliz ve Arap) ve sportif amaçlı atlar için kayıt sistemi bulunmaktadır. Safkan atlar Merkezde bilgisayar ortamında kayıt altında tutulmaktadır, ayrıca, bu hayvanlara 'pedigri belgesi' düzenlenmektedir. 2006 yılı ve sonrası Türkiye'de doğacak safkan Arap ve İngiliz atlarına mikroçip uygulanmasına başlanmıştır. Diğer tek tırnaklı hayvanlar için 'Hayvan Kimlik Belgesi' bulunmaktadır. Bu belge, ülkesel düzeyde uygulanan 'Ruam Eradikasyon Projesinin' uygulaması döneminde verilmiştir. Diğer tek tırnaklılar için veritabanı bulunmamakla birlikte, İl Müdürlüklerince kayıtları tutulmaktadır. Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgesinde uygulanacak olan 'Atların Enfeksiyöz Anemisi Projesi' kapsamında ise tüm tek tırnaklı hayvanlara mikroçip takılarak, bilgisayar sistemi ile takip öngörülmektedir.

Domuzların kimliklendirilmesinde ise kayıt altına alma yönünde herhangi bir veritabanı veya kayıt sistemi bulunmamaktadır. Bununla birlikte; ülkemizde kayıtlı herhangi

bir domuz işletmesi yoktur. AB’de domuz yetiştirilmesi ve domuz eti tüketimi oldukça yaygın olması, uyum sürecinde konuya ilişkin AB Mevzuatı üzerinde çalışılması bakımından önemlidir. Bu doğrultuda, domuzlarla ilgili mevzuat ve kayıt sistemi oluşturulması gerekmektedir. Ancak, domuz sayısının ülkemizde sınırlı sayıda olması nedeniyle, bu konuda herhangi bir geçiş dönemine ihtiyaç duyulacağı düşünülmektedir.

Ayrıca, AB mali yardımları kapsamında yürütülen TR 0203.05 no’lu Proje ile yeni bir Veteriner Bilgi Sistemi (VIS) hazırlanmış olup, sistem illerin erişimine açılmış olup, bu yeni sistem ile hayvan kayıt sistemindeki hatalar düzeltilerek geliştirilmiş olacaktır. Buna ilaveten; olası bir hastalık nedeniyle hayvan hareketlerine getirilen kısıtlamalar, aşı uygulamaları, sürücü lisansları ve küpe üretimi yapan firmalar hakkında da daha ayrıntılı bilgi sağlanabilecektir.

4.2.5. Ülkemizde Veteriner Sınır Kontrol Noktası ve İzlenebilirlik

Ülkemizde canlı hayvan ithalatı için 29 gümrük kapısı, hayvan ürünleri ithalatı için ise 58 gümrük kapısı yetkilidir. İthalatın izin verildiği ülkeler, OIE hastalık bildirimleri ve üçüncü ülkelerdeki Türk temsilciliklerinden derlenen bilgiler çerçevesinde ele alınmaktadır. Bununla birlikte; ithalatın sadece TKB, Maliye Bakanlığı ve Gümrük Müsteşarlığı tarafından belirlenen ‘özel gümrük kapılarından’ yapılmasına izin verilmektedir. Ayrıca, işlenmiş hayvansal kökenli gıda maddelerinin ithalatı için yetkilendirilmiş 40 adet gümrük kapısı bulunmaktadır. Gümrük kapılarının birçoğu, ülke sınırları üzerinde yer almamaktadır. Türkiye’nin AB’ye benzer tek sınır kontrol noktası (SKN), AB fonlarından desteklenmiş olan İstanbul’da bulunan ‘Sabiha Gökçen Havaalanı’dır. Bununla birlikte; ülkemizde karalimanı olarak Hatay-Suriye, Habur-Irak, Gürbulak-İran, Sarp-Gürcistan ve deniz limanı olarak da Mersin ve Alsancak-İzmir olmak üzere toplam 6 Veteriner SKN hizmet vermesi planlanmış olup, şu an için İran sınırındaki Ağrı/Gürbulak SKN inşaat, arazi sıkıntısı nedeniyle iptal edilmiştir. Buna ilaveten, İzmir, Mersin, Cilvegözü, Habur ve Sarp Veteriner SKN Müdürlükleri kurulmuştur.

Ülkemizde bulunan Veteriner Sınır Kontrol Noktası’nda canlı hayvan, belge ve kimlik kontrolü ile laboratuvar incelemelerinin yapılacaktır. AB Aday ülkesi Türkiye, böylece

gelecekte Avrupa'nın bir sınır ülkesi olarak kabul edileceğinden, sözkonusu kontrol noktaları Avrupa Birliği'ne giriş noktaları olacaktır.

Halihazırda gerçekleştirilen hayvan ticaretinde, sınır kontrol noktalarındaki kontroller giriş ve varış noktalarında gerçekleştirilmektedir. Karantina tedbirleri ise canlı hayvanlara giriş ile sevkiyat varış noktasında veya belirli karantina merkezlerinde uygulanabilmektedir. Türkiye, canlı hayvan ve hayvan ürünlerinin ithalatı için veteriner ithalat izinlerini şart koşmaktadır. Ayrıca, üçüncü ülkelerden gelen canlı hayvan ve hayvansal ürünlerin sevkiyatlarının sadece belirlenmiş sınır kontrol noktalarından girişine izin verilmektedir.

5.AB'NE UYUM

AB'nin hayvan sağlığı alanında temel hedefi, temelde tüketicinin sağlıklı ve güvenilir beslenmesi ilkesinden yola çıkarak insan ve hayvan sağlığını korumak, buna bağlı olarak da iç ve dış ticaretin iyileştirilmesi ve gerekli yapılanmanın sağlanmasıdır. Bu çerçevede oluşturulan Topluluk mevzuatı esas itibarıyla Topluluk içi ticarete veterinerlik kontrollerinin ortadan kalkmasını sağlayacak şekilde üye ülkelerdeki ilgili otoritelerin karşılıklı olarak birbirlerini tanımalarını esas almaktadır. Ayrıca, güvenli gıda üretimi için birincil üretim dâhil olmak üzere yem üretimi ve hayvanların yetiştirilmesi, üretim ve dağıtımın tüm aşamaları birlikte değerlendirilmelidir. Böylece AB'de 'çiftlikten sofraya' gıda güvenliği prensibi sağlanmakta, halk sağlığı güvence altına alınmakta, kontrollü ticaret yapılması sağlanmaktadır.

Ülkemizde, 'izlenebilirlik' açısından AB'ye uyum çalışmaları çerçevesinde yapılması gereken çalışmalar başlıca:

- Ülkemiz hayvan varlığını ve hayvancılık işletmelerini kayıt altına alarak, güvenli bir veri sisteminin oluşturulması,
- Hayvanların kimliklendirilmesi ve kayıt altına alınmasında AB Mevzuatı ile uyumun sağlanması,
- Canlı hayvan ve hayvansal ürünlerin yurtiçinde nakillerini izlemek,
- Canlı hayvan ve hayvansal ürünlerin uygun nakil vasıtasıyla sevkiyatlarını düzenlemek,

- Nakil sırasında bulundurulması gereken belge ve sertifikasyonları belirleyip, AB Mevzuatı ile uyumlaştırmak,
- Canlı hayvanların sağlıklı ortamlarda alınıp satılmaları için gerekli koşulları belirlemek,
- Ev ve süs hayvanlarının satış yerleri, hayvan barınak, konukevi, otel ve hayvan pansiyonları ile hayvanların eğitildiği eğitim yerlerine ilişkin hususları belirlemek,
- Türk mevzuatının merkezden taşraya etkin bir şekilde yürütülebilmesi için yetki paylaşımını ve koordinasyon karmaşasını ortadan kaldıracak ‘Merkezi Veterinerlik Otoritesinin’ kurulması,
- Kurulacak Merkezi Veterinerlik Otoritesinin Taşra Teşkilatı ile doğrudan uzantısının olması,
- Tazminat ödemelerinin hangi hallerde, kimlere ve nasıl ödeneceğine ilişkin hususları belirlenmesi,
- Dışarıdan ülkeye giriş yapacak canlı hayvan ve hayvansal ürünlere ilişkin gerekli izin ve kontrol kuralları ile giriş sırasında uygulanacak prosedürleri ve uygunsuzluk hallerinde uygulanacak işlemleri belirlenmesi,
- Kaçak olarak kontrolsüz giriş yaptığı tespit edilen canlı hayvan ve hayvansal ürünlerin hastalık taşıma riskine karşı doğrudan imhası,
- Kaçak hayvan girişinin önüne geçilmesi,
- Veteriner Sınır Kontrol Noktalarının işler hale gelmesi,

- Canlı hayvan ve hayvansal ürünlerin ihracatında kullanılacak veteriner sağlık sertifikalarının AB ile uyumlu hale getirilmesi,
- Hayvancılık işletmeleri ve veteriner hizmetleri alanında faaliyet gösterecek kişilerin yetki ve sorumlulukların belirlenmesi,
- Hayvan ve insan sağlığını etkileyebilecek gıda ve yem üretim işletmelerinin kayıt altına alınması,
- AB izlenebilirlik prensibi doğrultusunda kimliklendirme, etiketleme, TRACES gibi alanların güçlendirilmesi,
- Resmi kontrollerin ne şekilde, kimler tarafından ve nasıl yapılacağını, kontrolü yapacak personelin niteliklerinin ve yetkilerinin belirlenmesi, ilgili tarafların sorumluluklarının belirlenmesi olarak özetlenebilir (2007 FVO Misyon Raporu).

Ayrıca, sığır kimliklendirilmesinde, kayıtların daha düzenli bir şekilde yapılması, personel, araç ve ekipman temini, cezai yaptırımların oluşturulması, hayvan pazarlarında küpesiz hayvanların girişi konusunda denetimlerin artırılması ve yetiştiricilerin konu ile ilgili olarak eğitilmeleri sistemin güçlendirilmesi açısından önem taşıyan konulardır. Bununla birlikte; AB Komisyonu Ayrıntılı Tarama Toplantısında veritabanının bölgesel değil, ulusal olması gerektiği ifade edilmiştir. Diğer taraftan; Topluluk içi canlı hayvan, yumurta, sperma ve embriyo ticaretine ilişkin AB kuralları, Topluluk içi ticareti düzenlemekte olup, şu anda bu kurallar ülkemiz için bir hedef oluşturmamaktadır, ancak gerekli uyum çalışmalarına şimdiden başlanılmasında fayda görülmektedir.

Diğer taraftan; hayvansal yan ürünlere ilişkin olarak; özel risk materyalleri olarak bilinen SRM'ler ise; 3 ayrı Kategoride incelenmektedir. Ülkemizde, hayvansal yan ürünlerin, 1774/2002/EC sayılı Direktif hükümleriyle uyumlu olarak doğru bir şekilde sınıflandırılmasını sağlayacak yasal hükümler eksiktir. Bu Direktife göre Kategori 1'de yer alan materyallerle ilgili olarak, ayrı bir mevzuat bulunmama ile birlikte; bunlar çok yüksek risk materyalleridir.

Başlıca;

Kategori 1

Hayvansal yan ürüne ilişkin tüm gövde bölümleri (deri ve post dahil) ;

- TSE (Scrafi veya BSE) ile enfekte veya şüpheli hayvan ve materyalleri
- Hayvanat bahçesi veya pet hayvanları karkasları
- Spesifiye Risk Materyali (SRM) (koyun keçi dokuları
- Transport atıklarıdır.

Kategori 2

- Hasta hayvanlar
- SRM görülmemiş çiftlikte ölmüş hayvanlar

İlgili yan ürünler:

- Sindirim yolu içeriği (gübre dahil)
- Kesimhane atık su havzasından toplanan hayvan materyalleri
- Hayvansal orijinli veteriner ilaç ve kontaminantları
- İnsan tüketimine sunulmayacak olan ölü hayvan ve hayvansal bölümler
- Yakma sonucu atık olarak ayrılan bölümler

Yağlara ilişkin ise; organik gübre derivatı veya diğer teknik ihtiyaçlar için kullanılacak kozmetik, farmösötiklerdir.

Kategori 3

Düşük riskli materyal, ayrıca insan tüketimine sunulmayan ürünler olup, bunlar;

- Gıda perakende ve üretim tesislerinden gelen çiğ et ve balık
- Katering atıkları
- Taşınabilir hastalık belirtisi göstermeyen yumurta ve diğer yan ürünler
- Çiğ süt

- Balık ve diğere deniz hayvanları
- Kabuklulardır.

Ayrıca, insan sağlığını önemli ölçüde riske sokabilecek olan ‘Spesifiye Risk Materyali’ BSE enfeksiyonunun potansiyel olarak tespit edilebileceği 6 ay üzeri şüpheli/ enfekte koyun, keçi ve sığırlara ait beyin ve spinal kordu içermektedir. İlgili kesimhanelerde, bu ürünlerin denetimi ve bulaşmayı önleyici koruyucu tedbirlerin alınması önem taşımaktadır. Karkasta SRM ile temas halinde olan herhangi bir materyal, SRM olarak kabul edilmektedir.

Ayrıca, yem ürünleri üretiminde kullanılan hayvansal kökenli yan ürünleri, kullanma süresi sona ermiş hayvansal kökenli ürünleri, bulaşıcı hastalık emareleri göstermeyen hayvanlardan elde edilen sütü, yemek artıklarını, balık unu üretiminde kullanılan balık ve diğere deniz hayvanlarını, kırık yumurtaları, bulaşıcı hastalığı olmayan hayvanlardan elde edilen kuluçka yan ürünlerini kapsamaktadır. Kategori 2 ve 3 gübre olarak kullanılabilir, ancak ön ısıtma işlemi gereklidir, kategori 3 için ön ısıtmaya gerek duyulmadan biyogaz olarak faydanılabilinmektedir.

Ülkemizde halen kadvraların toplanması için özel bir sistem bulunmamaktadır. Bununla birlikte; kadvraların gömülmesinden mahalli yetkililer sorumludur. Bu doğrultuda, ülkemiz hayvansal yan ürünler konusunda, müktesebata daha da uyum sağlamak zorundadır. Ayrıca, 999/2001 sayılı Bulaşıcı Süngerimsi Beyin Hastalığına (BSE) dair Tüzük hükümlerine uyum sağlamak ve etkene spesifik BSE testlerini rutin olarak yaparak, bunların sayısını arttırmak zorundadır. İçerisinde bulunduğumuz adaylık sürecinde, ‘Özel Risk Materyallerinin’ doğru biçimde ele alınmasını da içerecek biçimde, hayvansal yan ürünlerin toplanması ve yeterli ölçüde muamele edilmesi kapasitesine dair ulusal ölçekte bir sistemin hazırlanması gerekmektedir. AB kurallarının tam olarak uygulanmasını sağlamak için bu konuda da izleme gerekmektedir.

Ayrıca, hayvan hastalıklarına yönelik ‘izlenebilirlik’ ana unsurlarından veteriner sınır kontrol noktaları denetiminde, ülkemiz sınır uzunluğu ve tam anlamıyla kontrol edilemeyen yerel ticaret ile hayvan kaçaklarının önüne geçilmesinin göz önüne bulundurulması önem taşımaktadır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Veteriner Halk Sağlığı açısından hayvan hastalıklarının etkin kontrolü, hayvanların bireysel olarak kimliklendirilmesi ve hayvan hareketlerinin izlenebilirliği ile mümkündür. Bu doğrultuda, ‘*Geriye dönük izlenebilirlik*’, başlıca sürvelansın bir parçası olarak hastalıklara karşı alınan kontrol tedbirlerinin yerine getirilmesi açısından hayvan sağlığına dönük bir bilgi sağlama sistemidir. Kısaca, ‘izlenebilirlik’ ana materyalden son tüketiciye kadar üretim zincirini kapsayan hayvan veya hayvansal ürünlerin geçmişine dönük belgelendirme sistemidir. AB’de ve gelişmiş ülkelerde benzeri sistemler, pazardan kontamine ürünün geri çekilmesi veya gerekli bilgiye ulaşılması amacıyla gıda üretim endüstrisinde de kullanılmıştır. Gerek hayvan gerekse hayvansal ürünlerin zoonoz hastalıklar ya da çabuk bozulma riskleri nedeniyle insan sağlığı açısından yakından izlenmesi gereklidir. Bu sebeple, hayvanların ve tutuldukları yerlerin kayıt altında alınması, hastalıklarının izlenmesi, hayvan hareketlerinin kontrol altında tutulması ve gıda ürünlerinin işlenmeden önce kontrolü, bunları işleyecek tesisler hakkında kriterlerin belirlenmesi oldukça büyük önem taşımaktadır.

AB’de gerek insan gerekse hayvan sağlığını dikkate alan konuya ilişkin iç ticaret ve ithalat kuralları belirli mevzuatla saptanmaktadır. Ülkemizin AB ile ticari rekabetinde en önemli kriterlerden bir tanesi, hayvancılık sektörü için önemli sorun oluşturan hastalıkların mümkün olduğunca kısa süre içerisinde kontrol altına alınarak eradike edilebilmesi ve ‘izlenebilirlik’ sisteminin işler hale getirilmesidir. Bu amaçla, ülkemiz veteriner servislerinde Merkez ve saha arasında doğrudan iletişimi sağlayacak etkin bir yeniden yapılanmanın oluşturulması, hayvan sağlığı ile ilgili tüm birimler arasında hızlı ve etkin iletişimi sağlayacak ağın kurulması önem taşımaktadır.

Hayvan sağlığı hizmetlerinin başarılı bir şekilde yürütülebilmesi için hayvanların kayıt altına alınmasının yanısıra sınırların, park pazar kurumlarının ve hayvan hareketlerinin kontrolünün ve gözetiminin sağlanması ile AB’de mevcut veteriner uygulamalarıyla ilgili yapılan çalışmaların Türkiye’ye nasıl adapte edilebileceği hususunda mevcut personelin eğitime tabi tutulması gerekmektedir. Tüm bu teknik faaliyetlere yönelik çalışmaların hızlandırılabilmesi

için mali kaynaklara ihtiyaç vardır. Böylece, hayvan sağlığı alanında hayvan hareketlerinin kontrolü, hijyen ve kaliteye ilişkin sorunların giderilebilmesi için; gıda güvenliğinin sağlanması, hayvan ve hayvansal ürünlerde izlenebilirliğin yaşama geçirilmesi, rekabet gücünü artıracak oranda kaliteye yönelik standardizasyon ve denetimin gerçekleştirilmesi, salgın hastalıkların kontrol ve eradikasyonunun sağlanması hedeflerine ulaşılması gerekmektedir. Ayrıca, öngörülen bu sistemin sürekliliği garanti edilmelidir. Diğer taraftan, tüm bu yeni düzenlemelerin ‘ risk analizi’ çalışmaları ile ülke üzerinde yaratacağı etkiler önceden değerlendirilmelidir.

Ayrıca, Türkiye’de şu anki hayvan sağlığı durumu oldukça kritik olup, riskler uzun süredir devam etmektedir. OIE tarafından listelenen bir dizi hastalık endemiktir. ‘*Hayvan hastalıkları kontrol tedbirlerini*’ ele alacak yeterli idari kapasite sınırlıdır. Özellikle hayvan hastalıklarıyla mücadele konusunda kamu bütçesinin yetersiz olması nedeniyle AB bünyesinde de yer alan yetiştiricilerin ve devletin katılımıyla oluşturulan Salgın Hastalıklar Mücadele Fonunun oluşturulması büyük önem taşımaktadır.

Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı açıklamasına göre; 2002/99/EC sayılı Konsey Direktifi ve anılan Direktifin uygulama esaslarını belirleyen 2004/436/EC sayılı Komisyon Kararı çerçevesinde, Türkiye ‘hayvan sağlığı yönüyle’ AB’ye kırmızı et ve kanatlı eti ihraç edebilecek 3. ülkeler listesinde yer almamaktadır. Bu sebeple sözkonusu ürünlerin halihazırda AB sınırlarından ‘transit geçişi’ mümkün değildir. Tüm bu gerekçeler AB ile ticari işbirliğimiz açısından önemlidir. Ülkemiz coğrafi konumu ve hayvan varlığı dolayısıyla hayvan sağlığının öneminin yanısıra, ülkemizin adaylık sürecinde AB müktesebatına uyum çalışmalarının yoğun bir şekilde yürütüldüğü bir AB aday ülkesi olması bakımından AB'nin 2007-2013 Hayvan Sağlığı Stratejisi ülkemiz için oldukça büyük önem taşımaktadır. Bu sebeple, güçlendirilmiş bir veteriner idari yapılanma ve bütçe ile hayvan sağlığı ve izlenebilirlik sistemlerinin işlerlik kazanması, hayvan sağlık sertifikalarının AB’ye uyumlu olarak düzenlenmesi gibi alanlarda yapılacak çalışmalar gelecekte hem insan sağlığını güvence altına alacak hem de AB ile ticari ilişkilerimiz açısından ülke ekonomisine büyük destek sağlayacak yatırımlar olacaktır. Bununla birlikte; Komisyon ‘Veterinerlik, Gıda Güvenliği ve Bitki Sağlığı’ politikası 12. Fasıl katılım müzakerelerinin devamı açısından bu alanda yürütülecek çalışmaların önemi büyüktür.

KAYNAKLAR

ANONİM (1996) Manual for animal disease reporting to the OIE. *Office International Des Epizooties*.

ANONİM (1997). OIE International Animal health Code. *Special Edition*.

ANONİM (2005) GUIDANCE DOCUMENT : Key questions related to import requirements and the new rules on food hygiene and official food controls.

ANONİM (2006). Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) Hayvancılık Özel İhtisas Komisyonu Raporu- DPT.

ANONYMOUS Council Directive 92/199/EC. Minimum Requirements for Improving the Safety and Health Protection of Workers Potentially at Risk from Explosive Atmospheres (15th Individual Directive within the Meaning of Article 16(1) of Directive 89/391/EEC. *OJ L346, 27.11.92, page 61*.

A new Animal Health Strategy for the European Union 2007-2013. Where "Prevention is better than cure". *Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities*. ISBN 978-92-79-06722-8.

ANONYMOUS Council Directive 92/119/EEC of 17 December 1992 introducing general Community measures for the control of certain animal diseases and specific measures relating to swine vesicular disease. *OJ L 62, 15.3.1993, p. 69–85*.

ANONYMOUS Council Directive 82/894/EEC of 21 December 1982 on the notification of animal diseases within the Community. *OJ L 378, 31.12.1982, p. 58–6*.

ANONYMOUS Council Directive 92/102/EEC of 27 November 1992 on the identification and registration of animals. *OJ L 355, 5.12.1992, p. 32–36*

ANONYMOUS Commission Decision 2005/176/EC of 1 March 2005 laying down the codified form and the codes for the notification of animal diseases pursuant to Council Directive 82/894/EEC (*Eur-Lex - 32005D0176*)

ANONYMOUS Council Directive 64/432/EEC of 26 June 1964 on animal health problems affecting intra-Community trade in bovine animals and swine. *OJ L 21, 29.7.1964, p. 1977–2012*

ANONYMOUS Council Directive 90/425/EEC of 26 June 1990 concerning veterinary and zootechnical checks applicable in intra-Community trade in certain live animals and products with a view to the completion of the internal market. *OJ L 224, 18.8.1990, p. 29–41.*

ANONYMOUS Commission Regulation 178/2002 (EC) of the European Parliament and of the Council of 28 January 2002 laying down the general principles and requirements of food law, establishing the European Food Safety Authority and laying down procedures in matters of food safety. *OJ L 31, 1.2.2002, p. 1–24.*

AVRUPA BİRLİĞİ GENEL SEKRETERLİĞİ İnternet Sitesi <http://www.abgs.gov.tr>

Erişim Tarihi: 05.07.2008.

AVRUPA KOMİSYONU İnternet Sitesi http://ec.europa.eu/food/fvo/index_en.htm Erişim tarihi: 25.04.2008.

AVRUPA KOMİSYONU İnternet Sitesi http://ec.europa.eu/food/intro_en.htm Erişim tarihi: 18.04.2008.

AVRUPA KOMİSYONU İnternet Sitesi http://ec.europa.eu/food/fs/inspections/index_en.html Erişim tarihi: 20.04.2008.

AVRUPA KOMİSYONU İnternet Sitesi http://ec.europa.eu/food/fvo/what_en.htm Erişim tarihi: 20.04.2008.

AVRUPA KOMİSYONU İnternet Sitesi. <http://ec.europa.eu/food/animal/diseases/eradication> Erişim tarihi: 15-05-2008.

AVRUPA KOMİSYONU İnternet Sitesi. http://ec.europa.eu/food/animal/diseases/adns/adns_report2006_en.pdf) Erişim tarihi: 25.05. 2008.

AVRUPA KOMİSYONU İnternet Sitesi. http://ec.europa.eu/food/animal/diseases/animo/index_en.htm Erişim tarihi: 30.04.2008.

CAPORALE, V, GIOVANNINI, A, DI FRANCESCO, C, CALISTRI, P (2001) Importance of the traceability of animals and animal products in epidemiology. *Rev. Sci. Tech. Off. Int. Epizoot.* 20, 372-378.

DEFRA; ÇEVRE, GIDA VE KIRSAL SORUNLAR İDARESİ BAŞKANLIĞI İnternet Sitesi. <http://www.defra.gov.uk/animalhealth/official-veterinarians/qanda.htm>

Erişim tarihi: 28.04.2008.

DİNÇER, F. (1980). Türkiye’de ve Dünyada Veteriner Hekimlik ve Halk Sağlığı. *Gıda Bil.Teknol.Derg.* syf: 111 (1-2).

EFSA, Avrupa Gıda Güvenliği Yetkili Kurumu İnternet Sitesi <http://www.efsa.europa.eu/en.html>
Erişim tarihi: 17.04.2008.

EUROPEAN PARLIAMENT AND COUNCIL DIRECTİVE 94/34/EC of 30 June 1994 amending Directive 89/107/EEC on the approximation of the laws of Member States concerning food additives authorized for use in foodstuffs intended for human consumption. *OJ L 237, 10.9.1994, p. 1-2*

FAO/WHO (1999). Joint Food Standards Programme: *Procedural Manual of the Codex Alimentarius Commission, 12th Ed..* FAO, Rome, 171 pp.

FOOD STANDARDS AGENCY (2002). *Traceability in the food chain. A preliminary study.* London.

INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR STANDARDIZATION (ISO) (1995). ISO 8402 Quality management and quality assurance. *Vocabulary. ISO, Geneva, 28 pp.*

JORDAN, D., MCEWEN, S. A., LAMMERDING, A. M., MCNAB, W. B., WILSON, J. B. (1999). Pre-slaughter control of *Escherichia coli* O157 in beef cattle: a simulation study. *Preventive Veterinary Medicine*, 41, 55-74.

KROSCHEWSKI K., KRAMER M., MICKLICH A., STAUBACH, C., CARMANNS R., CONRATHS F.J. (2006). Animal disease outbreak control: the use of crisis management tools *Rev. sci. tech. Off. int. Epiz.*, 25 (1), 211-221.

SCHWABE C.W., RIEMAN H.P. & FRANTI C.E. (1969). – Epidemiology in veterinary practice. Lea & Febiger, Philadelphia, Pennsylvania, 303 pp.

SCHWÄGELE F. (2005). Traceability from a European perspective. *Meat Science*, 71:164-173.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü İnternet Sitesi <http://www.kkgm.gov.tr> Erişim tarihi: 03.06.2008.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü İnternet Sitesi <http://eski.kkgm.gov.tr/Uyelikler/oie.htm> Erişim tarihi: 25.04.2008.

WHO; DÜNYA SAĞLIK ÖRGÜTÜ İnternet Sitesi. <http://www.who.int/zoonoses/vph/en/> Erişim tarihi: 13.03.2008.

WTO, DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ İnternet Sitesi. <http://www.wto.org/> Erişim tarihi: 30.04.2008.

MARABELLI R. (2003). The role of official Veterinary Services in dealing with new social challenges: animal health and protection, food safety, and the environment. *Rev. sci. tech. Off. int. Epiz.*, 22 (2), 363-371.

MARIN, E., 2007. EU Animal Health Strategy (2007-2013) EP Conference, Animal Health Strategy of the EU, 7 October 2007, Brussels, Belgium.

MCGRANN, J. , WISEMAN, H. (2001). Animal traceability across national frontiers in the European Union. *Rev. sci. tech. Off. int. Epiz.*, 20(2): 406–412

MORLEY R.S., CHEN S., RHEAULT N. (2003). Assessment of the risk factors related to bovine spongiform encephalopathy. *Rev. sci. tech. Off. int. Epiz.*, 22 (1), 157-178.

NANNINI D., GIOVANNINI A., FIORE G.L., MARABELLI R., CAPORALE V. (1999). Quality assurance of Veterinary Services at the international level: a proposed approach. *Rev. sci. tech. Off. int. Epiz.*, 18 (3), 571-584.

OIE REPORT (2001). The role of communication management in assisting Veterinary Services: Resolution XXI. *In* OIE Official Acts, II: Resolution adopted by the International Committee of the OIE during the 69th General Session, 27 May-1 June, Paris. *Bull. OIE*, 113 (3), 311.

OIE REPORT (2002). International aquatic animal health code, 5th Ed. OIE, Paris, 157 pp.

RUSSELL L.H., (1973). The future role of veterinarians in food safety and his preparation for it. *JAVMA* 163:1071-1974

VITIELLO, D.J., THALER, A.M. (2001). Animal Identification: links to food safety. *Rev.Sci.tech.Off.int.Epiz.*, 20(2):598-604.

WEBSTER, M. (2001). Merriam-Webster 's collegiate dictionary, 10th Ed. Merriam-Webster, Springfield, Massachusetts 1,600 pp.

WHO (1978). Chronicle Food Safety in Europa. Vol. 32,472-474,

UNITED STATES ENVIRONMENTAL PROTECTION AGENCY (EPA) (1998). EPA guidance for quality assurance project plans. *EPA QA/G-5. EPA Office of Research and Development Washington, DC, 136 pp.*

EKLER

- I. Hayvan Sağlığı Sertifikası**
- II. Tek Tırnaklılar için Sağlık Sertifikası**
- III. Ortak Veteriner Giriş Belgesi (CVED)**
- IV. AB'den Türkiye'ye Sığır Cinsi Hayvan Semen İthalatı İçin Veteriner Sağlık Sertifikası**

EK I▼ **M44**

ANNEX F

Model 1

HEALTH CERTIFICATE FOR ANIMALS OF THE BOVINE SPECIES FOR SLAUGHTER ⁽¹⁾/BREEDING ⁽¹⁾/PRODUCTION ⁽¹⁾

Member State of origin: .....

Certificate number ⁽²⁾

Region of origin: .....

Reference number to
original certificate ⁽³⁾**SECTION A**

Name and address of consignor: .....

.....

Name and address of holding of origin: .....

..... ⁽²⁾Dealer's approval number: ..... ⁽³⁾Address and approval number of assembly centre in the Member State of origin ⁽¹⁾ or transit ⁽¹⁾:..... ⁽³⁾..... ⁽³⁾**Health information**

I certify that each animal of the consignment described below

1. comes from a holding of origin and an area which, in conformity with Community or national legislation, is not subject to any prohibition or restriction for reasons of animal diseases affecting bovine animals;
2. comes from a herd of origin situated in a Member State or part of its territory
  - (a) with a surveillance network approved by: Commission Decision .../.../EC ⁽³⁾
  - (b) which is recognised as being:
    - officially tuberculosis-free Commission Decision .../.../EC ⁽³⁾
    - officially brucellosis-free Commission Decision .../.../EC ⁽³⁾
    - officially leukosis-free Commission Decision .../.../EC ⁽³⁾
3. ⁽³⁾ is an animal for breeding ⁽¹⁾ or production ⁽¹⁾ that:
  - has been resident, as far as can be ascertained, on the holding of origin during the past 30 days, or since birth if less than 30 days of age, and no animal imported from a third country was introduced into that holding during this period, unless it was isolated from all other animals on the holding.

▼ M44

- comes from a herd which is officially free of tuberculosis, brucellosis and leukosis and had been tested with negative results during the 30 days prior to departure from the holding of origin, in accordance with Article 6(2) of Directive 64/432/EEC, as follows:

Test	Test not required for the following categories of animals	Required Yes/No ⁽⁴⁾ ⁽⁵⁾	Date of testing or sampling
Tuberculin test	Animals less than 6 weeks of age		
Serum agglutination test ⁽⁶⁾ for brucellosis	Castrated animals and animals less than 12 months of age		
Test of leukosis	Animals less than 12 months of age		

4. ⁽³⁾ is an animal for slaughter coming from an officially tuberculosis and leukosis-free herd and is

- either castrated ⁽³⁾
or
— uncastrated and comes from an officially brucellosis-free herd ⁽³⁾;

5. ⁽³⁾ is an animal for slaughter originating from a herd which is not officially free of tuberculosis, brucellosis, and leukosis, and is dispatched in accordance with Article 6(3) of Directive 64/432/EEC under licence No ..... from a holding in Spain, and has been tested with negative results during the 30 days prior to departure from the holding of origin, as follows:

Test	Date of testing or sampling
Tuberculin test	
Serum agglutination test ⁽⁶⁾ for brucellosis	
Test for leukosis	

6. ⁽¹⁾ based on the information provided either in an official document or a certificate in which Sections A and B were completed by the official veterinarian or the approved veterinarian responsible for the holding of origin, fulfils the applicable health requirements of points 1 to 5 of Section A which are therefore not detailed in this certificate;

- ⁽⁷⁾ ⁽³⁾ is an animal less than 30 months old intended for meat production originating from a herd which is officially tuberculosis, brucellosis and leukosis free, and is dispatched in accordance with Article 6(2)(e) of Directive 64/432/EEC under licence No ... ◀

SECTION B

Description of the consignment

Date of departure: .....

Total number of animals: .....

Identification of animal(s):

Number of passport	Number of temporary document (for animals less than 4 weeks old)	Official identification (until 31. 8. 1999 for animals for slaughter in accordance with Article 4(1) of Council Regulation (EC) No 820/97)

Continue if necessary on an attached schedule signed and stamped by the official or approved veterinarian.

▼ **M44**

Approval number of transporter (if different from transporter stated in Section C and/or if distance of transport exceeds 50 km): .....

Means of transport: ..... Registration: .....

Section A and B certification

Official stamp	Place	Date	Signature (*)

Name and capacity in capital letters:

Address of signing veterinarian:

(*) Sections A and B of the certificate must be either stamped and signed by
 the **official veterinarian of the holding of origin** if different from the official veterinarian signing Section C,
 or
 signed by the **approved veterinarian of the holding of origin** where the Member State of dispatch has introduced a surveillance network system approved under Commission Decision .../.../EC,
 or
 signed by the **official veterinarian responsible for the approved assembly centre** at the date of departure of the animals.

SECTION C ⁽⁹⁾

Name and address of consignee: .....

Name and address of holding of destination ⁽¹⁾ or approved assembly centre in the Member State of destination ⁽¹⁾
 (complete this field in printed characters)

Name: .....

Street: .....

Country/province: .....

Postal code: ..... Member State: .....

Dealer's approval number: ..... ⁽³⁾

Approval number of transporter (if distance of transport exceeds 50 km): ..... ⁽¹⁰⁾

Means of transport: ..... Registration: .....

After inspection as required by regulations, I certify that:

1. the above described animals had been inspected on (insert date) ..... during the 24 hours before scheduled departure and had not shown clinical signs of infectious or contagious disease;
2. the holding of origin and where applicable the approved assembly centre and the area they are situated in are not subject to any prohibitions or restrictions for reasons of animal diseases affecting bovine animals in conformity with Community or national legislation;
3. all applicable provisions of Council Directive 64/432/EEC have been fulfilled;
4. ⁽²⁾ the above animals meet the additional guarantees for:
  - Disease: .....
  - In accordance with Commission Decision .../.../EC;
5. the animals did not remain more than six days in the approved assembly centre ⁽³⁾;

⁽⁴⁾ 6. at the time of inspection the above animals were fit to be transported on the intended journey in accordance with the provisions of Directive 91/628/EEC ⁽¹²⁾. ◀

▼ **M44****Section C certification**

Official stamp	Place	Date	Signature (*)

Name and capacity in capital letters:

Address of signing veterinarian:

(*) Section C of the certificate must be stamped and signed by the official veterinarian of either the holding of origin,
 or
 the approved assembly centre situated within the Member State of origin,
 or
 the approved assembly centre situated within the Member State of transit when completing the certificate for dispatch of animals to the Member State of destination.

Additional information

1. The certificate must be stamped and signed in colour different to the printing.
2. This certificate remains valid for 10 days following the date of the health inspection carried out in the Member State of origin and referred to in Section C.
3. The required details of this certificate have to be entered into the ANIMO system on the day of issuing the certificate and at least within 24 hours thereof.

---

(1) Delete as appropriate.

(2) Not applicable where animals are from several holdings.

(3) Delete if not applicable.

(4) Not required if a system of surveillance networks is approved by Commission Decision .../.../EC.

(5) Not required if the Member State or the part of the Member State where the herd is situated is recognised as being officially free of the disease concerned.

(6) Or any other test approved in accordance with Article 17 of Directive 64/432/EEC.

(7) To be completed by the official veterinarian of the Member State of origin.

(8) To be completed by the official veterinarian at the approved assembly centre of the Member State of transit.

(9) Delete if certificate is used for movement of animals within Member State of origin and only Sections A and B are completed and signed.

(10) Delete if transporter is not different to transporter identified in Section B.

(11) Point 6 of Section A must be signed by the official veterinarian at the approved assembly centre after documentary and identity checks on animals arriving with an official document or Sections A and B completed certificate, otherwise this point must be deleted.

(12) This statement does not exempt transporters from their obligations in accordance with Community provisions in force in particular regarding the fitness of animals to be transported.

EK II

1990L0426 — EN — 20.05.2004 — 010.001 — 16

▼ M3

ANNEX C

MODEL

HEALTH CERTIFICATE

for trade between Member States of the EEC

EQUIDAE

No : .....

Member State of dispatch : .....

Ministry responsible : .....

Territorial Department responsible : .....

I. Number of equidae : .....

II. Identification of equidae :

Number of equidae (1)	Species horse, ass, mule, hinny	Breed Age Sex	Method of identification and identification (2)

(1) In the case of animals for slaughter, nature of the special mark.

(2) A passport identifying the equine animal may be attached to this certificate provided that its number is stated.

III. Origin and destination of animal/s :

The animal/s is/are to be sent

from : .....
(Place of export)to : .....
(Member State and place of destination)Name and address of consignor : .....
.....Name and address of consignee : .....
.....

IV. Health information (a)

I, the undersigned, certify that the animal/s described above meet/s the following requirements :

1. it/they has/have been examined today and show/s no clinical sign of disease ;
2. it/they is/are not intended for slaughter under a national programme of contagious or infectious disease eradication ;

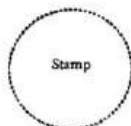
(a) This information is not required where there is a bilateral agreement in accordance with Article 6 of Directive 90/426/EEC.

▼M3

3. — *it/they does/do not come from the territory or part of the territory of a Member State/third country which is the subject of restrictions for reasons of African horse sickness,*
or
it/they come/s from the territory or part of the territory of a Member State which was the subject of restrictions for reasons of African horse sickness and has/have undergone, with satisfactory results, the tests provided for in Article 5 (3) of Directive 90/426/EEC in the quarantine station of ..... between ..... and ..... (b);
- *it/they is/are not vaccinated against African horse sickness,*
or
it/they was/were vaccinated against African horse sickness on ..... (b);
4. *it/they has/have not come from a holding which was subject to prohibition for animal health reasons nor had contact with equidae from a holding which was subject to prohibition for animal health reasons:*
- *during six months in the case of equidae suspected of having contracted dourine, beginning on the date of the last actual or possible contact with a sick animal. However, in the case of a stallion, the prohibition shall apply until the animal is castrated,*
  - *during six months in the case of glanders or equine encephalomyelitis, beginning on the day on which the equidae suffering from the disease in question are slaughtered,*
  - *in the case of infectious anaemia, until the date on which, the infected animals having been slaughtered, the remaining animals have shown a negative reaction to two Coggins tests carried out three months apart,*
  - *during six months from the last case, in the case of vesicular stomatitis,*
  - *during one month from the last case, in the case of rabies,*
  - *during 15 days from the last case, in the case of anthrax,*
  - *if all the animals of species susceptible to the disease located on the holding have been slaughtered and the premises disinfected during 30 days, beginning on the day on which the animals were destroyed and the premises disinfected, except in the case of anthrax, where the period of prohibition is 15 days;*
5. *to the best of my knowledge, it/they has/have not been in contact with equidae suffering from an infectious or contagious disease in the 15 days prior to this declaration;*
- ▶⁽¹⁾6. *at the time of inspection it/they was/were fit to be transported on the intended journey in accordance with the provisions of Directive 91/628/EEC (d). ◀*

V. This certificate is valid for 10 days.

(Place)....., (date).....

.....
(Signature)

[Name in capital letters and capacity
of signing veterinarian](c)

(b) Delete whichever does not apply.

(c) In Germany 'Beamteter Tierarzt'; in Belgium 'Inspecteur vétérinaire' or 'Inspecteur Dierenarts'; in France 'Vétérinaire officiel'; in Italy 'Veterinario ufficiale'; in Luxembourg 'Inspecteur vétérinaire'; in the Netherlands 'Officieel Dierenarts'; in Denmark 'Embeds Dyrlæge'; in Ireland 'Veterinary Inspector'; in the United Kingdom 'Veterinary Inspector'; in Greece 'Επίσημος κτηνίατρος'; in Spain 'Inspector Veterinario'; and in Portugal 'Inspector Veterinário'; ▶⁽¹⁾ in Austria 'Amtstierarzt'; in Finland 'kunnaneläinlääkäri' or 'kaupungineläinlääkäri' or 'läämineläinlääkäri' / 'kommunalveterinär' or 'stadsveterinär' or 'länsveterinär'; in Sweden 'länsveterinär', 'distriktsveterinär' or 'gränsveterinär' ◀ ; ▶⁽²⁾ in the Czech Republic 'veterinární inspektor'; in Estonia 'veterinaarjärelevalve ametnik'; in Cyprus 'Επίσημος κτηνίατρος'; in Latvia 'veterinārais inspektors'; in Lithuania 'veterinarijos inspektorius'; in Hungary 'hatósági állatorvos'; in Malta 'veterinarju ufficjali'; in Poland 'urzedowy lekarz weterynarii'; in Slovenia 'veterinarski inspektor'; in Slovakia 'veterinárny inspektor'.◀

(d) This statement does not exempt transporters from their obligations in accordance with Community provisions in force in particular regarding the fitness of animals to be transported.

- ▶⁽¹⁾ A1
▶⁽²⁾ M5
▶⁽³⁾ A2

EK III.

EUROPEAN COMMUNITY

The Common Veterinary Entry Document, CVED

Part 1: Details of consignment presented	1. Consignor / Exporter ☐		2. CVED reference number	
			Border Inspection Post	
			ANIMO Unit Number	
	3. Consignee		4. Person responsible for load	
	5. Importer		6. Country of origin + ISO code	7. Country from where consigned + ISO code
			8. Delivery address	
	9. Arrival at BIP (estimated date)		10. Veterinary documents Number(s)	
	11. Vessel name / Flight No. Bill of Lading No. / Airway Bill No. Wagon / Vehicle / Trailer No.		Date of issue Establishment of origin (where relevant) Veterinary approval number	
	12. Nature of goods, Number and type of packages		13. Commodity Code (CN, minimum first 4 digits)	
			14. Gross weight (kg)	
		15. Net weight (kg)		
Temperature		Chilled: ☐	Frozen: ☐	Ambient: ☐
16. Seal number and Container number				
17. Transhipment to ☐				
EU BIP		ANIMO unit no.:	18. For transit to 3rd Country ☐	
3rd country		3rd Country ISO code:	To 3rd Country + ISO code	
19. Conform to EU requirements		Exit BIP: ANIMO unit no.:		
Conforms ☐				
Does NOT conform ☐				
21. For internal market		22. For NON- Conforming consignments		
Human consumption: ☐		Customs warehouse ☐ Registered No.		
Animal feedingstuff: ☐		Free zone or Free warehouse ☐ Registered No.		
Pharmaceutical use: ☐		Ship supplier ☐ Registered No.		
Technical use: ☐		Ship ☐ Name		
Other: ☐		Port		
23. Declaration		Place and date of declaration		
I, the undersigned person responsible for the load detailed above, certify that to the best of my knowledge and belief the statements made in section I of this document are true and complete and I agree to comply with the legal requirements of directive 97/78/EC, including payment for veterinary checks, for repossession of any consignment rejected after transit across the EU to a third country (Article 11.1.c), or costs of destruction if necessary.		Name of signatory		
		Signature		

EUROPEAN COMMUNITY

The Common Veterinary Entry Document, CVED

Part 2: decision on consignment	24. Previous CVED: No ☐ Yes ☐ ☐ Reference number:	25. CVED Reference Number:
	26. Documentary Check: Satisfactory ☐ Not satisfactory ☐	27. Identity Check: Seal check ☐ OR Full identity check ☐ Satisfactory ☐ Not satisfactory ☐
	28. Physical Check: Satisfactory ☐ Not satisfactory ☐ Not done ☐ 1. Reduced checks regime ☐ 2. Other ☐	29. Laboratory Tests: No ☐ Yes ☐ Tested for: Random ☐ Suspicion ☐ Results: Satisfactory ☐ Not satisfactory ☐ Released pending a result ☐
	30. ACCEPTABLE for Transhipment: EU BIP ☐ ANIMO unit no.: ☐ 3rd country ☐ 3rd Country ISO code: ☐	31. ACCEPTABLE for Transit Procedure ☐ To 3rd Country ☐ + ISO code ☐ Exit BIP: ☐ ANIMO unit no.: ☐
	32. ACCEPTABLE for Internal Market For Free Circulation ☐ Human consumption: ☐ Animal feedingstuff: ☐ Pharmaceutical use: ☐ Technical use: ☐ Other: ☐	33. ACCEPTABLE if channelled Article 8 procedure ☐ Re-import of EU products (Article 15) ☐
	35. NOT ACCEPTABLE 1. Re-export ☐ 2. Destruction ☐ 3. Transformation ☐ By Date: ☐	34. ACCEPTABLE for Specific Warehouse Procedure (Articles 12.4 and 13) Customs warehouse ☐ Free zone or Free warehouse ☐ Ship supplier ☐ Direct to a ship ☐
	37. Details of Controlled Destinations (33-35) Approval no (where relevant): ☐ Address: ☐	36. Reason for Refusal 1. Absence/Invalid certificate ☐ 2. Non approved country ☐ 3. Non approved establishment ☐ 4. Prohibited product ☐ 5. ID: Mis-match with documents ☐ 6. ID: Health mark error ☐ 7. Physical hygiene failure ☐ 8. Chemical contamination ☐ 9. Micro biological contamination ☐ 10. Other ☐
	38. Consignment Resealed New seal no: ☐	40. Official Veterinarian I the undersigned official veterinarian, or designated official agent, certify that the veterinary checks on this consignment have been carried out in accordance with EU requirements. Signature: _____ Name (in Capital): _____ Date: _____
	39. Full identification of border inspection post/competent authority and official stamp.	42. Customs Document Reference:
	41. Exit Transit BIP: Formalities of exit from the EC and checks made of transiting goods confirmed in accordance with Article 11.2(c) of Directive 97/78/EC: Date: _____ <div style="text-align: center;">Stamp</div>	43. Subsequent CVED Number(s): _____

EK IV

VETERINARY HEALTH CERTIFICATE FOR SEMEN OF DOMESTIC ANIMALS OF THE BOVINE SPECIES FOR IMPORTATION FROM MEMBER STATES OF EUROPEAN COMMUNITY TO REPUBLIC OF TURKEY
AVRUPA BİRLİĞİ ÜYE ÜLKELERİ'NDEN TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NE SİĞİR CİNSİ EVCİL HAYVANLARIN SEMENİ İTHALATI İÇİN VETERİNER SAĞLIK SERTİFİKASI

Health Certificate No/

Sağlık Sertifikasının No'su.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

1. Exporting Country, its region and Competent Authority/ İhracatçı Ülke, bölgesi ve Yetkili Otorite				
A. ORIGIN OF SEMEN/ SEMENİN ORJİNİ				
2. Origin country of consignment, its region and Approval number given EU of the centre of origin of the consignment: collection/storage ⁽¹⁾ / Mahn orijin ülkesi, bölgesi ve orijin merkezinin AB tarafından verilmiş onay numarası: toplama/ depolama ⁽¹⁾				
3. Name and address of the centre of origin of the consignment: collection/storage ⁽¹⁾ / Mahn orijin merkezinin adı ve adresi: toplama/depolama ⁽¹⁾			4. Name and address of the consignor/ Gönderenin adı ve adresi	
5. Region of origin country and place of loading/ Yükleme yeri			6. Means of transport/ Taşıma vasıtası Seal number of container-Identification of means of transport/ Koyteynürün mühür numarası- Taşıma aracının kimliği:	
B. DESTINATION OF SEMEN/ SEMENİN VARİŞ YERİ				
7. Country of destination/ Varış Ülkesi			8. Name and address of the consignee/ Alıcının adı ve adresi	
C. IDENTIFICATION OF SEMEN/ SEMENİN TANIMI				
9.1 Identification mark of the doses ⁽²⁾ / Dozların Tanımlayıcı işaretleri ⁽²⁾	9.2 Date of collection ⁽³⁾ / Toplama tarihi ⁽³⁾	9.3 Number of doses/ Dozların Miktarı	9.4. Fresh or frozen ⁽¹⁾ /taze veya dondurulmuş ⁽¹⁾	9.5 Approval number given EU of the collection centre of origin/ Orijin toplama merkezinin AB tarafından verilmiş onay numarası

D. HEALTH INFORMATION/ SAĞLIK BİLGİLERİ

I, undersigned official veterinarian, certify that / Ben, aşağıda imzası olan Resmi Veteriner Hekim aşağıdakileri teyit ederim.

10.1 The semen described above/ Yukarıda tanımlanan semen;

(a) *was collected, processed, stored and transported under conditions which comply with the standards laid down in Annex A and Annex C of Directive 88/407/EEC/ 88/407/EEC Direktifinin Ek A ve Ek C'deki standartlarına uygun şartlar altında toplandı, üretildi, depolandı ve nakli yapıldı.*

(b) *was collected from domestic bovine animals whose health status comply with the standards laid down in Annex B of Directive 88/407/EEC/ Sağlık durumu 88/407/EEC Direktifinin Ek B'de belirtilen şartlara uygun sığır cinsi hayvanlardan toplandı.*

(c) *was sent to the place of loading in a sealed container under conditions which comply with Directive 88/407/EEC and bearing the number...../ 88/407/EEC Direktifinin standartlarına uygun şartlar altında mühürlü konteynırların içinde yükleme yerine gönderildi ve numaralandırıldı.....*

10.2 The semen described above was collected from bulls:/ Yukarıda tanımlanan semenin toplandığı boğalar:

(i) *which either have not been vaccinated against foot-and-mouth disease within 12 months prior to collection⁽¹⁾; / ya, Semen toplandıktan önce 12 ay içinde Şap hastalığına karşı aşılanmamışlardır:*

or/ yada

(ii) *which have been vaccinated against foot-and-mouth disease less than 12 months and more than 30 days prior to collection, and 5% of doses of semen of each collection, with a minimum of 3 straws, have been submitted to a virus isolation test for foot-and-mouth disease, carried out with negative results in the laboratory (.....)⁽⁴⁾, situated in or designated by the Member State of European Union⁽¹⁾; Semen toplandıktan en fazla 30 gün öncesi ve 12 aydan az bir sürede Şap hastalığına karşı aşılanmışlardır ve her toplamada semen dozunun %5'i, minimum 3 payet ile birlikte, Şap hastalığı için virüs izolasyon testine, Avrupa Birliği üye ülkesinde yerleşik yada Avrupa Birliği üye ülkesi tarafından belirlenen laboratuara (.....)⁽⁴⁾ gönderildi, test edildi ve negatif sonuç elde edildi⁽¹⁾.*

10.3 The semen to be exported was obtained from donor bulls which/ İhrac edilecek olan semenin alındığı donör boğalar :

either/ ya

(i) *were resident in the country of export in which the following serotypes of epizootic haemorrhagic disease (EHD) exist: .....; and tested negative on two occasions not more than 12 months apart to an agar-gel-immuno-diffusion test⁽²⁾ and to a virus neutralisation test for all above-listed serotypes of EHD, carried out in an approved laboratory on samples of blood taken prior to and not less than 21 days following collection of the semen⁽¹⁾; / Aşağıda belirtilen epizootik hemorajik hastalıkların (EHD) aşağıdaki serotiplerinin mevcut olduğu ihracat ülkesinde bulunmuş olup: .....; 12 aydan uzun aralıklı olmamak üzere yukarıda anılan tüm EHD serotipleri için agar-jel immüno-difüzyon testine⁽²⁾ ve virüs netralizasyon testine, semenin toplandıktan önce ve toplandıktan en erken 21. günde alınan kan örnekleri, onaylı laboratuarda teste tabii tutuldu ve negatif olduğu tespit edildi⁽¹⁾.*

or/yada

(ii) *were resident in the country of export in which the following serotypes of epizootic haemorrhagic disease (EHD) exist: ..... and tested negative, prior to entry and at six-monthly intervals, to an agar-gel-immuno-diffusion test⁽³⁾ and a virus neutralisation test for all above-listed serotypes of EHD carried out in an approved laboratory⁽¹⁾; / Aşağıda belirtilen epizootik hemorajik hastalıkların (EHD) aşağıdaki serotiplerinin mevcut olduğu ihracat ülkesinde bulunmuş olup: .....; giriş öncesinde ve altı aylık aralarla tüm EHD serotipleri için onaylı laboratuarlarda agar-jel immüno-difüzyon testine⁽³⁾ ve virüs netralizasyon testine tabii tutulmuş ve negatif sonuç elde edilmiştir⁽¹⁾.*

or/yada

(iii) *..... (exporting country) has been free from epizootic haemorrhagic disease during the 6 months*

<p>immediately prior to collection of the semen for export and during 6 months before its date of dispatch and no vaccination against these diseases has taken place during the same period⁽¹⁾; / .....(ihracatçı ülke) semenin toplanma tarihinden ve sevkinden önceki 6 ay boyunca epizootic haemorrhagic disease'den aridir ve bu period içinde bu hastalığa karşı aşılanmamıştır⁽¹⁾.</p>		
<p>10.4 either/ ya</p> <p>fulfil the import conditions for bovine semen laid down in the Bluetongue Chapter of the Terrestrial Animal Health Code of the OIE, depending on the status of the country or zone of residence⁽¹⁾ / Bulunduğu ülke yada bölgenin durumuna bağlı olarak OIE'nin Kara Hayvanları Sağlık Kodunun Bluetongue Bölümü'nde belirtilen sığır semenine ilişkin ithalat şartlarını karşılamaktadır⁽¹⁾;</p> <p>or/yada</p> <p>..... (exporting country) has been free from bluetongue disease during the 6 months immediately prior to collection of the semen for export and during 6 months before its date of dispatch and no vaccination against these diseases has taken place during the same period⁽¹⁾; / .....(ihracatçı ülke) semenin toplanma tarihinden ve sevkinden önceki 6 ay boyunca Mavidi'den aridir ve bu period içinde bu hastalığa karşı aşılanmamıştır⁽¹⁾.</p>		
<p>10.5 either/ ya</p> <p>tested negative on two occasions not more than 12 months apart to a serum neutralisation test for Akabane virus carried out in an approved laboratory on samples of blood taken prior to and not less than 21 days following collection of the semen⁽¹⁾ / Onaylı laboratuvarlarda , semenin toplanmasından önce ve toplandıktan en erken 21. günde alınan kan örnekleri üzerinde Akabane virüsü için 12 aydan az olmayan aralıkla iki durumda yapılan testin sonucu negatif çıkmıştır⁽¹⁾;</p> <p>or/yada</p> <p>.....(exporting country) has been free from Akabane virus during 6 months immediately prior to collection of the semen and prior to its date of dispatch⁽¹⁾. / .....(ihracatçı ülke) semenin toplanma tarihinden ve sevkinden önceki 6 ay boyunca Akabane Virüsünden aridir⁽¹⁾.</p>		
<p>10.6 The semen described above was stored in approved conditions for a minimum period of 30 days immediately following collection⁽⁶⁾. / Yukarıda tanımlanan semen, toplanmasını hemen izleyen minimum 30 günlük periyod içinde onaylanmış koşullarda depo edildi⁽⁶⁾.</p>		
E. VALIDITY/ GEÇERLİLİK		
11. Date and place/ Tarih ve Yer	12. Name and qualification of the official veterinarian/ Resmi veteriner hekimin adı ve ünvanı	13. Signature and stamp of the official veterinarian/ Resmi veteriner hekimin imzası ve mührü

⁽¹⁾ Delete as necessary/ Gerekli bulunduğu siliniz.

⁽²⁾ Corresponding to the identification of the donor animals and date of collection./ Toplama tarihi ve donör hayvanların kimliği ile uyumlu olmalıdır.

⁽³⁾ To be defined fresh or frozen/ Taze veya donmuş olduğunu belirtiniz.

⁽⁴⁾ Name of the laboratory./ Laboratuvarın ismi.

⁽⁵⁾ Standards for EHD virus diagnostic tests are described in the Bluetongue Chapter of the Manual of Diagnostic Tests and Vaccines for Terrestrial Animals./ Kara Hayvanları için Diagnostik Test ve Aşılar Kılavuzunun bluetongue Bölümünde tanımlanan EHD virüsü diagnostik testleri standartları.

⁽⁶⁾ May be deleted for fresh semen./ Taze semen için silinebilir.